

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ПРАВА ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

КАФЕДРА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

*Методичні рекомендації
до семінарських і практичних занять*

для здобувачів вищої освіти 3-го курсу
денної/заочної форми навчання

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Спеціальність: 262 Правоохоронна діяльність

Дніпро
2026

*Схвалено Науково-методичною радою
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ, протокол № 10 від 23.06.2026*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Олександр Обушенко – генеральний директор ТОВ «Науково-виробниче об'єднання «Техніка 3000»», доктор юридичних наук, професор;

Тетяна Алфьорова – перший проректор ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», кандидат юридичних наук, доцент.

Г 72 Господарське право та процес : метод. рек. до семінарських і практичних занять для здобувачів вищої освіти 3-го курсу денної/заочної форми навчання / Уклад.: В. Я. Киян, В. Б. Саксонов, О. Є. Журавель. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2026. 152 с.

Методичні рекомендації до семінарських і практичних занять підготовлено згідно з тематикою, передбаченою навчальним планом з дисципліни «Господарське право та процес» та розроблено відповідно до вимог освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ галузі знань 26 «Цивільна безпека» спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність».

УКЛАДАЧІ:

Володимир КИЯН – завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти ДДУВС, канд. юрид. наук, доц.;

Владислав САКСОНОВ – доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти ДДУВС, канд. юрид. наук, доц.;

Олег ЖУРАВЕЛЬ – доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти ДДУВС, канд. юрид. наук.

© Автори, 2026

© ДДУВС, 2026

ЗМІСТ

Обсяг і структура навчальної дисципліни	4
Мета та завдання навчальної дисципліни	6
Тема 1. Господарське право та законодавство	10
Тема 2. Майнова основа господарювання	23
Тема 3. Суб'єкти господарської діяльності	34
Тема 4. Зобов'язання та договори у сфері господарських відносин	50
Тема 5. Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом	65
Тема 6. Захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів	80
Тема 7. Господарське процесуальне право та господарське судочинство в Україні	95
Тема 8. Докази та доказування в господарському процесі. Процесуальні строки. Судові витрати	108
Тема 9. Позовне провадження	118
Тема 10. Перегляд судових рішень. Виконання судових рішень у господарських справах	132
Критерії оцінювання аудиторної роботи здобувачів вищої освіти	143
Перелік питань для підсумкового контролю	144
Інформаційне та методичне забезпечення навчальної дисципліни	146

ОБСЯГ І СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Денна форма навчання

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, виділених на вивчення навчальної дисципліни					Вид контролю
	Всього	з них:				
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Самостійна робота	
Тема № 1. Господарське право та законодавство	10	2	2		6	
Тема № 2. Юридичні засади обмеження монополізму й захисту від недобросовісної конкуренції	8	2			6	
Тема № 3. Майнова основа господарювання	8	2	2		6	
Тема № 4. Суб'єкти господарської діяльності	10	2		2	6	
Тема № 5. Зобов'язання та договори у сфері господарських відносин	14	2		2	8	
Тема № 6. Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом	8		2		6	
Тема № 7. Захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів	10	2		2	6	
Тема № 8. Господарсько-процесуальне право та господарське судочинство в Україні. Учасники господарського судового процесу	12	2		2	8	
Тема № 9. Докази та доказування в господарському процесі. Процесуальні строки. Судові витрати	8		2		6	
Тема № 10. Наказне провадження. Розгляд справ у порядку спрощеного позовного провадження	8	2			6	
Тема № 11. Позовне провадження	14	2		2	8	
Тема № 12. Перегляд судових рішень. Виконання судових рішень у господарських справах	10	2	2		8	
Всього за семестр	120	20	10	10	80	Залік

Заочна форма навчання

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, виділених на вивчення навчальної дисципліни					Вид контролю
	Всього	з них:				
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Самостійна робота	
Тема № 1. Господарське право та законодавство	10	2			8	
Тема № 2. Юридичні засади обмеження монополізму й захисту від недобросовісної конкуренції	8				8	
Тема № 3. Майнова основа господарювання	8				8	
Тема № 4. Правовий статус суб'єктів господарської діяльності	12		2		10	
Тема № 5. Господарські зобов'язання та договори	12	2			10	
Тема № 6. Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом	8				8	
Тема № 7. Захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів	12	2			10	
Тема № 8. Господарсько-процесуальне право та господарське судочинство в Україні. Учасники господарського судового процесу	12		2		10	
Тема № 9. Докази та доказування в господарському процесі. Процесуальні строки. Судові витрати	8				8	
Тема № 10. Наказне провадження. Розгляд справ у порядку спрощеного позовного провадження	8				8	
Тема № 11. Позовне провадження	12		2		10	
Тема № 12. Перегляд судових рішень. Виконання судових рішень у господарських справах	10				10	
Всього за семестр	120	6	6	0	108	Залік

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Господарське право та процес» є: підготовка висококваліфікованих професіоналів, які мають сучасне правове мислення, теоретичні знання, напрацьовані вміння і прикладні навички щодо правотворчості, юридичного тлумачення та реалізації норм права у цій сфері, в умовах трансформації національного законодавства, зокрема втратою чинності Господарським кодексом України; набуття ними відповідних знань, умінь і навичок використання методологічного інструментарію цієї дисципліни під час дослідження доктринальних положень юриспруденції стосовно регулювання та охорони господарських правовідносин; уміння формувати власну правову позицію під час аналізу концептуальних засад законодавства, що регулює та охороняє відносини у сфері господарського права та процесу; формування у здобувачів вищої освіти системи науково-теоретичних знань, практичних умінь і навичок у царині господарського права та процесу; ознайомлення з актуальними проблемами чинного законодавства України у цій сфері та можливих шляхів їх подолання й усунення; вироблення навичок вирішення конкретних практичних завдань, пов'язаних із використанням і застосуванням норм права у сфері господарського права та процесу; навчання здобувачів вищої освіти правильно тлумачити положення нормативно-правових актів й вміло використовувати та застосовувати їх у реальних умовах своєї майбутньої професійної діяльності; формування високого рівня правосвідомості та правової культури у майбутніх юристів.

Очікувані результати навчання

Знати:

- 1) на понятійному рівні: предмет, методи, функції та систему господарського права та процесу; основні поняття, категорії та конструкції господарського права та процесу; роль господарського права та процесу і його значення для сучасного юриста;
- 2) на фундаментальному рівні: парадигму і методологію пізнання господарського права та процесу; основні наукові підходи, теорії, концепції щодо розуміння сутності й змісту певних норм, інститутів, підгалузей господарського права та процесу;
- 3) на практично-творчому рівні: основні методики правотворення, тлумачення та реалізації норм господарського права; основи методології науково-дослідницької діяльності у сфері господарського права та процесу; методику вирішення практичних завдань у сфері господарського права та процесу.

Вміти:

- 1) на репродуктивному рівні: відтворювати сприйняті знання з навчальної дисципліни господарське право та процес; вирішувати стандартизовані тести й виконувати індивідуальні завдання;
- 2) алгоритмічному рівні: реалізовувати загальні та спеціальні алгоритми вивчення певних інститутів господарського права та процесу;
- 3) на евристичному рівні: на основі методологічно обґрунтованих наукових здобутків продукувати нові знання про предмет дисципліни, що вивчається; бути експертом і консультантом у навчанні інших;
- 4) на творчому рівні: вичерпно, логічно й творчо викладати інформацію в усній і письмовій формі; ґрунтовно висловлюватися та дискутувати, використовуючи при цьому теоретичні засади і матеріали практичного досвіду з питань господарського права та процесу.

Вивчення дисципліни забезпечує формування таких компетентностей за освітньою програмою:

Інтегральна компетентність: здатність вирішувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері правоохоронної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів правоохоронної діяльності і вміння надавати кваліфіковані висновки в конкретних ситуаціях правоохоронної діяльності.

Загальні компетентності:

- ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК2. Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності.
- ЗК4. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.
- ЗК8. Здатність ухвалювати обґрунтовані рішення.
- ЗК10. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Спеціальні компетентності:

- СК5. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати правову інформацію з різних джерел.
- СК7. Здатність забезпечувати законність та правопорядок, безпеку особистості та суспільства, протидіяти нелегальній (незаконній) міграції, тероризму та торгівлі людьми.
- СК8. Здатність ефективно забезпечувати публічну безпеку та порядок.
- СК9. Здатність ефективно застосовувати сучасні техніку і технології захисту людини, матеріальних цінностей і суспільних відносин від проявів

криміногенної обстановки та обґрунтовувати вибір засобів та систем захисту людини і суспільних відносин.

СК14. Здатність до використання технічних приладів та спеціальних засобів, інформаційно-пошукових систем та баз даних.

СК18. Здатність забезпечувати кібербезпеку, економічну та інформаційну безпеку держави, об'єктів критичної інфраструктури.

СК20. Здатність вживати заходів з метою запобігання, виявлення та припинення адміністративних і кримінальних правопорушень, заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб та публічній безпеці.

Програмні результати навчання:

ПРН5. Розробляти тексти та документи з питань професійної діяльності, вільно спілкуватися українською та іноземною мовами усно і письмово у соціальній і професійній сферах.

ПРН7. Здійснювати координацію діяльності суб'єктів забезпечення публічної безпеки і порядку, а також комунікацію з фізичними та юридичними особами з метою своєчасного реагування на кримінальні злочини, адміністративні правопорушення та події.

ПРН8. Здійснювати пошук інформації у доступних джерелах для повного та всебічного встановлення необхідних обставин.

ПРН10. Виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки.

ПРН13. Знати і розуміти відповідні вимоги законодавства, грамотно оформлювати процесуальні документи, що використовуються під час провадження у справах про адміністративні правопорушення, здійснювати превентивні та примусові поліцейські заходи, а також кваліфікацію адміністративних та кримінальних правопорушень.

ПРН14. Здійснювати пошук та аналіз новітньої інформації у сфері правоохоронної діяльності, мати навички саморозвитку та самоосвіти протягом життя, підвищення професійної майстерності, вивчення та використання передового досвіду у сфері правоохоронної діяльності.

ПРН15. Працювати автономно та в команді, виконуючи посадові обов'язки, та під час вирішення складних спеціалізованих завдань правоохоронної діяльності.

ПРН17. Використовувати основні методи та засоби забезпечення правопорядку в державі, дотримуватись прав і свобод людини і громадянина, попередження та припинення нелегальної (незаконної) міграції та інших загроз національної безпеки держави (кібербезпеку, економічну та інформаційну безпеку тощо).

ПРН22. Вміти оцінювати обстановку, рівень потенційних загроз та викликів, прогнозувати розвиток обстановки, дій правопорушників та противників, вживати заходів з метою запобігання, виявлення та припинення правопорушень.

Пререквізити: «Теорія держави та права», «Конституційне право», «Цивільне право».

Постреквізити: «Поліцейська діяльність», «Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції», «Основи антикорупційної діяльності».

ТЕМА 1. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ЗАКОНОДАВСТВО

Семінарське заняття – 2 години.

Навчальна мета заняття: комплексна характеристика господарського права та законодавства, поглиблення знань щодо цієї теми, формування умінь і навичок використання отриманих знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Навчальні питання

Вступ.

1. Господарське право як галузь вітчизняного права.
 - 1.1. Предмет господарського права.
 - 1.2. Методи правового регулювання господарських відносин.
 2. Юридичне розмежування відносин у сфері господарювання з іншими видами правовідносин.
 - 1.1. Відмежування господарських відносин від цивільних правовідносин.
 - 1.2. Розмежування відносин у сфері господарювання з трудовими, фінансовими, адміністративними та іншими видами правовідносин.
 3. Господарське законодавство.
 - 3.1. Поняття господарського законодавства.
 - 3.2. Система господарського законодавства.
 4. Господарське право як наука й навчальна дисципліна.
 - 4.1. Наука господарського права.
 - 4.2. Господарське право як навчальна дисципліна.
- Висновки.

Методичні вказівки до теми

Вивчення теми «Господарське право та законодавство» є базовим етапом опанування навчальної дисципліни «Господарське право», оскільки забезпечує формування у здобувачів вищої освіти системного уявлення про місце господарського права в національній правовій системі, особливості правового регулювання господарських відносин, а також структуру та зміст господарського законодавства України. Засвоєння цієї теми є необхідною передумовою для подальшого вивчення правового статусу суб'єктів господарювання, їх майнової основи та господарського процесу.

Під час підготовки доповідей на навчальні питання за темою треба передусім враховувати, що поняття «Господарське право» може використовуватися у різних змістових значеннях: як галузь права – система норм права, що регулюють і охороняють відносини у сфері господарювання; як законодавство – сукупність нормативно-правових актів, які встановлюють

юридичні основи господарської діяльності; як наука, об'єктом дослідження якої є правове забезпечення суспільних відносин у сфері організації та здійснення господарської діяльності; а також як навчальна дисципліна, що викладається у вищих навчальних закладах, предметом вивчення якої є система норм господарського права та законодавства, юридична практика й наукові надбання у цій сфері.

Для належного опанування теми та підготовки доповідей, відповідей, уточнень і доповнень за окремими навчальними питаннями необхідно опрацювати конспект лекції, а також основні рекомендовані навчальні й науково-практичні джерела та нормативно-правові акти.

Серед нормативно-правових актів особливу увагу треба приділити нормам Цивільного кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 09.01.2025 р. № 4196-IX.

Під час підготовки до семінарського заняття необхідно засвоїти поняття господарського права як самостійної галузі права, що регулює суспільні відносини у сфері організації та здійснення господарської діяльності. Предмет господарського права становлять господарські відносини, які виникають у процесі виробництва, обміну та споживання матеріальних і нематеріальних благ, а також у процесі управління економічною діяльністю суб'єктів господарювання. Важливо розуміти, що ці відносини мають комплексний характер і включають як майнові, так і організаційні елементи.

Особливу увагу треба приділити методам правового регулювання господарських відносин. У господарському праві застосовується поєднання імперативного та диспозитивного методів. Імперативний метод проявляється через встановлення обов'язкових правил поведінки суб'єктів господарювання з боку держави, тоді як диспозитивний метод забезпечує свободу вибору поведінки у межах, визначених законом, що є характерним для підприємницької діяльності.

Важливим етапом вивчення теми є розуміння юридичного розмежування господарських відносин з іншими видами правовідносин. Насамперед необхідно відмежовувати господарські відносини від цивільних, враховуючи, що господарські відносини виникають у сфері організації та здійснення господарської діяльності, мають спеціальний суб'єктний склад та часто пов'язані з участю держави у регулюванні економіки. Водночас цивільні правовідносини мають більш загальний характер і базуються на юридичній рівності сторін без спеціального економічного регулювання.

Також треба здійснювати розмежування господарських відносин з трудовими, фінансовими, адміністративними та іншими видами правовідносин. Трудові відносини регулюють процес найманої праці, фінансові – формування та використання публічних фондів коштів, адміністративні – владно-управлінські відносини у сфері державного

управління. Господарські відносини, у свою чергу, мають самостійний предмет і поєднують приватноправові та публічно-правові елементи.

Окремого розгляду потребує поняття господарського законодавства. Господарське законодавство становить систему нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері господарювання. Його основа – це Конституція України, яка визначає базові принципи економічної системи держави, гарантії права власності та свободи підприємницької діяльності. Центральне місце мають кодекси України, зокрема Цивільний кодекс України, Господарський процесуальний кодекс України, а також спеціальні закони у сфері економіки та підприємництва.

Система господарського законодавства характеризується ієрархічністю та багаторівневістю. До неї входять закони України, підзаконні нормативно-правові акти Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, а також нормативні акти органів місцевого самоврядування. Важливе значення мають міжнародні договори України, які є частиною національного законодавства і застосовуються у разі колізії з внутрішніми нормами. Окреме місце мають локальні нормативні акти суб'єктів господарювання, які регулюють внутрішні господарські відносини.

Завершальним елементом теми є господарське право як наука й навчальна дисципліна. Як наука воно досліджує закономірності правового регулювання господарських відносин, аналізує практику застосування законодавства та формує пропозиції щодо його вдосконалення. Як навчальна дисципліна господарське право забезпечує формування у здобувачів системи знань щодо правового регулювання економічної діяльності, розвитку навичок аналізу нормативних актів і вирішення практичних правових ситуацій.

Підготовка до семінарського заняття передбачає опрацювання Конституції України, Цивільного кодексу України, спеціального господарського законодавства, а також аналіз актуальної судової практики та наукових джерел з питань правового регулювання господарської діяльності.

Опанування матеріалу теми передбачає, що здобувач набуде здатність визначати предмет і метод господарського права, розмежовувати господарські відносини з іншими видами правовідносин, характеризувати систему господарського законодавства, а також розуміти місце господарського права як науки й навчальної дисципліни в системі юридичних знань.

Основні поняття, терміни й категорії, що підлягають засвоєнню

Господарське право як галузь вітчизняного права. Предмет регулювання господарського права. Методи регулювання господарського права. Місце господарського права в системі національного права.

Господарські відносини. Сфера господарських відносин. Господарсько-виробничі відносини. Організаційно-господарські відносини. Внутрішньогосподарські відносини. Розмежування відносин у сфері господарського права з іншими видами відносин.

Господарська діяльність. Господарська комерційна діяльність

(підприємництво). Систематичність, ініціативність, самостійність, ризиковість. Види підприємництва за різними ознаками. Організаційні форми підприємництва. Принципи підприємництва. Некомерційна господарська діяльність. Господарче забезпечення діяльності негосподарюючих суб'єктів.

Поняття, система та особливості господарського законодавства на сучасному етапі його розвитку. Конституційні основи господарювання. Цивільний, Господарський процесуальний та інші кодекси України. Законодавче забезпечення правового регулювання господарської діяльності. Закон України від 09.01.2025 р. № 4196-IX. Нормативно-правові акти Президента, Кабінету Міністрів України та інших органів державної влади та місцевого самоврядування, що регулюють господарські відносини. Міжнародні договори та інші акти міжнародного права в системі регулювання господарських відносин у сфері господарювання. Локальні правові акти, що регулюють відносини у сфері господарювання.

Господарське право як наука й навчальна дисципліна.

Теми до підготовки рефератів

1. Господарське право в системі права України.
2. Господарське законодавство України на сучасному етапі його розвитку.
3. Господарське право як наука й навчальна дисципліна.
4. Господарська діяльність в Україні.
5. Правове регулювання господарських відносин в Україні.
6. Правове становище учасників господарських відносин в Україні.
7. Правовий статус суб'єктів господарської діяльності в Україні.
8. Комерційна (підприємницька) діяльність в Україні.
9. Організаційні форми підприємництва в Україні.
10. Організаційно-правові форми господарської діяльності в Україні.

Завдання

1. Підготувати таблицю «Система господарського права».
2. Скласти схему «Система господарського законодавства».
3. Розробити порівняльну таблицю «Юридичне розмежування відносин у сфері господарювання з цивільними правовідносинами».
4. Підготувати таблицю «Розмежування відносин у сфері господарювання з трудовими, фінансовими, адміністративними та іншими видами правовідносин».
5. Розробити схему «Учасники господарських відносин».

Питання до теми для підсумкового контролю знань

1. Комплексна характеристика господарського права.
2. Господарське право як галузь вітчизняного права.
3. Предмет господарського права.
4. Методи правового регулювання господарських відносин.

5. Поняття та види господарських відносин.
6. Юридичне розмежування відносин у сфері господарювання з іншими видами правовідносин.
7. Розмежування господарських відносин з цивільними правовідносинами.
8. Розмежування відносин у сфері господарювання з трудовими, фінансовими, адміністративними та іншими видами правовідносин.
9. Визначення, ознаки та види господарської діяльності.
10. Учасники господарських відносин.
11. Суб'єкти господарської діяльності (господарювання).
12. Визначення та ознаки комерційної діяльності (підприємництва).
13. Організаційні форми підприємництва.
14. Визначення та ознаки некомерційної господарської діяльності.
15. Організаційні форми господарської діяльності в Україні.
16. Господарське законодавство України.
17. Господарське право як наука й навчальна дисципліна.

Тестові завдання до теми

1. Господарське право як галузь вітчизняного права – це:

- а) система нормативно-правових актів, що регулюють і охороняють відносини щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності або управління нею (такою діяльністю);
- б) сфера діяльності людини, спрямована на отримання (вироблення і систематизацію у вигляді теорій, гіпотез, соціальних законів тощо) нових знань про регулювання й охорону господарських відносин;
- в) система норм права, що регулюють відносини щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності або управління нею (такою діяльністю) із застосуванням різних методів правового регулювання;
- г) систематизований комплекс знань, умінь і навичок правового регулювання господарської діяльності та використання відповідних правових норм у практиці господарювання при здійсненні професійної юридичної діяльності.

2. Господарське право як галузь законодавства – це:

- а) система нормативно-правових актів, що регулюють і охороняють відносини щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності або управління нею (такою діяльністю);
- б) система норм права, що регулюють відносини щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності або управління нею (такою діяльністю) із застосуванням різних методів правового регулювання;
- в) сфера діяльності людини, спрямована на отримання (вироблення і систематизацію у вигляді теорій, гіпотез, соціальних законів тощо) нових

знань про регулювання й охорону господарських відносин;

г) систематизований комплекс знань, умінь і навичок правового регулювання господарської діяльності та використання відповідних правових норм у практиці господарювання під час здійснення професійної юридичної діяльності.

3. Господарське право як наука – це:

а) сфера діяльності людини, спрямована на отримання (вироблення і систематизацію у вигляді теорій, гіпотез, соціальних законів тощо) нових знань про регулювання й охорону господарських відносин;

б) систематизований комплекс знань, умінь і навичок правового регулювання господарської діяльності та використання відповідних правових норм у практиці господарювання при здійсненні професійної юридичної діяльності;

в) система норм права, що регулюють відносини щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності або управління нею (такою діяльністю) із застосуванням різних методів правового регулювання;

г) система нормативно-правових актів, що регулюють і охороняють відносини щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності або управління нею (такою діяльністю).

4. Господарське право як навчальна дисципліна – це:

а) систематизований комплекс знань, умінь і навичок правового регулювання господарської діяльності та використання відповідних правових норм у практиці господарювання під час здійснення професійної юридичної діяльності;

б) сфера діяльності людини, спрямована на отримання (вироблення і систематизацію у вигляді теорій, гіпотез, соціальних законів тощо) нових знань про регулювання й охорону господарських відносин;

в) система норм права, що регулюють відносини щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності або управління нею (такою діяльністю) із застосуванням різних методів правового регулювання;

г) система нормативно-правових актів, що регулюють і охороняють відносини щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності або управління нею (такою діяльністю).

5. Предметом регулювання господарського права є (виберіть найбільш повну й точну відповідь):

а) господарські правовідносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання;

б) господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між фізичними та юридичними особами;

в) особисті немайнові та майнові відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників;

г) особисті немайнові та майнові відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

6. Правове регулювання господарських відносин здійснюється за допомогою:

- а) імперативного і диспозитивного методів;
- б) тільки імперативного методу;
- в) тільки диспозитивного методу;
- г) тільки методу координації.

7. Учасниками відносин у сфері господарювання є (виберіть найбільш повну й точну відповідь):

- а) суб'єкти господарювання – фізичні та юридичні особи;
- б) є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також організації, які є засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності;
- в) є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які є засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності;
- г) є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією.

8. За законодавством України суб'єктами господарювання визнаються (виберіть найбільш повну й точну відповідь):

- а) учасники господарських відносин, які мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством;
- б) споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією;
- в) споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації;
- г) учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за

своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законом.

9. Під господарською діяльністю в законодавстві розуміється (виберіть найбільш повну й точну відповідь):

а) діяльність фізичних і юридичних осіб, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг, що мають цінову визначеність;

б) діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність;

в) діяльність учасників господарських відносин у сфері суспільного виробництва, спрямована на виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру;

г) діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, що мають цінову визначеність.

10. Сферу господарських відносин становлять (виберіть найбільш повну й точну відповідь):

а) господарсько-виробничі та внутрішньогосподарські відносини;

б) господарсько-виробничі та організаційно-господарські відносини;

в) господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини;

г) господарсько-виробничі, організаційно-господарські та зовнішньогосподарські відносини.

Рекомендовані правові акти, наукова та навчальна література до теми

Основні нормативні акти:

– Закони України:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к 96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 03.06.2026).

2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV (втрата чинності – 28.08.2025). URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

4. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

5. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
6. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
7. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
8. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
9. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
10. Про господарські товариства : Закон України від 19 вересня 1991 року № 1576-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
11. Про акціонерні товариства : Закон України від 27 липня 2022 року № 2465-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
12. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 6 лютого 2018 року № 2275-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
13. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
14. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 03.06.2026).
15. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень : Закон України від 05.06.2012 № 4901-VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/4901-17> (дата звернення: 03.06.2026).
16. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12.02.2015 р. № 192-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
17. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
18. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19>. (дата звернення: 03.06.2026).

19. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>. (дата звернення: 03.06.2026).

20. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

21. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

22. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 16.03.2004 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

23. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

24. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

25. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

26. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

27. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

28. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 23.05.2024 р. № 3755-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

29. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб : Закон України від 09.01.2025 р. № 4196-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

– Підзаконні акти:

1. Господарський кодекс України втратив чинність: Мін'юст роз'яснив зміст реформи. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 27.08.2025 р. URL : <https://minjust.gov.ua/news/ministry/nablijaetsya-moment-skasuvannya-gk-minyust-rozjasnyue-zmist-reformi>? (дата звернення: 03.06.2026).

2. Господарські договори після 28.08.2025: що зміниться після скасування ГКУ. URL : <https://7eminar.ua/news/11564-gospodarski-dogovori>

pislya-28082025-shho-zminitsya-pislya-poxoron-gku (дата звернення: 03.06.2026).

3. Деякі питання виконання рішень судів, що гарантовані державою, а також рішень Європейського суду з прав людини : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 р. № 703. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-2015-%D0%BF> (дата звернення: 03.06.2026).

4. Положення про автоматизовану систему документообігу суду : рішення Ради суддів України № 39 від 11.11.2024 р. URL : <https://court.gov.ua/sudova-vlada/969076/polozhenniapasds/> (дата звернення: 03.06.2026).

5. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#n23> (дата звернення: 03.06.2026).

6. Про визначення територіальної підсудності справ : Розпорядження Верховного Суду України. URL : <http://surl.li/ccpbt> (дата звернення: 03.06.2026).

7. Щодо роботи судів в умовах воєнного стану : рекомендації Ради суддів України від 02.03.2022 р. URL : <http://surl.li/cgror> (дата звернення: 03.06.2026).

8. Про здійснення правосуддя в умовах війни станом на 31.05.2022 р. *Державна судова адміністрація України*. URL : <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1279804/> (дата звернення: 03.06.2026).

9. Про затвердження Порядку передачі державного та комунального майна на праві узуфрукта державного або комунального майна, здійснення контролю за використанням такого майна : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2025 р. № 1103. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

10. Скасування Господарського кодексу: нові правила для юросіб та адвокатів. URL : <https://7eminar.ua/news/9707-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-novi-pravila-dlya-yurosib-ta-advokativ> (дата звернення: 03.06.2026).

Наукова та навчальна література:

1. Бобрик В. І. Система господарського законодавства України: сучасний стан. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 5. DOI : 10.32782/2524-0374/2024-5/40.

2. Боднарчук О. Г., Никитченко Н. Г. Господарське право як галузь права: теоретичні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. DOI : 10.32782/2524-0374/2024-2/30.

3. Власенко М. П. Предмет та метод господарського права: сучасні підходи. *Підприємництво, господарство і право*. 2022. № 10. С. 52–57.

4. Гнатюк М. О. Розмежування господарських і цивільних правовідносин. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 102–107.
5. Дрозд О. Ю. Методи правового регулювання господарських відносин. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Юридичні науки. 2024. № 2. С. 88–93. DOI : 10.32999/ksu2307-8049/2024-2-14.
6. Журавель В. В. Господарське право як галузь національного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-5/33.
7. Курепіна О. Ю. Стимулюючий правовий режим господарювання у системі господарського права. *Економіка та право*. 2023. № 3. С. 18–40. DOI: 10.15407/econlaw.2023.03.018.
8. Лисенко О. М. Господарське законодавство України: поняття та система. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-1/26.
9. Мельник Р. С. Господарські правовідносини та їх відмежування від інших видів правовідносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2024. № 5. С. 35–40.
10. Олюха В. Г., Лига А. І. Господарсько-правові аспекти захисту прав суб'єктів господарювання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 256–262. DOI: 10.24144/2788-6018.2024.01.46.
11. Орлова О. С. Господарське право в умовах цифрової економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2023. Вип. 77. Ч. 1. С. 173–178. DOI: 10.24144/2307-3322.2023.77.1.31.
12. Пашинін О. А. Господарське право як навчальна дисципліна: сучасні тенденції розвитку. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 2. С. 89–94. DOI: 10.31558/2786-5835.2023.2.12.
13. Петруненко Я. В. Особливості дерегуляції господарських правовідносин у сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2023. Вип. 78. Ч. 1. С. 210–215. DOI: 10.24144/2307-3322.2023.78.1.44.
14. Розгон О. В. Правове регулювання господарської діяльності в Україні. *Економіка та право*. 2024. № 1. С. 46–59. DOI: 10.15407/econlaw.2024.01.045.
15. Савчук І. М. Господарське право як наука: теоретичні засади. *Право і суспільство*. 2024. № 2. С. 120–125.
16. Селіванов А. О. Господарське право України: сучасний стан і перспективи розвитку : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 480 с.
17. Сопрун В. В. Механізм правового регулювання господарських правовідносин. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 1. С. 112–118. DOI: 10.31558/2786-5835.2023.1.3.13.

18. Ткачук О. В. Судова практика у спорах, що виникають із господарських правовідносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2025. № 2. С. 60–65.

19. Хом'як В. І. Розмежування господарських, адміністративних та фінансових правовідносин. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-6/44.

20. Шевченко Я. М. Господарське законодавство України: сучасні проблеми розвитку. *Право і суспільство*. 2024. № 1. С. 52–57.

21. Ярошенко О. М. Метод правового регулювання у господарському праві. *Юридична Україна*. 2022. № 9. С. 34–39.

22. Яценко І. С. Господарське право як галузь права та законодавства: сучасні виклики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 1. DOI: 10.32782/2524-0374/2025-1/12.

ТЕМА 2. МАЙНОВА ОСНОВА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Семінарське заняття – 2 години.

Навчальна мета заняття: характеристика майнової основи господарювання, поглиблення знань щодо цієї теми, формування умінь і навичок використання отриманих знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Навчальні питання

Вступ.

1. Поняття майна суб'єктів господарювання.
 2. Види майна суб'єктів господарської діяльності.
 3. Речові права у сфері господарювання.
 - 3.1. Право власності – основне речове право у господарській сфері.
 - 3.1.1. Поняття права власності.
 - 3.1.2. Зміст права власності.
 - 3.1.3. Форми права власності.
 - 3.1.4. Об'єкти права власності.
 - 3.1.5. Суб'єкти права власності.
 - 3.2. Право господарського відання.
 - 3.3. Право оперативного управління.
 - 3.4. Узуфрукт.
 - 3.5. Інші речові права у сфері господарювання.
 4. Поняття та зміст правового режиму майна господарюючих суб'єктів.
- Висновки.

Методичні вказівки до теми

Тема майнової основи господарювання є однією з найважливіших у господарському праві, оскільки визначає основні теоретичні, нормативні та практичні засади майнових господарських відносин. Проте, незважаючи на беззаперечну важливість формування сталих правових засад майнових відносин у сфері господарювання, поняття правового режиму майна суб'єктів господарювання не визначено у законодавстві. До останніх змін у системі господарського законодавства було окреслено лише його основу, що складають право власності, право господарського відання та оперативного управління, а також інші речові права господарюючих суб'єктів.

Вивчення теми «Майнова основа господарювання» має ключове значення для формування у здобувачів вищої освіти системного розуміння правового режиму майна суб'єктів господарювання, а також особливостей реалізації речових прав у сфері господарської діяльності. Майнова основа є базисом функціонування будь-якого суб'єкта господарювання, оскільки саме

через майно забезпечується здійснення виробничої, торговельної, управлінської та іншої господарської діяльності.

Під час підготовки до семінарського заняття необхідно засвоїти поняття майна суб'єктів господарювання як сукупності речей, майнових прав та інших цінностей, які належать суб'єкту господарювання на праві власності або на інших речових правах і використовуються у процесі здійснення господарської діяльності. Важливо розуміти, що майно є не лише матеріальною основою діяльності, а й об'єктом правового регулювання, що визначає межі та способи його використання.

Треба також розрізняти види майна суб'єктів господарської діяльності. До них належать основні фонди (будівлі, споруди, обладнання), оборотні засоби (сировина, матеріали, грошові кошти), нематеріальні активи (права інтелектуальної власності, ліцензії, торговельні марки), а також інші майнові комплекси, що забезпечують господарську діяльність. Окремо необхідно враховувати майнові права та корпоративні права як специфічні об'єкти господарського обороту.

Особливу увагу треба приділити речовим правам у сфері господарювання, які визначають юридичні підстави володіння, користування та розпорядження майном. Центральне місце серед них має право власності.

Право власності є основним речовим правом у господарській сфері. Воно являє собою врегульовані законом суспільні відносини щодо володіння, користування та розпорядження майном. Зміст права власності включає три класичні правомочності: володіння (фактичне утримання майна), користування (одержання корисних властивостей майна) та розпорядження (визначення юридичної долі майна). Реалізація цих правомочностей здійснюється в межах, визначених законом та установчими документами суб'єкта господарювання.

Важливим є розуміння форм права власності, до яких належать приватна, державна та комунальна власність. Кожна з форм має особливий правовий режим, що впливає на порядок управління майном, його використання та відчуження. Суб'єктами права власності є фізичні особи, юридичні особи, держава Україна та територіальні громади.

Об'єктами права власності у господарській сфері є всі види майна, за винятком тих, що вилучені з цивільного обороту або обмежені в обігу. Особливе значення мають підприємства як єдині майнові комплекси, що можуть бути об'єктом купівлі-продажу, оренди та інших правочинів.

Крім права власності, у господарському праві важливу роль відіграють обмежені речові права.

Право господарського відання є речовим правом, яке надає суб'єкту господарювання можливість володіти, користуватися та розпоряджатися майном, закріпленим за ним власником (зазвичай державою або територіальною громадою), у межах, визначених законом та власником. Це право характерне переважно для державних підприємств.

Право оперативного управління є більш обмеженим речовим правом, яке передбачає можливість володіння та користування майном відповідно до цільового призначення, визначеного власником, без права самостійного розпорядження ним без згоди власника. Воно характерне для бюджетних установ та казенних підприємств.

Окремо треба розглянути узуфрукт як обмежене речове право, що передбачає можливість користування чужим майном з правом отримання його плодів і доходів без зміни його сутності. Це право набуває значення у сучасному розвитку приватноправових конструкцій у господарській діяльності.

Також необхідно враховувати інші речові права у сфері господарювання, зокрема сервітути, право володіння та інші похідні речові конструкції, які забезпечують гнучкість правового регулювання майнових відносин.

Завершальним елементом теми є поняття та зміст правового режиму майна господарюючих суб'єктів. Правовий режим майна визначає порядок його набуття, використання, обліку, відчуження та захисту. Він залежить від форми власності, організаційно-правової форми суб'єкта господарювання та характеру господарської діяльності. Особливості правового режиму майна мають вирішальне значення для визначення обсягу майнової відповідальності суб'єкта господарювання.

Для належного опанування цієї теми та підготовки доповідей, відповідей, уточнень і доповнень за окремими навчальними питаннями необхідно опрацювати конспект лекції, а також основні рекомендовані навчальні й науково-практичні джерела й нормативно-правові акти.

Серед нормативно-правових актів особливу увагу треба приділити нормам Цивільного кодексу України, Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 09.01.2025 р. № 4196-IX, Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку передачі державного та комунального майна на праві узуфрукта державного або комунального майна, здійснення контролю за використанням такого майна» від 8 вересня 2025 р. № 1103, а також іншим законам і підзаконним нормативно-правовим актам, які регулюють майнові відносини та встановлюють речові права учасників господарських відносин.

За результатами вивчення теми здобувач повинен уміти визначати поняття та види майна суб'єктів господарювання, розрізняти речові права у сфері господарювання, характеризувати зміст права власності та інших речових прав, а також аналізувати правовий режим майна господарюючих суб'єктів і застосовувати отримані знання у практичних ситуаціях.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню

Майно у сфері господарювання. Майнові цінності. Основні фонди. Оборотні засоби. Кошти. Товари. Цінні папери як особливий вид майна суб'єктів господарювання.

Джерела формування майна суб'єктів господарювання. Грошові та матеріальні внески засновників. Доходи від реалізації продукції (робіт, послуг). Доходи від цінних паперів. Капітальні вкладення і дотації з бюджетів. Надходження від продажу (здачі в оренду) майнових об'єктів (комплексів), придбання майна інших суб'єктів. Кредити банків та інших кредиторів. Безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій і громадян.

Правовий режим майна суб'єктів господарювання. Майнові та речові права учасників відносин у сфері господарювання. Право власності. Зміст права власності. Право володіння. Право користування. Право розпоряджання. Інші речові права. Право господарського відання. Право оперативного управління. Узуфрукт.

Підстави виникнення майнових прав та обов'язків суб'єкта господарювання. Організаційно-установчі повноваження власника. Обмеження правомочності розпорядження щодо окремих видів майна.

Майновий стан та облік майна суб'єкта господарювання.

Особливості правового режиму державного та комунального майна у сфері господарювання.

Гарантії та захист майнових прав суб'єктів господарювання.

Теми до підготовки рефератів

1. Поняття та види майна у сфері господарювання.
2. Правовий режим майна у сфері господарської діяльності.
3. Майнові права у сфері господарських відносин.
4. Речові права у сфері господарювання.
5. Право власності – основне речове право у сфері господарювання.
6. Право господарського відання.
7. Право оперативного управління.
8. Речові права на чуже майно у сфері господарських відносин.
9. Право довірчої власності.
10. Узуфрукт як правовий феномен.

Завдання

1. Розробити схему «Поняття та види речей».
2. Підготувати таблицю «Поняття та види майна у господарській сфері».
3. Розробити таблицю «Структура майна суб'єкта господарської діяльності».
4. Скласти схему «Джерела формування майна суб'єктів господарювання».
5. Підготувати порівняльну таблицю «Право власності, право господарського відання та право оперативного управління».

Питання до теми для підсумкового контролю знань

1. Поняття та види майна суб'єктів господарської діяльності.

2. Речові права у сфері господарювання.
3. Право власності – основне речове право у господарській сфері.
4. Право господарського відання.
5. Право оперативного управління.
6. Речові права на чуже майно у сфері господарювання.
7. Поняття та зміст правового режиму майна господарюючих суб'єктів.

Тестові завдання до теми

1. Право власності визначається як (виберіть найбільш точне, коректне і повне формулювання):

- а) право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб;
- б) права володіння та користування своїм майном;
- в) речове право суб'єкта господарювання, що володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленням за ним власником (уповноваженим суб'єктом управління об'єктами державної власності, уповноваженим органом місцевого самоврядування) для здійснення некомерційної господарської діяльності, у межах, встановлених законом та власником майна (уповноваженим суб'єктом управління об'єктами державної власності, уповноваженим органом місцевого самоврядування);
- г) речове право суб'єкта підприємництва, що володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленням за ним власником (уповноваженим суб'єктом управління об'єктами державної власності, уповноваженим органом місцевого самоврядування), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника (уповноваженого суб'єкта управління об'єктами державної власності, уповноваженого органу місцевого самоврядування) у випадках, передбачених законом та установчими документами.

2. Зміст права власності становлять (виберіть найбільш точне, коректне і повне формулювання):

- а) права відання, володіння та розпоряджання своїм майном;
- б) права володіння, користування та управління своїм майном;
- в) права володіння, користування та розпоряджання своїм майном;
- г) права відання, користування та розпоряджання своїм майном.

3. Основним майновим правом у сфері господарювання є:

- а) право володіння;
- б) право господарського відання;
- в) право оперативного управління;
- г) право власності.

4. Право господарського відання – це:

а) речове право суб'єкта підприємництва, що володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим суб'єктом управління об'єктами державної власності, уповноваженим органом місцевого самоврядування), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника (уповноваженого суб'єкта управління об'єктами державної власності, уповноваженого органу місцевого самоврядування) у випадках, передбачених законом та установчими документами;

б) право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб;

в) речове право суб'єкта господарювання, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом) для здійснення некомерційної господарської діяльності, у межах, встановлених Господарським кодексом України та іншими законами, а також власником майна (уповноваженим ним органом);

г) права володіння, користування та розпоряджання своїм майном.

5. Право оперативного управління – це:

а) речове право суб'єкта господарювання, що володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим суб'єктом управління об'єктами державної власності, уповноваженим органом місцевого самоврядування) для здійснення некомерційної господарської діяльності, у межах, встановлених законом та власником майна (уповноваженим суб'єктом управління об'єктами державної власності, уповноваженим органом місцевого самоврядування);

б) речове право суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника у випадках, передбачених Господарським кодексом України та іншими законами;

в) право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб;

г) права володіння, користування та розпоряджання своїм майном.

6. Речове право суб'єкта підприємництва, що володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим суб'єктом управління об'єктами державної власності, уповноваженим органом місцевого самоврядування), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника (уповноваженого суб'єкта управління об'єктами державної власності, уповноваженого органу місцевого самоврядування) у випадках, передбачених законом та установчими документами – це:

а) право оперативного управління;

- б) право власності;
- в) право господарського відання;
- г) право володіння.

7. Речове право суб'єкта господарювання, що володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим суб'єктом управління об'єктами державної власності, уповноваженим органом місцевого самоврядування) для здійснення некомерційної господарської діяльності, у межах, встановлених законом та власником майна (уповноваженим суб'єктом управління об'єктами державної власності, уповноваженим органом місцевого самоврядування) – це:

- а) право господарського відання;
- б) право власності;
- в) право оперативного управління;
- г) право володіння.

8. Юридично встановлена можливість закріплення матеріальних благ за конкретними власниками – індивідами і колективами, фактичне утримання речі у сфері господарювання цих осіб – це:

- а) право володіння;
- б) право користування;
- в) право розпорядження;
- г) узуфрукт.

9. Юридично встановлена можливість вилучення з речей їх властивостей (корисних, споживних та інших), які дають змогу задовольнити відповідні потреби індивіда чи колективу – це:

- а) право володіння;
- б) право користування;
- в) право розпорядження;
- г) узуфрукт.

10. Юридично встановлена можливість визначення особою (власником) юридичної та фактичної долі речі – це:

- а) право володіння;
- б) право користування;
- в) право розпорядження;
- г) узуфрукт.

Рекомендовані правові акти, наукова та навчальна література до теми

Основні нормативні акти:

– Закони України:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к 96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 03.06.2026).
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV (втрата чинності – 28.08.2025). URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
4. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
5. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
6. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
7. Про господарські товариства : Закон України від 19 вересня 1991 року № 1576-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
8. Про акціонерні товариства : Закон України від 27 липня 2022 року № 2465-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
9. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 6 лютого 2018 року № 2275-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
10. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 03.06.2026).
11. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення: 03.06.2026).
12. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
13. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

14. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 16.03.2004 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

15. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

16. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

17. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

18. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

19. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

20. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб : Закон України від 09.01.2025 р. № 4196-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

– Підзаконні акти:

1. Господарський кодекс України втратив чинність: Мін'юст роз'яснив зміст реформи. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 27.08.2025 р. URL : <https://minjust.gov.ua/news/ministry/nablijaetsya-moment-skasuvannya-gk-minyust-rozjasnyue-zmist-reformi?> (дата звернення: 03.06.2026).

2. Про затвердження Порядку передачі державного та комунального майна на праві узуфрукта державного або комунального майна, здійснення контролю за використанням такого майна : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2025 р. № 1103. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

3. Скасування Господарського кодексу: нові правила для юросіб та адвокатів. URL : <https://7eminar.ua/news/9707-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-novi-pravila-dlya-yurosib-ta-advokativ> (дата звернення: 03.06.2026).

Наукова та навчальна література:

1. Боброва Д. В. Правовий режим майна суб'єктів господарювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-3/21.

2. Боднар Т. В. Право власності в системі речових прав. *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 85–90.

3. Вітрянський В. В. Речові права: сучасні підходи до розуміння. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 12. С. 33–38.
4. Гнатюк М. О. Право господарського відання: проблеми теорії і практики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-2/41.
5. Дрозд О. Ю. Право оперативного управління у господарських правовідносинах. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Юридичні науки. 2024. № 1. С. 112–117. DOI: 10.32999/ksu2307-8049/2024-1-18.
6. Єфімов В. І. Право власності суб'єктів господарювання: теоретико-правові аспекти. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 1. DOI: 10.31558/2786-5835.2023.1.11.
7. Жилінкова І. В. Об'єкти права власності у цивільному та господарському праві. *Юридична Україна*. 2022. № 6. С. 45–50.
8. Кузнєцова Н. С. Речові права в цивільному праві України: сучасні тенденції розвитку. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. № 2. DOI: 10.31359/1993-0909-2023-30-2-15.
9. Курепіна О. Ю. Правовий режим майна у сфері господарювання. *Економіка та право*. 2023. № 3. DOI: 10.15407/econlaw.2023.03.018.
10. Лисенко О. М. Види майна суб'єктів господарювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-1/35.
11. Мельник Р. С. Правовий режим майна підприємств. *Підприємництво, господарство і право*. 2024. № 6. С. 41–46.
12. Орлова О. С. Узуфрукт у системі речових прав: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2023. Вип. 78. DOI: 10.24144/2307-3322.2023.78.1.39.
13. Пашинін О. А. Суб'єкти права власності у господарських правовідносинах. *Право і суспільство*. 2024. № 2. С. 115–120.
14. Петруненко Я. В. Право господарського відання та оперативного управління: проблеми застосування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. DOI : 10.32782/2524-0374/2023-5/45.
15. Розгон О. В. Майнові права суб'єктів господарювання: сучасний стан правового регулювання. *Економіка та право*. 2024. № 2. DOI: 10.15407/econlaw.2024.02.022.
16. Савчук І. М. Право власності як основне речове право у господарській сфері. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 98–103.
17. Сопрун В. В. Речові права у господарських правовідносинах. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 2. DOI : 10.31558/2786-5835.2023.2.14.
18. Ткачук О. В. Правовий режим державного майна у господарській діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2025. № 1. С. 52–57.
19. Хом'як В. І. Речові права у системі господарського права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-6/41.

20. Шевченко Я. М. Правовий режим майна суб'єктів господарювання: сучасні проблеми. *Право і суспільство*. 2024. № 1. С. 60–65.

21. Швидка Т. І. Майнова основа господарювання в умовах цифрової економіки. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. DOI : 10.24144/2788-6018.2023.04.36.

ТЕМА 3. СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Практичне заняття – 2 години.

Навчальна мета заняття: характеристика правового статусу суб'єктів господарської діяльності, поглиблення знань щодо цієї теми, формування умінь і навичок використання отриманих знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Навчальні питання

Вступ.

1. Визначення та ознаки суб'єкта господарювання.
2. Класифікація та загальна характеристика видів суб'єктів господарювання в Україні.
 - 2.1. Господарські організації.
 - 2.2. Індивідуальні підприємці.
3. Поняття та види суб'єктів підприємництва.
 - 3.1. Суб'єкти мікропідприємництва.
 - 3.2. Суб'єкти малого підприємництва.
 - 3.3. Суб'єкти середнього підприємництва.
 - 3.4. Суб'єкти великого підприємництва.
4. Поняття «підприємство» в національному законодавстві.
 - 4.1. Підприємство як організаційна форма господарювання.
 - 4.2. Підприємство як єдиний майновий комплекс.
5. Види підприємств в Україні.
 - 5.1. Види підприємств залежно від мети утворення.
 - 5.2. Види підприємств залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного фонду.
 - 5.3. Види підприємств за формою власності.
6. Визначення та ознаки господарського товариства.
7. Загальна характеристика видів господарських товариств.
 - 7.1. Акціонерне товариство.
 - 7.2. Товариство з обмеженою відповідальністю.
 - 7.3. Товариство з додатковою відповідальністю.
 - 7.4. Повне товариство.
 - 7.5. Командитне товариство.
8. Виробничий кооператив.
9. Види та форми об'єднань юридичних осіб в Україні.
10. Правовий статус фізичних осіб – підприємців.

Висновки.

Методичні вказівки до теми

Вивчення теми «Суб'єкти господарської діяльності» має ключове значення для формування у здобувачів вищої освіти цілісного уявлення про систему учасників господарських правовідносин, їх правовий статус, організаційно-правові форми та особливості функціонування в умовах сучасної ринкової економіки України.

Для належного опанування теми необхідно опрацювати конспект лекції, основні рекомендовані навчальні й науково-практичні джерела, а також нормативно-правові акти. Серед нормативно-правових актів особливу увагу треба приділити положенням Цивільного кодексу України, Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 09.01.2025 р. № 4196-IX, спеціальних законів, що встановлюють правовий статус суб'єктів господарювання, Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку передачі державного та комунального майна на праві узуфрукта державного або комунального майна, здійснення контролю за використанням такого майна» від 8 вересня 2025 р. № 1103 та ін.

Розпочинаючи підготовку, треба звернути увагу на визначення та ознаки суб'єкта господарювання. Важливо з'ясувати, що суб'єкт господарювання – це учасник господарських відносин, який здійснює господарську діяльність, має відокремлене майно, господарську правосуб'єктність та несе відповідальність за своїми зобов'язаннями. До ключових ознак належать організаційна відокремленість, майнова самостійність, участь у господарському обороті та наявність господарської компетенції.

Насамперед здобувачам необхідно засвоїти поняття суб'єкта господарювання як учасника господарських відносин, що здійснює господарську діяльність на професійній основі відповідно до вимог законодавства. Важливо розуміти, що суб'єкти господарювання є різнорідною категорією, до якої належать як юридичні особи (підприємства, господарські товариства, кооперативи, об'єднання підприємств), так і фізичні особи – підприємці, які здійснюють господарську діяльність після державної реєстрації.

Наступним етапом є вивчення класифікації суб'єктів господарювання. Необхідно чітко розмежовувати господарські організації (юридичні особи) та індивідуальних підприємців (фізичних осіб – підприємців). Особливу увагу варто приділити відмінностям у порядку створення, управління, майновій відповідальності та припиненні діяльності цих суб'єктів.

У межах теми важливим є аналіз суб'єктів підприємництва за критерієм їх розміру: мікропідприємництво, мале, середнє та велике підприємництво. Доцільно звернути увагу на законодавчі критерії віднесення до відповідної категорії (кількість працівників, обсяг доходу), а також на значення такої класифікації для державної підтримки бізнесу та регуляторної політики.

Окремий блок підготовки стосується поняття «підприємство». Треба розрізняти підприємство як організаційну форму господарювання та як єдиний

майновий комплекс. У першому випадку підприємство є суб'єктом господарювання, у другому – об'єктом цивільних прав. Важливо усвідомити правові наслідки такого подвійного розуміння.

Аналізуючи види підприємств в Україні, необхідно враховувати їх поділ залежно від мети діяльності (комерційні та некомерційні), способу утворення та формування статутного капіталу (унітарні та корпоративні), а також форми власності (державні, комунальні, приватні, змішані). Доцільно наводити приклади кожного виду та визначати їх правові особливості.

Особливу увагу треба приділити господарським товариствам як найбільш поширеній формі підприємництва. Необхідно засвоїти їх визначення та ознаки, а також вивчити характеристику основних видів: акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повного та командитного товариств. Важливо порівняти їх за такими критеріями, як порядок формування капіталу, відповідальність учасників, система управління та порядок виходу учасників.

Під час підготовки також варто звернути увагу на виробничі кооперативи як особливу організаційно-правову форму, що поєднує риси підприємницької діяльності та колективної участі. Необхідно визначити специфіку членства, розподілу прибутку та управління у кооперативах.

Додатково треба розглянути види та форми об'єднань юридичних осіб в Україні, зокрема асоціації, корпорації, консорціуми та концерни. Важливо з'ясувати мету їх створення, правовий статус та роль у координації господарської діяльності.

Завершальним елементом підготовки є вивчення правового статусу фізичних осіб – підприємців. Треба звернути увагу на порядок державної реєстрації, особливості правового статусу, а також умови здійснення та припинення підприємницької діяльності.

Під час підготовки до практичного заняття рекомендується не лише опрацьовувати теоретичні положення та нормативний матеріал, але й аналізувати судову практику, вирішувати практичні завдання, в контексті чого порівнювати різні організаційні форми суб'єктів господарювання. Це сприятиме глибшому розумінню теми та формуванню практичних навичок застосування норм господарського права.

Підсумовуючи, треба зазначити, що усвідомлення специфіки правового статусу певних видів та особливостей організаційно-правових форм суб'єктів господарської діяльності є фундаментальним для подальшого вивчення господарського права, оскільки саме ці суб'єкти є основними учасниками господарських правовідносин.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню

Поняття та види суб'єктів господарювання в юридичній доктрині та законодавстві України на сучасному етапі його розвитку. Поняття суб'єкта господарювання. Види суб'єктів господарювання.

Поняття підприємства в національному законодавстві (поняття підприємства в Конституції України, Цивільному кодексі, Господарському кодексі, Митному кодексі, у податкових та інших нормативно-правових актах України).

Підприємство як організаційна форма господарювання. Ознаки підприємства. Види та організаційні форми підприємств за господарським законодавством.

Види підприємств залежно від форм власності: приватне підприємство, підприємство, що діє на основі колективної власності (підприємство колективної власності), комунальне підприємство, державне підприємство, підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності).

Правове становище підприємств з іноземними інвестиціями та іноземних підприємств.

Види підприємств залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного фонду: унітарні та корпоративні підприємства.

Види підприємств залежно від кількості працюючих та обсягу валового доходу від реалізації продукції за рік: малі, середні та великі підприємства.

Правовий статус господарських товариств в Україні. Визначення та ознаки господарських товариств. Особливості правового статусу окремих видів господарських товариств. Акціонерні товариства. Публічні акціонерні товариства. Приватні акціонерні товариства. Товариства з обмеженою відповідальністю. Товариства з додатковою відповідальністю. Повні товариства. Командитні товариства.

Кооперативи в Україні. Правове становище кооперативів в Україні. Виробничий кооператив. Підприємства споживчої кооперації.

Відокремленні підрозділи суб'єктів господарювання – філії, представництва та інші відокремлені підрозділи (без статусу юридичної особи).

Поняття та види об'єднань підприємств. Організаційно-правові форми об'єднань підприємств. Асоціація. Корпорація. Консорціум. Концерн. Холдингові компанії. Промислово-фінансові групи. Асоційовані підприємства. Холдингові компанії. Дочірні підприємства. Інші форми об'єднань підприємств.

Фізичні особи – підприємці: громадяни України, іноземці та особи без громадянства, що здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Питання до теми для підсумкового контролю знань

1. Визначення та ознаки суб'єкта господарювання.
2. Класифікація та загальна характеристика видів суб'єктів господарювання в Україні.
3. Суб'єкти мікропідприємництва.
4. Суб'єкти малого підприємництва.

5. Суб'єкти середнього підприємництва.
6. Суб'єкти великого підприємництва.
7. Поняття «підприємство» в законодавстві України.
8. Підприємство як організаційна форма господарювання: види підприємств в Україні.
9. Підприємство як єдиний майновий комплекс.
10. Визначення та ознаки господарського товариства.
11. Загальна характеристика видів господарських товариств.
12. Акціонерне товариство.
13. Товариство з обмеженою відповідальністю.
14. Товариство з додатковою відповідальністю.
15. Повне товариство.
16. Командитне товариство.
17. Виробничий кооператив.
18. Правовий статус фізичних осіб – підприємців.

Завдання та кейси для поточного контролю знань, умінь і навичок здобувачів вищої освіти

Завдання:

1. Розробити схему «Організаційно-правові форми юридичних осіб в Україні».
2. Підготувати порівняльну таблицю «Види товариств в Україні».
3. Розробити схему «Види суб'єктів господарювання в Україні».
4. Підготувати таблицю «Створення юридичної особи, вимоги до змісту установчих документів, державна реєстрація юридичної особи».
5. Підготувати порівняльну таблицю «Злиття, приєднання, поділ та перетворення юридичної особи».
6. Розробити схему «Види підприємницьких товариств в Україні».
7. Підготувати порівняльну таблицю «Види господарських товариств в Україні».
8. Розробити схему «Види підприємств в Україні».
9. Підготувати таблицю «Правовий статус фізичної особи – підприємця».

Проаналізувати умови завдань і дати відповіді на запитання з аргументацією й посиланнями на норми чинного законодавства:

Завдання 1.

Учасники товариства домовилися, що всі вони несуть повну солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства незалежно від розміру внеску. Один із кредиторів звернув стягнення на особисте майно всіх учасників.

Запитання:

Який вид товариства та чи правомірні дії кредитора?

Завдання 2.

Двоє осіб уклали установчий договір про створення товариства: один із них вніс 80 % капіталу й не бере участі в управлінні товариством, інший – 20 % капіталу та здійснює повне управління діяльністю товариства. Установчими документами товариства передбачено, що один із учасників відповідає всім своїм майном за борги товариства, а інший – лише власним внеском.

Запитання:

Визначте організаційно-правову форму товариства.

Завдання 3.

ТОВ «Альфа» має статутний капітал 1 000 000 грн. Учасник товариства Іваненко вніс 300 000 грн (30 %). У процесі господарської діяльності товариство накопичило борги на суму 2 500 000 грн, і кредитори вимагають звернення стягнення на майно його учасників.

Запитання:

Чи можуть кредитори звернути стягнення на особисте майно учасника товариства?

Завдання 4.

Акціонерне товариство «Бета» випустило прості та привілейовані акції. Частина акцій розміщена серед невизначеного кола осіб через фондову біржу. Інша частина належить засновникам, які обмежили їх відчуження статутом.

Запитання:

Визначте тип акціонерного товариства.

Завдання 5.

Підприємство «Гамма» створило у Львові структурний підрозділ, який здійснює переговори з контрагентами, приймає замовлення та представляє інтереси підприємства. Підрозділ має власне приміщення та керівника, але не має окремого балансу та рахунку.

Запитання:

Який правовий статус цього підрозділу?

Завдання 6.

Підприємство створене рішенням одного засновника – приватної особи. Він одноосібно затверджує статут, призначає директора та повністю контролює діяльність підприємства.

Запитання:

Яка організаційна форма підприємства?

Завдання 7.

Група з 12 осіб об'єдналася для спільного вирощування сільськогосподарської продукції та її переробки. Усі члени беруть участь у праці та розподіляють прибуток пропорційно трудовій участі.

Запитання:

Яка організаційно-правова форма створеного суб'єкта?

Завдання 8.

П'ять промислових підприємств створили об'єднання для координації закупівель сировини та спільної логістики. При цьому кожне підприємство зберігає юридичну самостійність.

Запитання:

Визначте форму об'єднання.

Завдання 9.

Фізична особа К. зареєструвала ФОП та здійснює роздрібну торгівлю одягом. Вона укладає договори оренди, наймає працівників та сплачує податки як підприємець.

Запитання:

Який правовий статус К. у системі суб'єктів господарювання?

Завдання 10.

Громадянин України О. протягом 6 місяців регулярно продавав через онлайн-платформи побутову техніку, яку закуповував оптом у постачальників. Він отримував систематичний прибуток, рекламував товари в соціальних мережах, однак не зареєструвався як фізична особа – підприємець. Податкові органи встановили факт систематичної діяльності та донараховували податкові зобов'язання.

Запитання:

Чи є діяльність О. господарською діяльністю та який його правовий статус?

Тестові завдання до теми

1. За законодавством України суб'єктами господарювання визнаються:

а) учасники господарських відносин, які мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством;

б) споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією;

в) споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації;

г) учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законом.

2. Суб'єкти господарювання залежно від кількості працівників та обсягу доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до:

- а) унітарних та корпоративних суб'єктів господарювання;
- б) суб'єктів мікропідприємництва, суб'єктів малого підприємництва, суб'єктів середнього підприємництва або суб'єктів великого підприємництва;
- в) приватних, комунальних, державних суб'єктів господарювання;
- г) підприємницьких і непідприємницьких суб'єктів господарювання.

3. За законодавством України суб'єктами мікропідприємництва є:

а) фізичні особи, зареєстровані у встановленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, в яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют, встановленим Національним банком України (середній за звітний період – календарний рік);

б) фізичні особи, зареєстровані у встановленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, в яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют, встановленим Національним банком України (середній за звітний період – календарний рік);

в) юридичні особи – суб'єкти господарювання незалежно від організаційно-правової форми чи форми власності, в яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют, встановленим Національним банком України (середній за звітний період – календарний рік);

г) юридичні особи – суб'єкти господарювання незалежно від організаційно-правової форми чи форми власності, в яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют,

встановленим Національним банком України (середній за звітний період - календарний рік).

4. За законодавством України суб'єктами мікропідприємництва є:

а) юридичні особи – суб'єкти господарювання незалежно від організаційно-правової форми чи форми власності, в яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют, встановленим Національним банком України (середній за звітний період – календарний рік);

б) фізичні особи, зареєстровані у встановленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, в яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют, встановленим Національним банком України (середній за звітний період – календарний рік);

в) юридичні особи – суб'єкти господарювання незалежно від організаційно-правової форми чи форми власності, в яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют, встановленим Національним банком України (середній за звітний період – календарний рік);

г) юридичні особи – суб'єкти господарювання незалежно від організаційно-правової форми чи форми власності, в яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют, встановленим Національним банком України (середній за звітний період – календарний рік).

5. За законодавством України суб'єктами малого підприємництва є:

а) юридичні особи – суб'єкти господарювання незалежно від організаційно-правової форми чи форми власності, в яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют, встановленим Національним банком України (середній за звітний період – календарний рік);

б) фізичні особи, зареєстровані у встановленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, в яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та обсяг річного доходу від

будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют, встановленим Національним банком України (середній за звітний період – календарний рік);

в) фізичні особи, зареєстровані у встановленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, в яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют, встановленим Національним банком України (середній за звітний період – календарний рік);

г) юридичні особи – суб'єкти господарювання незалежно від організаційно-правової форми чи форми власності, в яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют, встановленим Національним банком України (середній за звітний період – календарний рік).

6. За законодавством України суб'єктами малого підприємництва є:

а) юридичні особи – суб'єкти господарювання незалежно від організаційно-правової форми чи форми власності, в яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют, встановленим Національним банком України (середній за звітний період – календарний рік);

б) юридичні особи – суб'єкти господарювання незалежно від організаційно-правової форми чи форми власності, в яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют, встановленим Національним банком України (середній за звітний період – календарний рік);

в) фізичні особи, зареєстровані у встановленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, в яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют, встановленим Національним банком України (середній за звітний період – календарний рік);

г) юридичні особи – суб'єкти господарювання незалежно від організаційно-правової форми чи форми власності, в яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних

валют, встановленим Національним банком України (середній за звітний період – календарний рік).

7. За законодавством України суб'єктами великого підприємництва є:

а) юридичні особи – суб'єкти господарювання незалежно від організаційно-правової форми чи форми власності, в яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют, встановленим Національним банком України (середній за звітний період – календарний рік);

б) юридичні особи – суб'єкти господарювання незалежно від організаційно-правової форми чи форми власності, в яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют, встановленим Національним банком України (середній за звітний період – календарний рік);

в) фізичні особи, зареєстровані у встановленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, в яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют, встановленим Національним банком України (середній за звітний період – календарний рік);

г) юридичні особи – суб'єкти господарювання незалежно від організаційно-правової форми чи форми власності, в яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют, встановленим Національним банком України (середній за звітний період – календарний рік).

8. Згідно з положеннями ЦК підприємство це:

а) самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності;

б) єдиний майновий комплекс, що використовується для здійснення підприємницької діяльності;

в) юридична особа, статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками;

г) організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку, наділена правоздатністю і дієздатністю та яка може бути позивачем та відповідачем у суді.

9. Які види господарських товариств передбачені законодавством України:

а) акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства;

б) приватне товариство, товариство колективної власності, комунальне товариство, державне товариство, товариство, засноване на змішаній формі власності;

в) малі, середні, великі;

г) унітарні та корпоративні.

10. Які види підприємницьких товариств передбачені законодавством України:

а) акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства, виробничі кооперативи;

б) приватні, державні, комунальні, іноземні, об'єднання громадян, споживчої кооперації, дочірні;

в) малі, середні, великі;

г) унітарні та корпоративні?

11. Які види підприємств передбачені законодавством України:

а) акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства, виробничі кооперативи;

б) приватні, державні, комунальні, іноземні, об'єднання громадян, споживчої кооперації, дочірні;

в) малі, середні, великі;

г) унітарні та корпоративні?

12. Товариство, учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за його зобов'язаннями усім майном, що їм належить – це:

а) командитне товариство;

б) товариство з додатковою відповідальністю;

в) акціонерне товариство;

г) повне товариство.

13. Товариство, в якому разом з учасниками, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном (повними учасниками), є один чи кілька учасників (вкладників), які несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, у межах сум зроблених ними вкладів та не беруть участі в діяльності товариства – це:

- а) повне товариство;
- б) товариство з додатковою відповідальністю;
- в) командитне товариство;
- г) акціонерне товариство.

14. Товариство, що має статутний капітал, розділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, а учасники товариства (максимальна кількість яких може досягати 100 осіб) несуть відповідальність в межах їх вкладів – це:

- а) товариство з обмеженою відповідальністю;
- б) повне товариство;
- в) товариство з додатковою відповідальністю;
- г) акціонерне товариство.

15. Товариство, статутний (складений) капітал якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів, при цьому учасники такого товариства відповідають за його боргами своїми внесками до статутного (складеного) капіталу, а при недостатності цих сум – додатково належним їм майном в однаковому для всіх учасників кратному розмірі до внеску кожного учасника – це:

- а) повне товариство;
- б) товариство з додатковою відповідальністю;
- в) товариство з обмеженою відповідальністю;
- г) акціонерне товариство.

Рекомендовані правові акти, наукова та навчальна література до теми

Основні нормативні акти:

– Закони України:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к 96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 03.06.2026).
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV (втрата чинності – 28.08.2025). URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
4. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
5. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
6. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
7. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
8. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
9. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
10. Про кооперацію : Закон України від 10 липня 2003 року № 1087-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
11. Про господарські товариства : Закон України від 19 вересня 1991 року № 1576-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
12. Про акціонерні товариства : Закон України від 27 липня 2022 року № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
13. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 6 лютого 2018 року № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

14. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 03.06.2026).

15. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення: 03.06.2026).

16. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

17. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 16.03.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

18. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

19. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

20. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

21. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб : Закон України від 09.01.2025 р. № 4196-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

– Підзаконні акти:

1. Господарський кодекс України втратив чинність: Мін'юст роз'яснив зміст реформи. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 27.08.2025 р. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/nablijaetsya-moment-skasuvannya-gk-minyust-rozjasnyue-zmist-reformi?> (дата звернення: 03.06.2026).

2. Про затвердження Порядку передачі державного та комунального майна на праві узуфрукта державного або комунального майна, здійснення контролю за використанням такого майна : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2025 р. № 1103. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

3. Скасування Господарського кодексу: нові правила для юросіб та адвокатів. URL: <https://7eminar.ua/news/9707-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-novi-pravila-dlya-yurosib-ta-advokativ> (дата звернення: 03.06.2026).

Наукова та навчальна література:

1. Беломестнов О. Ю. Правовий статус суб'єктів господарювання. *Актуальні проблеми юридичної науки* : матеріали Всеукр. науково-практ. конф. Ужгород, 2023. С. 45–48.
2. Боднарчук О. Г., Никитченко Н. Г. Корпоративні правовідносини як різновид господарських правовідносин. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-7/36.
3. Жорнокуй Ю. М. Правове становище суб'єктів господарювання: сучасні тенденції. *Право і суспільство*. 2023. № 2. С. 34–39.
4. Жорнокуй Ю. М. Суб'єкти підприємництва в умовах цифровізації. *Актуальні проблеми приватного права* : матеріали науково-практ. конф. Харків, 2024. С. 60–64.
5. Кібенко О. Р. Корпоративні суб'єкти господарювання: сучасні виклики. *Корпоративне право України* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф. Харків, 2023. С. 25–30.
6. Короед С. О. Господарські організації як суб'єкти права. *Проблеми господарського судочинства* : матеріали круглого столу. Київ, 2022. С. 33–37.
7. Олюха В. Г. Правовий статус фізичних осіб-підприємців у господарських відносинах. *Сучасні проблеми господарського права* : матеріали науково-практ. семінару. 2023. С. 50–53.
8. Олюха В. Г., Лига А. І. Господарсько-правові аспекти захисту прав суб'єктів господарювання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 256–262. DOI: 10.24144/2788-6018.2024.01.46.
9. Орлова О. С. Суб'єкти господарювання в умовах цифрової економіки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-2/45.
10. Пашинін О. А. Поняття і зміст організаційно-управлінських повноважень власника майна у сфері господарювання. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 2. С. 89–94. DOI: 10.31558/2786-5835.2023.2.13.
11. Розгон О. В. Способи захисту порушених прав суб'єктів господарювання: цивільно-правовий і господарсько-правовий аспекти. *Економіка та право*. 2024. № 1. С. 46–59. DOI: 10.15407/econlaw.2024.01.046.
12. Сопрун В. В. Механізм правового регулювання відносин промислової власності як засіб зміцнення господарського правопорядку. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 1. С. 112–118. DOI: 10.31558/2786-5835.2023.1.3.13.
13. Швидка Т. І. Публічні закупівлі в системі господарсько-правових відносин. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 223–228. DOI: 10.24144/2788-6018.2023.04.34.

ТЕМА 4. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ТА ДОГОВОРИ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН

Практичне заняття – 2 години.

Навчальна мета заняття: характеристика господарських зобов'язань і договорів, поглиблення знань щодо цієї теми, формування умінь і навичок використання отриманих знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Навчальні питання

Вступ.

1. Поняття, сторони та зміст господарського зобов'язання.
 - 1.1. Визначення й ознаки, сторони та зміст цивільного зобов'язання.
 - 1.2. Види зобов'язань цивільно-правового характеру.
 - 1.3. Поняття господарського зобов'язання.
 - 1.4. Сторони та зміст господарського зобов'язання.
 - 1.5. Види господарських зобов'язань.
 2. Виконання зобов'язань цивільно-правового характеру.
 3. Припинення зобов'язань цивільно-правового характеру.
 4. Правові наслідки порушення зобов'язання. Відповідальність за порушення зобов'язання цивільно-правового характеру.
 5. Визначення та ознаки господарського договору.
 - 5.1. Поняття господарського договору.
 - 5.2. Сторони господарського договору.
 6. Класифікація господарських договорів.
 - 6.1. Класифікація господарських договорів у національній правовій доктрині.
 - 6.2. Види господарських договорів у вітчизняному законодавстві.
 7. Форма господарського договору.
 8. Зміст господарського договору.
 - 8.1. Істотні умови господарського договору.
 - 8.2. Звичайні умови господарського договору.
 - 8.3. Випадкові умови господарського договору.
 9. Укладення договору.
 10. Зміна та розірвання договору.
- Висновки.

Методичні вказівки до теми

Серед положень господарського та цивільного права значне місце посідають норми, які призначені регулювати зобов'язальні та договірні відносини у сфері господарювання. Необхідність спеціального правового регулювання господарських зобов'язальних і договірних відносин зумовлена

тим, що господарські зобов'язання та договори, на відміну від цивільно-правових, часто зачіпають публічні інтереси, тобто їх дія не обмежується впливом на сторони, які беруть у них безпосередню участь, а й позначається на інтересах держави і суспільства в цілому. Саме це стало однією з причин виокремлення поряд із цивільними зобов'язаннями та договорами господарських зобов'язань і договорів, зважаючи на особливості правового регулювання господарських зобов'язальних, а також договірних відносин.

Тривалий період після ухвалення та набрання чинності з 1 січня 2004 року новим Цивільним і Господарським кодексами України правове регулювання сфери зобов'язальних відносин у сфері господарювання, в тому ж разі й договірних, здійснювалося ЦК України, з урахуванням особливостей передбачених ГК.

28 серпня 2025 року відбулася втрата чинності ГК України згідно із Законом України № 4196-ІХ, що суттєво вплинуло на правове регулювання господарських відносин. За період чинності ГК основними проблемами були суперечності та неузгодженості між Цивільним і Господарським кодексами України, що створювало певні колізії й відповідні негативні прояви у правореалізації та правозастосуванні. З втратою чинності ГК України постала загроза існування прогалин у праві, що має безпосереднє значення для належного правового регулювання господарських договірних відносин.

Водночас необхідно звернути увагу на те, що імперативні вимоги до *форми, змісту і загальних умов укладання* договорів у ЦК і ГК України дещо відрізняються.

Треба також зауважити, що окремі види договірних відносин, врегульовані ЦК і ГК України *відрізняються* не тільки за *формою і обсягом*, але й за *змістом*. Наприклад, правовому регулюванню *договірних відносин поставки* в ГК України присвячений § 1 «Поставка» глави 30 «Особливості правового регулювання господарсько-торгівельної діяльності». Цей параграф складається з 8 (восьми) статей, назви яких красномовно свідчать про їх зміст: ст. 265 «Договір поставки», ст. 266 «Предмет, кількість і асортимент поставки», ст. 267 «Строки і порядок поставки», ст. 268 «Якість товарів, що поставляються», ст. 269 «Гарантії якості товарів. Претензії у зв'язку з недоліками поставлених товарів», ст. 270 «Комплектність товарів, що поставляються», ст. 271 «Положення про поставки і Особливі умови поставок».

Натомість у ЦК України правовому регулюванню відносин поставки присвячено лише 1 (одну) статтю – 712 «Договір поставки», яка складається з трьох речень, які відбивають три частини цієї статті. Описана ситуація є цілком зрозумілою, зважаючи на те, що договір поставки є суто господарським договором, а водночас із підготовкою проєкту нового ЦК на початку 2000-х років розроблявся і проєкт ГК України – спеціального кодифікованого закону, який відбивав особливості саме господарських договорів.

Отже, підготовка до практичного заняття з теми «Зобов'язання та договори у сфері господарських відносин» потребує комплексного засвоєння

положень цивільного та господарського права і законодавства, а також формування вміння застосовувати їх до конкретних правових ситуацій. Студентам треба приділити особливу увагу співвідношенню цивільно-правових і господарсько-правових конструкцій, оскільки саме на їх перетині формується сучасне розуміння господарських зобов'язань і договорів.

У межах підготовки до першого блоку питань необхідно засвоїти загальне поняття зобов'язання як правової категорії, його ознаки, структуру та елементи, зокрема сторони (кредитор і боржник), зміст (суб'єктивні права та юридичні обов'язки), а також підстави виникнення. Важливо розрізняти цивільно-правові зобов'язання за їх видами (договірні та недоговірні, односторонні та взаємні, альтернативні та факультативні тощо), розуміючи логіку їх класифікації та практичне значення. Окремо треба опрацювати поняття господарського зобов'язання, яке характеризується спеціальним суб'єктним складом (суб'єкти господарювання, органи державної влади у визначених законом випадках), а також спрямованістю на забезпечення господарської діяльності. Важливо усвідомити особливості змісту господарських зобов'язань та їх видову диференціацію залежно від підстав виникнення, характеру виконання та сфери застосування.

Другий і третій блоки питань присвячені виконанню та припиненню зобов'язань цивільно-правового характеру. Під час підготовки необхідно звернути увагу на принцип належного виконання зобов'язання, його реального виконання, строковості, місця та способу виконання. Особливе значення мають способи забезпечення виконання зобов'язань та наслідки їх порушення. У контексті припинення зобов'язань треба засвоїти підстави їх припинення, зокрема виконання, зарахування, новацію, прощення боргу, неможливість виконання, а також інші юридичні факти, що призводять до припинення зобов'язальних правовідносин.

Четверте питання стосується правових наслідків порушення зобов'язань та відповідальності. При підготовці необхідно чітко розуміти підстави господарсько-правової відповідальності, її форми (неустойка, відшкодування збитків, оперативно-господарські санкції), а також умови застосування. Особливу увагу треба приділити принципу вини та випадкам безвинної відповідальності у господарських правовідносинах, а також співвідношенню загальних і спеціальних норм відповідальності.

П'ятий блок питань охоплює поняття та ознаки господарського договору. Студентам необхідно засвоїти багатовимірність поняття господарського договору, який розглядається як юридичний факт, як правовий інститут та як форма регулювання господарських відносин. Важливо проаналізувати суб'єктний склад договору, його спрямованість на організацію та здійснення господарської діяльності, а також відмежування від цивільно-правових договорів загального характеру.

Шостий блок питань передбачає класифікацію господарських договорів. При підготовці треба розглянути як доктринальні підходи до класифікації (за предметом, способом укладення, ступенем свободи сторін, характером

регулювання), так і законодавчо закріплені види договорів. Це дозволяє сформувати системне уявлення про договірні конструкції у господарському праві та їх функціональне призначення.

Сьомий і восьмий блоки питань стосуються форми та змісту господарського договору. Необхідно засвоїти вимоги до письмової форми договору, наслідки її недодержання, а також структуру договірних умов. Особливу увагу треба приділити істотним умовам, без погодження яких договір вважається неукладеним, звичайним умовам, що впливають із закону або ділових звичаїв, та випадковим умовам, які набувають юридичного значення лише за умови їх включення до договору.

Дев'ятий та десятий блоки питань присвячені порядку укладення, зміни та розірвання договорів. Студентам необхідно засвоїти загальний порядок укладення договорів, стадії оферти та акцепту, а також особливості укладення господарських договорів у передбачених законом випадках. Окремо треба проаналізувати підстави, порядок та правові наслідки зміни і розірвання договору, включаючи судовий порядок вирішення відповідних спорів.

Завершальним етапом підготовки є узагальнення матеріалу та формування цілісного розуміння системи зобов'язального права у сфері господарювання. Рекомендується опрацювати відповідні положення Цивільного кодексу України, судову практику Верховного Суду, а також доктринальні джерела. Особливу увагу треба приділити вирішенню практичних завдань, які спрямовані на формування навичок кваліфікації правовідносин, визначення виду зобов'язання та правильного застосування норм права.

Таким чином, якісна підготовка до практичного заняття передбачає не лише засвоєння теоретичних положень, але й розвиток умінь їх практичного застосування, що є ключовим для формування професійних правничих компетентностей у сфері господарського права.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню

Визначення й ознаки, сторони та зміст цивільного зобов'язання. Види зобов'язань цивільно-правового характеру.

Визначення та ознаки господарського зобов'язання. Поняття, сторони та зміст господарського зобов'язання. Зобов'язана сторона (у тому числі боржник). Управнена сторона (у тому числі кредитор).

Основні види господарських зобов'язань. Майново-господарські зобов'язання. Організаційно-господарські зобов'язання. Соціально-комунальні зобов'язання суб'єктів господарювання. Публічні зобов'язання суб'єктів господарювання.

Підстави виникнення господарських зобов'язань.

Загальні умови виконання господарських зобов'язань. Виконання господарського зобов'язання третьою особою. Передача (делегування) прав у господарських зобов'язаннях. Виконання господарських зобов'язань, у яких

беруть участь кілька управнених або кілька зобов'язаних суб'єктів. Місце виконання господарського зобов'язання. Виконання грошових зобов'язань.

Забезпечення виконання господарських зобов'язань. Види забезпечення виконання зобов'язання: неустойкою, порукою, гарантією, заставою, притриманням, завдатком, правом довірчої власності.

Загальні умови припинення господарських зобов'язань. Припинення господарського зобов'язання виконанням або зарахуванням. Припинення господарського зобов'язання за згодою сторін чи у разі поєднання його сторін в одній особі. Припинення господарського зобов'язання у разі неможливості виконання.

Недійсність господарського зобов'язання. Наслідки визнання господарського зобов'язання недійсним.

Загальні умови укладання договорів, що породжують господарські зобов'язання. Господарсько-договірні зобов'язання.

Зміст договору. Вільне волевиявлення. Примірні договори. Типові договори.

Істотні умови господарського договору. Предмет договору (найменування (номенклатура, асортимент) та кількість продукції (робіт, послуг), а також вимоги до їх якості). Ціна договору. Строк дії договору.

Звичайні умови господарських договорів.

Випадкові умови господарських договорів.

Загальний порядок укладання господарських договорів. Форма єдиного документа, підписаного сторонами та скріпленого печатками.

Спрощений спосіб укладення господарських договорів (шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо, а також шляхом підтвердження прийняття до виконання замовлень).

Проект договору. Протокол розбіжностей. Протокол узгодження розбіжностей, листи, телеграмами, телетайпограмами, що підтверджують досягнення сторонами згоди щодо умов договору.

Порядок зміни господарських договорів. Порядок розірвання господарських договорів.

Питання до теми для підсумкового контролю знань

1. Визначення й ознаки, сторони та зміст цивільного зобов'язання.
2. Види зобов'язань цивільно-правового характеру.
3. Поняття господарського зобов'язання.
4. Сторони та зміст господарського зобов'язання
5. Нормативно-правові засади регулювання договірних відносин у сфері господарювання.
6. Поняття та види господарських договорів.
7. Форма господарського договору.
8. Зміст господарського договору.
9. Істотні умови господарського договору.
10. Види істотних умов господарського договору.

11. Звичайні умови господарського договору.
12. Випадкові умови господарського договору.

**Завдання та кейси для поточного контролю знань, умінь і навичок
здобувачів вищої освіти**

Завдання:

1. Розробити схему «Поняття та види зобов'язань цивільно-правового характеру».
2. Підготувати порівняльну таблицю «Цивільні та господарські зобов'язання».
3. Скласти схему «Поняття та види господарських договорів».
4. Розробити порівняльну таблицю «Цивільні та господарські договори».
5. Підготувати таблицю «Порядок укладання, зміни та розірвання господарських договорів».

Підготувати проекти договорів:

1. Проект договору поставки.
2. Проект договору оренди складських приміщень.
3. Проект договору про надання юридичних послуг.
4. Проект договору перевезення вантажу.
5. Проект договору підряду.

**Проаналізувати умови завдань та дати відповіді на запитання
з аргументацією та посиланнями на норми чинного законодавства:**

Завдання 1.

Чи може бути у цивільному зобов'язанні сторона одночасно і боржником, і кредитором?

Запитання:

Поясніть правові підстави відповіді на запитання.

Завдання 2.

Чи може бути у господарському зобов'язанні сторона одночасно і управненою і зобов'язаною?

Запитання:

Поясніть правові підстави відповіді на запитання.

Завдання 3.

ТОВ «АгроЛідер» уклало договір поставки з ПП «Фермер-Плюс» на поставку 100 т зерна. Після укладення договору сторони погодили, що

доставка здійснюється перевізником ТОВ «Логістик-Транс». У процесі виконання договору виникло питання: чи є перевізник стороною господарського зобов'язання?

Запитання:

1. Визначити сторони господарського зобов'язання.
2. Чи входить перевізник до складу сторін?

Завдання 4.

Два підприємства уклали усну домовленість про постачання товару на суму 500 000 грн.

Запитання:

Чи є така домовленість господарським договором?

Завдання 5.

ТОВ «Альфа» направило оферту ПП «Бета». ПП надіслала відповідь з незначними змінами умов.

Запитання:

Чи вважається договір укладеним?

Завдання 6.

ТОВ «ДизайнГруп» і ТОВ «МаркетПлюс» підписали договір про надання рекламних послуг, але не погодили конкретний обсяг і вартість послуг, зазначивши лише «за погодженням сторін у процесі співпраці».

Запитання:

Чи є договір укладеним?

Завдання 7.

ТОВ «Мрія» зобов'язалося поставити товар (ялинкові прикраси та гірлянди) до 1 грудня. Фактично поставка відбулася 25 грудня без погодження з покупцем. Покупець відмовився приймати товар.

Запитання:

Чи є відмова правомірною?

Завдання 8.

ТОВ «Альфа» винне ПП «Бета» 120 000 грн за поставку, а ПП «Бета» винне ТОВ «Альфа» 100 000 грн за оренду техніки. Жодна зі сторін не заперечує борг.

Запитання:

Як можна врегулювати зобов'язання?

Завдання 9.

У зв'язку зі зміною курсу валют постачальник просить змінити ціну договору.

Запитання:

Чи можливе внесення змін до договору?
Визначте порядок проведення таких змін.

Завдання 10.

Замовник хоче розірвати договір підряду через неякісне виконання робіт.

Запитання:

Який порядок розірвання господарського договору?

Тестові завдання до теми**1. Зобов'язанням є (виберіть найбільш коректний варіант відповіді):**

- а) правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку;
- б) домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення прав та обов'язків;
- в) обов'язок боржника вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо);
- г) обов'язок боржника вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії.

2. Господарським зобов'язанням визнається (виберіть найбільш коректний варіант відповіді):

- а) правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку;
- б) зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених цим Кодексом, внаслідок якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо), або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (управнена сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку;

в) обов'язок боржника вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо);

г) обов'язок боржника вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії.

3. Правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку, визначається в законодавстві як:

- а) договір;
- б) зобов'язання;
- в) правочин;
- г) суб'єктивний юридичний обов'язок.

4. Цивільно-правові зобов'язання, що виникають між учасниками господарських відносин при здійсненні господарської діяльності, внаслідок яких зобов'язана сторона повинна вчинити певну господарську дію на користь другої сторони або утриматися від певної дії, а управнена сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку, це:

- а) майново-господарські зобов'язання;
- б) організаційно-господарські зобов'язання;
- в) соціально-комунальні зобов'язання суб'єктів господарювання;
- г) публічні зобов'язання суб'єктів господарювання.

5. Господарські зобов'язання, що виникають у процесі управління господарською діяльністю між суб'єктом господарювання та суб'єктом організаційно-господарських повноважень, внаслідок яких зобов'язана сторона повинна здійснити на користь другої сторони певну управлінсько-господарську (організаційну) дію або утриматися від певної дії, а управнена сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку – це:

- а) майново-господарські зобов'язання;
- б) соціально-комунальні зобов'язання суб'єктів господарювання;
- в) публічні зобов'язання суб'єктів господарювання;
- г) організаційно-господарські зобов'язання.

6. Договором є (виберіть найбільш коректний варіант відповіді):

а) домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення прав та обов'язків;

б) правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку;

в) обов'язок боржника вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії;

г) обов'язок боржника вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо).

7. Домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення прав та обов'язків, визначається в законодавстві як:

- а) зобов'язання;
- б) правочин;
- в) договір;
- суб'єктивний юридичний обов'язок.

8. Під час укладення господарського договору сторони у будь-якому разі повинні погодити:

- а) предмет, ціну та строк дії договору;
- б) сторони, ціну та строк дії договору;
- в) сторони, предмет і строк дії договору;
- г) сторони, ціну та предмет договору.

9. Істотними умовами будь-якого господарського договору є умови про:

- а) предмет, ціну, відповідальність;
- б) ціну, строк, відповідальність;
- в) предмет, ціну і строк;
- г) предмет, строк, відповідальність.

10. Господарський договір за загальним правилом викладається:

- а) у формі єдиного документа, підписаного сторонами;
- б) у формі декількох документів, підписаних сторонами та скріпленого печатками;
- в) шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо;
- г) шляхом підтвердження прийняття до виконання замовлень.

11. За загальним правилом господарський договір вважається укладеним, якщо:

- а) сторони поставили підписи і печатки на договорі;

б) сторони досягли згоди щодо усіх його істотних умов і поставили печатки;

в) сторони досягли згоди щодо усіх звичайних його умов і поставили печатки;

г) між сторонами у передбачених законом порядку та формі досягнуто згоди щодо усіх його істотних умов.

12. Умови про предмет у господарському договорі повинні визначати (виберіть найбільш коректний і повний варіант відповіді):

а) найменування (номенклатуру, асортимент) та кількість продукції (робіт, послуг), а також вимоги до їх якості;

б) порядок укладання, зміни та припинення договору;

в) найменування (номенклатуру, асортимент) та кількість продукції (робіт, послуг);

г) порядок дій, спрямованих на реалізацію умов договору.

13. Умова, щодо якої, на вимогу однієї зі сторін, має бути досягнута згода, є:

а) типовою умовою договору;

б) істотною умовою договору;

в) звичайною умовою договору;

г) випадковою умовою договору.

14. Неустойка, порука, гарантія, застава, притримання є:

а) способами захисту прав;

б) цивільно-правовими санкціями;

в) господарськими санкціями;

г) видами забезпечення виконання зобов'язань.

15. Видами забезпечення виконання зобов'язань є (виберіть найбільш повний і точний варіант відповіді):

а) порука, гарантія, застава, притримання, завдаток;

б) неустойка, порука, гарантія, застава, притримання, завдаток, право довірчої власності;

в) порука, гарантія, застава, притримання, завдаток, право довірчої власності;

г) неустойка, порука, гарантія, застава, притримання, завдаток.

Рекомендовані правові акти, наукова та навчальна література до теми

Основні нормативні акти:

– Закони України:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к 96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 03.06.2026).
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV (втрата чинності – 28.08.2025). URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
4. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
5. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
6. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
7. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
8. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
9. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
10. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 03.06.2026).
12. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень: Закон України від 05.06.2012 № 4901-VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/4901-17>. (дата звернення: 03.06.2026).
13. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12.02.2015 р. № 192-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

14. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

15. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19> (дата звернення: 03.06.2026).

16. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення: 03.06.2026).

17. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

18. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

19. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 16.03.2004 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

20. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

21. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

22. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

23. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

24. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

25. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб : Закон України від 09.01.2025 р. № 4196-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

– Підзаконні акти:

1. Господарський кодекс України втратив чинність: Мін'юст роз'яснив зміст реформи. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 27.08.2025 р. URL : <https://minjust.gov.ua/news/ministry/nablijaetsya-moment-skasuvannya-gk-minyust-rozjasnyue-zmist-reformi?> (дата звернення: 03.06.2026).

2. Господарські договори після 28.08.2025: що зміниться після скасування ГКУ. URL : <https://7eminar.ua/news/11564-gospodarski-dogovori->

pislya-28082025-shho-zminitsya-pislya-poxoron-gku (дата звернення: 03.06.2026).

3. Деякі питання виконання рішень судів, що гарантовані державою, а також рішень Європейського суду з прав людини : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 № 703. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-2015-%D0%BF> (дата звернення: 03.06.2026).

4. Положення про автоматизовану систему документообігу суду : рішення Ради суддів України № 17 від 02.03.2018. URL : <http://surl.li/gbell> (дата звернення: 03.06.2026).

5. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#n23> (дата звернення: 03.06.2026).

6. Про здійснення правосуддя в умовах війни станом на 31.05.2022 р. *Державна судова адміністрація України*. URL : <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1279804/> (дата звернення: 03.06.2026).

7. Скасування Господарського кодексу: нові правила для юросіб та адвокатів. URL : <https://7eminar.ua/news/9707-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-novi-pravila-dlya-yurosib-ta-advokativ> (дата звернення: 03.06.2026).

Наукова та навчальна література:

1. Бобрик В. І. Виконання зобов'язань у господарських правовідносинах: теоретико-прикладні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-4/37.

2. Боднар Т. В. Зобов'язальне право України: сучасні підходи. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 72–77.

3. Вітрянський В. В. Порушення зобов'язання та цивільно-правова відповідальність. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 11. С. 28–33.

4. Гнатюк М. О. Господарські зобов'язання: поняття та види. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-2/25.

5. Дрозд О. Ю. Припинення зобов'язань у цивільному праві України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2024. № 2. DOI: 10.32999/ksu2307-8049/2024-2-19.

6. Єфімов В. І. Виконання господарських договорів: проблеми правозастосування. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 1. DOI: 10.31558/2786-5835.2023.1.14.

7. Жилінкова І. В. Зміст і структура договірних зобов'язань. *Юридична Україна*. 2022. № 7. С. 40–45.

8. Кузнєцова Н. С. Договір у цивільному праві України: сучасні тенденції. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. № 2. DOI: 10.31359/1993-0909-2023-30-2-18.
9. Курепіна О. Ю. Господарський договір як правова форма регулювання господарських відносин. *Економіка та право*. 2023. № 2. DOI: 10.15407/econlaw.2023.02.017.
10. Лисенко О. М. Класифікація господарських договорів у національному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-1/38.
11. Мельник Р. С. Господарські зобов'язання: правова природа та особливості. *Підприємництво, господарство і право*. 2024. № 5. С. 36–41.
12. Орлова О. С. Укладення господарських договорів в умовах цифрової економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Вип. 78. DOI: 10.24144/2307-3322.2023.78.1.42.
13. Пашинін О. А. Сторони господарського договору: правовий статус. *Право і суспільство*. 2024. № 2. С. 110–114.
14. Петруненко Я. В. Зміна та розірвання господарських договорів: сучасна практика. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-6/48.
15. Розгон О. В. Відповідальність за порушення господарських зобов'язань. *Економіка та право*. 2024. № 2. DOI: 10.15407/econlaw.2024.02.026.
16. Савчук І. М. Виконання договірних зобов'язань у господарській діяльності. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 94–99.
17. Сопрун В. В. Господарський договір: поняття, ознаки та види. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 2. DOI: 10.31558/2786-5835.2023.2.15.
18. Ткачук О. В. Істотні умови господарського договору: проблеми визначення. *Підприємництво, господарство і право*. 2025. № 1. С. 48–53.
19. Хом'як В. І. Виконання та припинення зобов'язань у господарських правовідносинах. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-5/47.
20. Шевченко Я. М. Правове регулювання господарських договорів в Україні. *Право і суспільство*. 2024. № 1. С. 58–63.
21. Швидка Т. І. Господарські договори у сфері публічних закупівель. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. DOI: 10.24144/2788-6018.2023.04.38.

ТЕМА 5. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ БОРЖНИКА АБО ВИЗНАННЯ ЙОГО БАНКРУТОМ

Семінарське заняття – 2 години.

Навчальна мета заняття: комплексна характеристика правового регулювання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом в Україні, формування умінь і навичок використання отриманих знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Навчальні питання

Вступ.

1. Загальна характеристика законодавства про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом.
 2. Державний орган з питань банкрутства.
 3. Заходи щодо запобігання неплатоспроможності боржника.
 4. Проведення у справах про банкрутство.
 - 4.1. Юрисдикція, підсудність, підстави для відкриття проведення у справі про банкрутство (неплатоспроможність).
 - 4.2. Порядок розгляду спорів, стороною в яких є боржник.
 - 4.3. Оскарження судових рішень у процедурі банкрутства (неплатоспроможності).
 5. Судові процедури, які застосовуються щодо боржника.
 - 5.1. Судові процедури, які можуть застосовуватися щодо боржника – юридичної особи.
 - 5.1.1. Розпорядження майном боржника.
 - 5.1.2. Санація боржника.
 - 5.1.3. Ліквідація банкрута.
 - 5.2. Судові процедури, які можуть застосовуватися щодо боржника – фізичної особи.
 - 5.2.1. Реструктуризація боргів боржника.
 - 5.2.2. Погашення боргів боржника.
 6. Арбітражний керуючий.
 - 6.1. Вимоги до арбітражного керуючого.
 - 6.2. Права та обов'язки арбітражного керуючого.
 - 6.3. Організація діяльності арбітражного керуючого.
 - 6.4. Контроль за діяльністю арбітражних керуючих.
 - 6.5. Відповідальність арбітражних керуючих.
 7. Превентивна реструктуризація.
 - 7.1. Повноваження адміністратора превентивної реструктуризації.
- Відкриття процедури превентивної реструктуризації.

7.2. Оскарження судових рішень у процедурі превентивної реструктуризації.

7.3. Боржник у процедурі превентивної реструктуризації.

7.4. План превентивної реструктуризації.

7.5. Затвердження та виконання плану превентивної реструктуризації.

7.6. Закриття процедури превентивної реструктуризації.

7.7. Спрощена процедура превентивної реструктуризації.

8. Банкрутство юридичних осіб.

8.1. Провадження у справі про банкрутство.

8.2. Розпорядження майном боржника.

8.3. Санація боржника.

8.4. Ліквідаційна процедура.

8.5. Продаж майна в провадженні у справі про банкрутство (неплатоспроможність).

8.6. Закриття провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність).

8.7. Особливості провадження у справах про банкрутство окремих категорій боржників.

8.8. Провадження у справах про банкрутство пов'язаних з іноземною процедурою банкрутства.

9. Відновлення платоспроможності фізичної особи.

9.1. Особливості провадження у справі про неплатоспроможність фізичних осіб.

9.2. Арбітражний керуючий у справах про неплатоспроможність фізичної особи.

9.3. Підстави для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність.

9.4. Відкриття провадження у справі про неплатоспроможність.

9.5. Реструктуризація боргів боржника.

9.6. Визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника.

9.7. Наслідки закриття провадження у справі про банкрутство.

9.8. Провадження у справах про неплатоспроможність окремих категорій фізичних осіб.

Висновки.

Методичні вказівки до теми

Вивчення інституту відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом має ключове значення для формування системного розуміння механізмів захисту прав суб'єктів господарювання, кредиторів та держави. Актуальність теми зумовлена трансформацією економічних відносин, розвитком підприємницької діяльності та необхідністю ефективного правового регулювання неплатоспроможності.

Підготовка до семінарського заняття з теми «Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» потребує системного опрацювання положень Кодексу України з процедур банкрутства, суміжних норм господарського та цивільного законодавства, а також узагальнення судової практики. Особливу увагу треба приділити комплексному розумінню процедур неплатоспроможності як інструменту балансу інтересів кредиторів і боржника, а також як механізму економічного оздоровлення суб'єктів господарювання.

У межах першого блоку питань необхідно засвоїти загальну характеристику законодавства про банкрутство, його принципи, завдання та еволюцію правового регулювання. Важливо розуміти місце Кодексу України з процедур банкрутства у системі господарського законодавства, а також співвідношення судових процедур банкрутства з іншими формами захисту прав кредиторів.

Під час підготовки до першого питання необхідно: проаналізувати основні нормативно-правові акти (насамперед Кодекс України з процедур банкрутства); визначити принципи та основні засади правового регулювання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом; охарактеризувати суб'єктний склад цих правовідносин. У контексті вказаного треба звернути увагу на таке: поняття неплатоспроможності, а також банкрутства; співвідношення цивільного, господарського та адміністративного законодавства; роль суду в процедурах відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом.

Другий блок стосується державного органу з питань банкрутства. Під час підготовки треба з'ясувати його компетенцію, функції щодо формування та реалізації державної політики у сфері неплатоспроможності, а також взаємодію з арбітражними керуючими та судовими органами. Важливо розуміти контрольні та організаційні повноваження цього органу.

Під час опанування другого питання потрібно: визначити правовий статус та повноваження органу; дослідити його функції у сфері контролю за діяльністю арбітражних керуючих; охарактеризувати взаємодію з іншими органами державної влади.

У третьому блоці розглядаються заходи запобігання неплатоспроможності боржника. Необхідно проаналізувати правові інструменти досудового врегулювання фінансових труднощів, включаючи реструктуризацію заборгованості, фінансове оздоровлення та превентивні механізми, спрямовані на недопущення відкриття провадження у справі про банкрутство.

У межах підготовки до третього питання треба розкрити: поняття превентивних заходів; механізми фінансового оздоровлення; роль власників та органів управління боржника. Особливу увагу необхідно приділити: питанню реструктуризації боргу; досудовим процедурам врегулювання неплатоспроможності боржника.

Питання з четвертого по дев'яте достатньо докладно конкретизовано у підпитаннях плану, тому під час опанування цих питань окрему увагу треба приділяти кожному з підпитань для підготовки відповіді на них.

Четвертий блок присвячений провадженню у справах про банкрутство. Особливу увагу треба приділити питанням юрисдикції та підсудності господарських судів, підставам відкриття провадження, а також процесуальним особливостям розгляду спорів за участю боржника. Важливо також засвоїти порядок оскарження судових рішень у процедурі банкрутства, враховуючи специфіку скорочених строків та спеціального процесуального режиму.

П'ятий блок охоплює судові процедури, що застосовуються до боржника. Студентам необхідно чітко розрізняти процедуру розпорядження майном, санацію та ліквідацію юридичної особи-банкрута, а також процедури реструктуризації та погашення боргів фізичної особи. Важливо усвідомити цілі кожної стадії: збереження підприємства, відновлення платоспроможності або ліквідація активів для задоволення вимог кредиторів.

Окремого значення набуває шостий блок, присвячений арбітражному керуючому. Під час підготовки необхідно вивчити вимоги до кандидатів, порядок призначення, права та обов'язки арбітражного керуючого, а також механізми контролю за його діяльністю. Важливо також звернути увагу на підстави та види відповідальності арбітражного керуючого за порушення законодавства.

Сьомий блок стосується процедури превентивної реструктуризації, яка є новелою законодавства. Студентам треба опрацювати порядок відкриття цієї процедури, роль адміністратора превентивної реструктуризації, зміст і структуру плану реструктуризації, порядок його затвердження та виконання, а також підстави закриття процедури. Окремо необхідно звернути увагу на спрощену процедуру та процесуальні гарантії боржника і кредиторів.

Восьмий блок охоплює процедури банкрутства юридичних осіб. Треба детально проаналізувати всі стадії провадження: розпорядження майном, санацію, ліквідаційну процедуру, продаж майна банкрута, а також порядок закриття провадження. Важливо також розуміти особливості банкрутства окремих категорій боржників і транснаціональні аспекти процедур неплатоспроможності.

Дев'ятий блок присвячений відновленню платоспроможності фізичних осіб. Під час підготовки необхідно засвоїти умови відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, особливості реструктуризації боргів, процедуру визнання боржника банкрутом і погашення боргів, а також правові наслідки завершення провадження. Особливу увагу треба приділити соціальній функції цієї процедури та захисту прав добросовісного боржника.

Завершальним етапом підготовки є систематизація знань щодо всіх стадій процедур неплатоспроможності та банкрутства, розуміння їх взаємозв'язку та цілей. Рекомендується опрацювати положення Кодексу

України з процедур банкрутства, практику Верховного Суду, а також аналітичні матеріали щодо застосування процедур санації та ліквідації.

Отже, якісна підготовка до семінарського заняття передбачає не лише засвоєння нормативного матеріалу, а й формування цілісного розуміння механізмів відновлення платоспроможності боржника та процедур банкрутства як комплексного інституту господарського права, що забезпечує баланс інтересів кредиторів, боржника та держави.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню

Адміністратор превентивної реструктуризації; арбітражний керуючий; банкрутство; боржник; грошове зобов'язання (борг); загроза неплатоспроможності; заінтересовані особи стосовно боржника; залучені кредитори; значні правочини; керуючий реалізацією; керуючий реструктуризацією; керуючий санацією; кредитор; ліквідатор; найкращі інтереси кредиторів; неплатоспроможність; нове фінансування; офіційне оприлюднення; погашені вимоги кредиторів; погашення боргів боржника; правочини, щодо яких є заінтересованість; превентивна реструктуризація; представник працівників боржника; проміжне фінансування боржника; реструктуризація боргів боржника; розпорядник майна; санація; автоматизована система «Банкрутство та неплатоспроможність»; сторони у справі про банкрутство (неплатоспроможність) – конкурсні кредитори (голова комітету кредиторів), забезпечені кредитори, боржник (банкрут); уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника; уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника; учасники у справі про банкрутство (неплатоспроможність) – сторони, арбітражний керуючий, державний орган з питань банкрутства, інші учасники справи про банкрутство, щодо прав або обов'язків яких існує спір, а також у випадках, передбачених Кодексом України з процедур банкрутства, Фонд державного майна України, Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, представник органу місцевого самоврядування, представник працівників боржника, уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника. Законодавство про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом. Законодавство, що регулює провадження у справах про банкрутство. Заходи щодо запобігання неплатоспроможності боржника. Судові процедури, які застосовуються щодо боржника. Судові процедури, які можуть застосовуватися щодо боржника – юридичної особи. Розпорядження майном боржника. Санація боржника. Ліквідація банкрута. Судові процедури, які можуть застосовуватися щодо боржника – фізичної особи. Реструктуризація боргів боржника. Погашення боргів боржника. Провадження у справах про банкрутство.

Теми до підготовки рефератів

1. Законодавство України про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом.

2. Державний орган України з питань банкрутства: поняття, повноваження, структура.
3. Заходи щодо запобігання неплатоспроможності боржника.
4. Проведення у справах про банкрутство.
5. Судові процедури, які застосовуються до боржника – юридичної особи.
6. Судові процедури, які застосовуються до боржника – фізичної особи.
7. Арбітражний керуючий.
8. Превентивна реструктуризація.
9. Процедура банкрутства юридичних осіб.
10. Відновлення платоспроможності фізичної особи.

Завдання

1. Підготувати таблицю-характеристику «Учасники у справі про банкрутство (неплатоспроможність)».
2. Розробити схему «Судові процедури, які застосовуються щодо боржника».
3. Підготувати таблицю «Судові процедури, які застосовуються щодо боржника – юридичної особи».
4. Підготувати таблицю «Судові процедури, які застосовуються щодо боржника – фізичної особи».
5. Розробити схему «Державний орган з питань банкрутства: повноваження та структура».

Питання до теми для підсумкового контролю знань

1. Загальна характеристика законодавства про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом.
2. Державний орган з питань банкрутства.
3. Заходи щодо запобігання неплатоспроможності боржника.
4. Проведення у справах про банкрутство.
5. Судові процедури, які застосовуються щодо боржника.
6. Судові процедури, які можуть застосовуватися щодо боржника - юридичної особи.
7. Розпорядження майном боржника.
8. Санація боржника.
9. Ліквідація банкрута.
10. Судові процедури, які можуть застосовуватися щодо боржника – фізичної особи.
11. Реструктуризація боргів боржника.
12. Погашення боргів боржника.
13. Арбітражний керуючий.
14. Превентивна реструктуризація.
15. Банкрутство юридичних осіб.
16. Відновлення платоспроможності фізичної особи.

Тестові завдання до теми

1. Державним органом з питань банкрутства в Україні є:

- а) Державний департамент з питань банкрутства;
- б) Господарський суд України;
- в) Ліквідатор банкрута, обраний з-поміж арбітражних керуючих;
- г) Міністерство юстиції України.

2. Який нормативно-правовий акт встановлює умови та порядок відновлення платоспроможності боржника – юридичної особи або визнання його банкрутом з метою задоволення вимог кредиторів, а також відновлення платоспроможності фізичної особи:

- а) Кодекс України з процедур банкрутства;
- б) Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»;
- в) Господарський кодекс України;
- г) Господарський процесуальний кодекс України?

3. Визначте судові процедури, які застосовуються щодо боржника – юридичної особи (виберіть найбільш повний і точний варіант відповіді):

- а) відкриття процедури превентивної реструктуризації, забезпечення вимог кредиторів;
- б) реструктуризація боргів боржника, погашення боргів боржника;
- в) розпорядження майном боржника, санація боржника, ліквідація банкрута;
- г) визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника.

4. Визначте судові процедури, які застосовуються щодо боржника – фізичної особи (оберіть найбільш повний і точний варіант відповіді).

- а) відкриття процедури превентивної реструктуризації, забезпечення вимог кредиторів;
- б) реструктуризація боргів боржника, погашення боргів боржника;
- в) розпорядження майном боржника, санація боржника, ліквідація банкрута;
- г) визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника.

5. Справи про банкрутство (неплатоспроможність) розглядаються господарськими судами:

- а) за місцезнаходженням боржника – юридичної особи, місцем проживання фізичної особи або фізичної особи – підприємця;
- б) за місцезнаходженням кредитора;

- в) за місцезнаходженням кредитора, який має найбільшу суму непогашених вимог до боржника;
- г) за домовленістю сторін.

6. Превентивна реструктуризація – це:

а) система заходів, передбачених Кодексом України з процедур банкрутства, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою відновлення платоспроможності боржника, спрямованих на оздоровлення фінансово-господарського стану боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів;

б) судова процедура у справі про неплатоспроможність фізичної особи, що застосовується з метою відновлення платоспроможності боржника шляхом зміни способу та порядку виконання його зобов'язань згідно з планом проведення цих заходів;

в) система організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів, спрямованих на недопущення або запобігання неплатоспроможності боржника, що можуть включати зміну складу, умов або структури активів та зобов'язань боржника, а також будь-які необхідні операційні зміни чи комбінацію цих елементів, які здійснюються згідно з планом проведення цих заходів;

г) судова процедура у справі про неплатоспроможність фізичної особи, що застосовується з метою задоволення вимог кредиторів за рахунок реалізації майна боржника, визнаного банкрутом у порядку, встановленому Кодексом України з процедур банкрутства.

7. Реструктуризація боргів боржника – це:

а) система заходів, передбачених Кодексом України з процедур банкрутства, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою відновлення платоспроможності боржника, спрямованих на оздоровлення фінансово-господарського стану боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів;

б) судова процедура у справі про неплатоспроможність фізичної особи, що застосовується з метою відновлення платоспроможності боржника шляхом зміни способу та порядку виконання його зобов'язань згідно з планом проведення цих заходів;

в) система організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів, спрямованих на недопущення або запобігання неплатоспроможності боржника, що можуть включати зміну складу, умов або структури активів та зобов'язань боржника, а також будь-які необхідні операційні зміни чи комбінацію цих елементів, які здійснюються згідно з планом проведення цих заходів;

г) судова процедура у справі про неплатоспроможність фізичної особи, що застосовується з метою задоволення вимог кредиторів за рахунок реалізації майна боржника, визнаного банкрутом у порядку, встановленому Кодексом України з процедур банкрутства.

8. Санація – це:

а) система заходів, передбачених Кодексом України з процедур банкрутства, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою відновлення платоспроможності боржника, спрямованих на оздоровлення фінансово-господарського стану боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів;

б) судова процедура у справі про неплатоспроможність фізичної особи, що застосовується з метою відновлення платоспроможності боржника шляхом зміни способу та порядку виконання його зобов'язань згідно з планом проведення цих заходів;

в) система організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів, спрямованих на недопущення або запобігання неплатоспроможності боржника, що можуть включати зміну складу, умов або структури активів та зобов'язань боржника, а також будь-які необхідні операційні зміни чи комбінацію цих елементів, які здійснюються згідно з планом проведення цих заходів;

г) судова процедура у справі про неплатоспроможність фізичної особи, що застосовується з метою задоволення вимог кредиторів за рахунок реалізації майна боржника, визнаного банкрутом у порядку, встановленому Кодексом України з процедур банкрутства.

9. Нове фінансування – це:

а) система заходів, передбачених Кодексом України з процедур банкрутства, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою відновлення платоспроможності боржника, спрямованих на оздоровлення фінансово-господарського стану боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів;

б) фінансова допомога боржнику (позика, кредит), гарантія виконання боржником зобов'язань тощо, яка забезпечує функціонування боржника до затвердження господарським судом плану превентивної реструктуризації та необхідна для продовження діяльності боржника (ведення звичайної господарської діяльності) або для збереження чи збільшення вартості активів боржника;

в) позика, кредит чи інша фінансова допомога, що надається боржнику існуючим чи новим кредитором у процедурі превентивної реструктуризації, яка передбачена затвердженим судом планом превентивної реструктуризації та призначена для реалізації цього плану;

г) судова процедура у справі про неплатоспроможність фізичної особи, що застосовується з метою задоволення вимог кредиторів за рахунок реалізації майна боржника, визнаного банкрутом у порядку, встановленому Кодексом України з процедур банкрутства.

10. Погашення боргів боржника – це:

а) система заходів, передбачених Кодексом України з процедур банкрутства, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою відновлення платоспроможності боржника, спрямованих на оздоровлення фінансово-господарського стану боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів;

б) фінансова допомога боржнику (позика, кредит), гарантія виконання боржником зобов'язань тощо, яка забезпечує функціонування боржника до затвердження господарським судом плану превентивної реструктуризації та необхідна для продовження діяльності боржника (ведення звичайної господарської діяльності) або для збереження чи збільшення вартості активів боржника;

в) позика, кредит чи інша фінансова допомога, що надається боржнику існуючим чи новим кредитором у процедурі превентивної реструктуризації, яка передбачена затвердженим судом планом превентивної реструктуризації та призначена для реалізації цього плану;

г) судова процедура у справі про неплатоспроможність фізичної особи, що застосовується з метою задоволення вимог кредиторів за рахунок реалізації майна боржника, визнаного банкрутом у порядку, встановленому Кодексом України з процедур банкрутства.

11. Система організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів, спрямованих на недопущення або запобігання неплатоспроможності боржника, що можуть включати зміну складу, умов або структури активів та зобов'язань боржника, а також будь-які необхідні операційні зміни чи комбінацію цих елементів, які здійснюються згідно з планом проведення цих заходів – це;

- а) превентивна реструктуризація;
- б) реструктуризація боргів боржника;
- в) санація;
- г) нове фінансування.

12. Судова процедура у справі про неплатоспроможність фізичної особи, що застосовується з метою відновлення платоспроможності боржника шляхом зміни способу та порядку виконання його зобов'язань згідно з планом проведення цих заходів – це:

- а) превентивна реструктуризація;

- б) реструктуризація боргів боржника;
- в) санація;
- г) нове фінансування.

13. Система заходів, передбачених Кодексом України з процедур банкрутства, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою відновлення платоспроможності боржника, спрямованих на оздоровлення фінансово-господарського стану боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів – це:

- а) превентивна реструктуризація;
- б) реструктуризація боргів боржника;
- в) санація;
- г) нове фінансування.

14. Позика, кредит чи інша фінансова допомога, що надається боржнику існуючим чи новим кредитором у процедурі превентивної реструктуризації, яка передбачена затвердженням судом планом превентивної реструктуризації та призначена для реалізації цього плану – це:

- а) превентивна реструктуризація;
- б) реструктуризація боргів боржника;
- в) санація;
- г) нове фінансування.

15. Судова процедура у справі про неплатоспроможність фізичної особи, що застосовується з метою задоволення вимог кредиторів за рахунок реалізації майна боржника, визнаного банкрутом у порядку, встановленому Кодексом України з процедур банкрутства – це:

- а) погашення боргів боржника;
- б) реструктуризація боргів боржника;
- в) санація;
- г) нове фінансування.

Рекомендовані правові акти, наукова та навчальна література до теми

Основні нормативні акти:

– Закони України:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к 96-ВР.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 03.06.2026).
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV (втрата чинності – 28.08.2025). URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
4. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
5. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
6. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
7. Про господарські товариства : Закон України від 19 вересня 1991 року № 1576-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
8. Про акціонерні товариства : Закон України від 27 липня 2022 року № 2465-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
9. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 6 лютого 2018 року № 2275-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
10. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 03.06.2026).
12. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень : Закон України від 05.06.2012 № 4901-VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/4901-17> (дата звернення: 03.06.2026).
13. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12.02.2015 р. № 192-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
14. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
15. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19> (дата звернення: 03.06.2026).
16. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення: 03.06.2026).

17. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

18. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

19. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 16.03.2004 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

20. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

21. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

22. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 23.05.2024 р. № 3755-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

23. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України від 09.01.2025 р. № 4196-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

– Підзаконні акти:

1. Господарський кодекс України втратив чинність: Мін'юст роз'яснив зміст реформи. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 27.08.2025 р. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/nablijaetsya-moment-skasuvannya-gk-minyust-rozjasnyue-zmist-reformi?> (дата звернення: 03.06.2026).

2. Деякі питання виконання рішень судів, що гарантовані державою, а також рішень Європейського суду з прав людини : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 № 703. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/703-2015-%D0%BF> (дата звернення: 03.06.2026).

3. Положення про автоматизовану систему документообігу суду : рішення Ради суддів України № 17 від 02.03.2018. URL : <http://surl.li/gbell> (дата звернення: 03.06.2026).

4. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#n23> (дата звернення: 03.06.2026).

5. Про визначення територіальної підсудності справ : Розпорядження Верховного Суду України. URL : <http://surl.li/ccpbt> (дата звернення: 03.06.2026).

6. Щодо роботи судів в умовах воєнного стану : рекомендації Ради суддів України від 02.03.2022 р. URL : <http://surl.li/cgror> (дата звернення: 03.06.2026).

7. Про здійснення правосуддя в умовах війни станом на 31.05.2022 р. *Державна судова адміністрація України*. URL : <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1279804/> (дата звернення: 03.06.2026).

8. Про затвердження Порядку передачі державного та комунального майна на праві узуфрукта державного або комунального майна, здійснення контролю за використанням такого майна : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2025 р. № 1103. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

9. Скасування Господарського кодексу: нові правила для юросіб та адвокатів. URL : <https://7eminar.ua/news/9707-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-novi-pravila-dlya-yurosib-ta-advokativ> (дата звернення: 03.06.2026).

Наукова та навчальна література:

1. Беломестнов О. Ю. Механізм реалізації права на судовий захист у господарських відносинах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2023. Вип. 77. Ч. 1. С. 155–160. DOI: 10.24144/2307-3322.2023.77.1.28.

2. Білоус В. Т. Процедури банкрутства фізичних осіб: новели законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-6/52.

3. Вітрянський С. В. Проблеми правового регулювання неплатоспроможності в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2022. № 5. С. 12–17.

4. Головка Л. В. Особливості процедур банкрутства юридичних осіб. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 45–50.

5. Грабовський В. О. Судові процедури у справах про банкрутство: проблеми правозастосування. *Економіка та право*. 2023. № 2. С. 78–85. DOI: 10.15407/econlaw.2023.02.078.

6. Дрозд О. Ю. Арбітражний керуючий у процедурі банкрутства: правовий статус. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Юридичні науки. 2024. № 2. С. 88–93. DOI: 10.32999/ksu2307-8049/2024-2-15.

7. Кібенко О. Р. Корпоративні аспекти банкрутства юридичних осіб. *Підприємництво, господарство і право*. 2023. № 7. С. 23–28.

8. Короед С. О. Господарський процесуальний кодекс України : науково-практ. коментар. Київ : ВД «Професіонал», 2022. 412 с. ISBN 978-966-370-352-7.

9. Лисенко О. М. Реструктуризація боргів фізичних осіб: правові аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-2/61.
10. Мельник Р. С. Превентивна реструктуризація як новий інститут банкрутства. *Підприємництво, господарство і право*. 2024. № 4. С. 30–35.
11. Олюха В. Г., Лига А. І. Господарсько-правові аспекти захисту прав суб'єктів господарювання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 256–262. DOI: 10.24144/2788-6018.2024.01.46.
12. Пашинін О. А. Організаційно-правові аспекти діяльності арбітражного керуючого. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 2. С. 89–94. DOI: 10.31558/2786-5835.2023.2.13.
13. Розгон О. В. Способи захисту прав суб'єктів господарювання у процедурах банкрутства. *Економіка та право*. 2024. № 1. С. 46–59. DOI: 10.15407/econlaw.2024.01.046.
14. Сопрун В. В. Механізм правового регулювання відносин у сфері неплатоспроможності. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 1. С. 112–118. DOI: 10.31558/2786-5835.2023.1.3.13.
15. Ткачук О. В. Судова практика у справах про банкрутство: сучасні тенденції. *Підприємництво, господарство і право*. 2025. № 1. С. 40–45.
16. Хом'як В. І. Ліквідаційна процедура у справах про банкрутство: проблеми та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-5/47.
17. Шевченко Я. М. Особливості провадження у справах про банкрутство фізичних осіб. *Право і суспільство*. 2024. № 1. С. 52–57.

ТЕМА 6. ЗАХИСТ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА СПОЖИВАЧІВ

Практичне заняття – 2 години.

Навчальна мета заняття: комплексна характеристика механізму захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів в Україні, поглиблення знань щодо цієї теми, формування умінь і навичок використання отриманих знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Навчальні питання

Вступ.

1. Поняття та механізм захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів.

2. Форми захисту прав і законних інтересів учасників відносин у сфері господарювання.

2.1. Нотаріальний захист прав і законних інтересів учасників господарських відносин.

2.2. Адміністративний захист прав і законних інтересів суб'єктів господарської діяльності та споживачів.

2.3. Претензійний порядок врегулювання спорів.

2.4. Судовий захист прав суб'єктів господарювання та споживачів.

2.5. Інші форми захисту учасників господарських правовідносин.

3. Способи захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів.

3.1. Визнання права.

3.2. Визнання правочину недійсним.

3.3. Припинення дії, яка порушує право.

3.4. Відновлення становища, яке існувало до порушення.

3.5. Примусове виконання обов'язку в натурі.

3.6. Зміна правовідношення.

3.7. Припинення правовідношення.

3.8. Відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди.

3.9. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди.

3.10. Визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

4. Засоби захисту прав і законних інтересів учасників господарських відносин.

Висновки.

Методичні вказівки до теми

В Україні право на не заборонену законом підприємницьку діяльність є конституційним правом людини і громадянина (ст. 42 Конституції України). Показово, що та ж сама стаття визначає і обов'язок держави захищати права споживачів, здійснювати контроль за якістю і безпечністю продукції та всіх видів послуг і робіт, сприяти діяльності громадських організацій споживачів. Тому не випадково у господарському законодавстві України зазначається, що держава забезпечує захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів. Отже, реалізація прав суб'єктів господарювання та споживачів за своєю суттю – єдиний процес, де права одних суб'єктів кореспондують з обов'язками інших.

Підготовка до практичного заняття з теми «Захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів» передбачає системне опрацювання норм цивільного, господарського, адміністративного законодавства України, а також узагальнення судової практики щодо застосування форм, способів і засобів захисту суб'єктивних прав. Особливу увагу треба приділити розумінню механізму захисту прав як комплексної системи юридичних засобів, способів і форм, спрямованих на забезпечення прав та законних інтересів учасників господарських відносин.

Захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів є однією з ключових гарантій ефективного функціонування господарських відносин і важливим елементом правової держави. Під час підготовки до практичного заняття студентам необхідно сформулювати цілісне уявлення про правову природу суб'єктивного юридичного права, механізми його реалізації та захисту, а також особливості застосування відповідних способів захисту у сфері господарювання.

Насамперед треба звернути увагу на поняття суб'єктивного юридичного права як міри можливої поведінки управненої особи, що гарантується державою. Важливо розмежовувати права і свободи людини та громадянина, а також права і законні інтереси суб'єктів господарювання та споживачів. Законні інтереси, на відміну від суб'єктивних прав, можуть не мати чітко визначеного юридичного змісту, однак також підлягають правовому захисту.

Особливого значення набуває розуміння поняття механізму захисту прав і законних інтересів, який охоплює систему правових форм, способів і засобів, спрямованих на припинення правопорушення, відновлення порушеного права та притягнення правопорушника до відповідальності. У цьому контексті необхідно проаналізувати механізм захисту прав учасників господарських відносин, який включає правові норми, суб'єктів захисту, форми, способи і засоби захисту.

У межах першого блоку питань необхідно засвоїти поняття та загальний механізм захисту прав і законних інтересів. Захист прав розглядається як сукупність правових, організаційних і процесуальних заходів, що реалізуються уповноваженими суб'єктами з метою припинення порушення, відновлення порушеного права та компенсації завданих збитків. Важливо розуміти, що

захист прав у сфері господарювання має як приватно-правовий, так і публічно-правовий характер, оскільки включає як договірні механізми, так і адміністративний та судовий контроль.

Другий блок питань охоплює форми захисту прав і законних інтересів. Необхідно розуміти, що форма захисту – це зовнішній організаційно-правовий спосіб реалізації захисних заходів. Під час підготовки треба розрізняти нотаріальний, адміністративний, претензійний та судовий захист. Нотаріальний захист передбачає вчинення нотаріальних дій, спрямованих на підтвердження або забезпечення прав. Адміністративний захист реалізується через звернення до органів виконавчої влади або спеціальних контролюючих органів.

Під час підготовки студентам треба детально розглянути форми захисту прав, серед яких виділяють судову, адміністративну та нотаріальну форми, а також самозахист. Судовий захист є основною формою, що реалізується шляхом звернення до суду з метою поновлення порушених прав. Адміністративний захист здійснюється органами державної влади та місцевого самоврядування у межах їх компетенції. Нотаріальний захист передбачає вчинення нотаріальних дій, спрямованих на забезпечення безспірності правовідносин. Важливе місце посідає претензійний порядок врегулювання спорів як досудовий спосіб вирішення конфліктів. Тому особливу увагу треба приділити претензійному порядку врегулювання спорів як досудовій формі захисту, що дозволяє сторонам самостійно врегулювати конфлікт без звернення до суду. Судовий захист є основною та найбільш ефективною формою захисту прав, яка реалізується шляхом звернення до господарських або загальних судів залежно від суб'єктного складу та характеру спору. Також необхідно враховувати інші форми захисту, зокрема третейський розгляд спорів та медіацію.

Третій блок питань присвячений способам захисту прав та законних інтересів. Під час підготовки необхідно детально опрацювати кожен із передбачених законом способів захисту, їх зміст, підстави застосування та практичне значення. Зокрема, треба розуміти сутність визнання права як способу підтвердження існування суб'єктивного права; визнання правочину недійсним як засобу усунення юридичних наслідків неправомірної угоди; припинення дій, що порушують право, як превентивного та відновлювального механізму.

У господарських відносинах застосовуються специфічні способи захисту прав суб'єктів господарювання та споживачів. До них належать визнання наявності або відсутності прав, визнання недійсними актів органів державної влади, визнання недійсними господарських договорів, відновлення порушеного становища, припинення правопорушень, присудження до виконання обов'язку в натурі, відшкодування збитків, а також застосування штрафних, оперативно-господарських і адміністративно-господарських санкцій. Окрему увагу треба звернути на можливість установа, зміни або припинення господарських правовідносин як способу захисту.

Під час підготовки до заняття студентам необхідно звернути увагу на співвідношення різних способів захисту та критерії їх вибору залежно від характеру порушення права. Важливим є також розуміння ефективності засобів захисту, яка визначається здатністю реально відновити порушене право або компенсувати завдану шкоду.

Окрему увагу треба приділити відновленню становища, що існувало до порушення права, яке передбачає усунення негативних наслідків правопорушення шляхом повернення сторін у первісний стан. Важливим є розуміння примусового виконання обов'язку в натурі як пріоритетного способу захисту у договірних зобов'язаннях, а також зміни та припинення правовідношення як засобів корекції або припинення юридичного зв'язку між сторонами.

Суттєве значення має вивчення відшкодування збитків та моральної шкоди як універсальних способів захисту. Студентам необхідно розрізняти реальні збитки та упущену вигоду, а також умови відповідальності за завдання моральної (немайнової) шкоди. Також важливо проаналізувати такий спосіб захисту, як визнання незаконними рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади або місцевого самоврядування, що має особливе значення у сфері публічно-правових відносин.

Четвертий блок питань стосується засобів захисту прав і законних інтересів. Під засобами захисту треба розуміти конкретні юридичні інструменти, за допомогою яких реалізуються способи та форми захисту. До них належать позови, скарги, заяви, претензії, звернення до органів державної влади та інші процесуальні документи. Важливо розуміти їх відмінності, процесуальне значення та порядок застосування.

Завершальним етапом підготовки є узагальнення отриманих знань та формування системного уявлення про механізм захисту прав і законних інтересів у сфері господарювання та захисту прав споживачів. Рекомендується опрацювати відповідні положення цивільного, господарського й адміністративного законодавства, Закон України «Про захист прав споживачів», процесуальне законодавство, а також проаналізувати судову практику щодо застосування різних форм, способів і засобів захисту прав та законних інтересів у сфері господарювання.

Доцільним є виконання практичних завдань, що передбачають визначення належних форм, способів і засобів захисту прав і законних інтересів учасників господарських відносин у конкретній ситуації, формулювання правової позиції.

Отже, якісна підготовка до практичного заняття передбачає не лише засвоєння теоретичних положень, а й формування практичних навичок визначення належних форм, способів та засобів захисту прав і законних інтересів у сфері господарювання, що є необхідною складовою професійних правничих компетентностей у сфері господарського права.

Отже, комплексне вивчення форм, способів і засобів захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів сприяє

формуванню у студентів системного бачення правозастосовної діяльності та розвитку практичних навичок ефективного захисту прав і законних інтересів у сфері господарювання.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню

Суб'єктивне юридичне право. Права і свободи людини. Права та законні інтереси особи. Поняття захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарської діяльності та споживачів. Механізм захисту прав і законних інтересів учасників господарських відносин.

Форми захисту прав та інтересів господарюючих суб'єктів і споживачів. Нотаріальний захист прав та законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів. Адміністративний захист прав та законних інтересів учасників господарських відносин. Претензійний порядок врегулювання спорів. Судовий захист прав суб'єктів господарювання та споживачів.

Способи та механізми захисту прав і законних інтересів учасників господарських відносин у цивільному та господарському законодавстві України.

Способи захисту прав і законних інтересів у цивільному законодавстві. Визнання права. Визнання правочину недійсним. Припинення дії, яка порушує право. Відновлення становища, яке існувало до порушення. Примусове виконання обов'язку в натурі. Зміна правовідношення. Припинення правовідношення. Відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб. Самозахист.

Шляхи захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів у господарському законодавстві. Визнання наявності або відсутності прав. Визнання повністю або частково недійсними актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, актів інших суб'єктів, що суперечать законодавству, ущемляють права та законні інтереси суб'єкта господарювання або споживачів. Визнання недійсними господарських угод з підстав, передбачених законом. Відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання. Припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення. Присудження до виконання обов'язку в натурі. Відшкодування збитків. Застосування штрафних санкцій. Застосування оперативно-господарських санкцій. Застосування адміністративно-господарських санкцій. Установлення, зміни і припинення господарських правовідносин.

Засоби захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарської діяльності та споживачів.

Питання до теми для підсумкового контролю знань

1. Поняття та механізм захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів.
2. Способи захисту прав і законних інтересів учасників відносин у сфері господарювання.
3. Способи захисту прав і законних інтересів у цивільному законодавстві.
4. Шляхи захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів у господарському законодавстві.
5. Форми захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів.
6. Нотаріальний захист прав і законних інтересів учасників господарських відносин.
7. Адміністративний захист прав і законних інтересів суб'єктів господарської діяльності та споживачів.
8. Претензійний порядок врегулювання спорів.
9. Судовий захист прав суб'єктів господарювання та споживачів.
10. Засоби захисту прав і законних інтересів господарюючих суб'єктів і споживачів.

Завдання та кейси для поточного контролю знань, умінь і навичок здобувачів вищої освіти

Завдання:

1. Розробити схему «Способи захисту прав і законних інтересів учасників відносин у сфері господарювання по Цивільному кодексу України».
2. Підготувати порівняльну таблицю «Способи та шляхи захисту прав і законних інтересів у цивільному та господарському законодавстві».
3. Розробити схему «Шляхи захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарської діяльності та споживачів у господарському законодавстві України».
4. Підготувати таблицю «Форми захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів».
5. Підготувати порівняльну таблицю «Засоби захисту прав і законних інтересів господарюючих суб'єктів і споживачів».

**Вирішити завдання та дати відповіді на питання з аргументацією
та посиланнями на норми чинного законодавства:**

Завдання 1.

Споживач придбав побутову техніку, яка виявилася неякісною. Продавець відмовився задовольнити вимоги щодо її заміни або повернення коштів. У зв'язку з цим споживач звернувся зі скаргою до органу державного контролю у сфері захисту прав споживачів.

Запитання:

Яку форму захисту реалізує споживач?

Завдання 2.

Орган місцевого самоврядування ухвалив рішення щодо заборони здійснення певного виду господарської діяльності на території громади, що призвело до зупинення діяльності підприємства, хоча таке обмеження не передбачене законом.

Запитання:

Який спосіб захисту має використати підприємство?

Завдання 3.

Постачальник систематично порушує строки поставки продукції, передбачені договором. У відповідь покупець призупинив оплату за наступні поставки до усунення порушень.

Запитання:

Чи є такі дії правомірними?

Завдання 4.

Між двома підприємствами виник спір щодо невиконання умов договору підряду. Договір передбачає обов'язковий претензійний порядок врегулювання спору, однак позивач відразу звернувся до суду, не направивши претензію відповідачу.

Запитання:

Які правові наслідки таких дій?

Завдання 5.

Суб'єкт господарювання зазнав фінансових втрат через невиконання контрагентом договірних зобов'язань і звернувся до суду з позовом про стягнення збитків.

Запитання:

Яку форму і спосіб захисту він застосовує?

Які способи захисту може додатково використати суб'єкт господарювання?

Завдання 6.

Підприємство незаконно втратило право користування складським приміщенням через протиправні дії іншого суб'єкта господарювання.

Запитання:

Який спосіб захисту треба застосувати?

Завдання 7.

ТОВ «Альфа» поставило ПП «Бета» партію обладнання відповідно до договору поставки. Після прийняття товару було виявлено істотні недоліки, які унеможливають його використання за призначенням. Внаслідок цього покупець зазнав збитків, оскільки не зміг виконати власні зобов'язання перед контрагентами.

Запитання:

Які способи захисту може вибрати ПП «Бета»?

Завдання 8.

Підприємство уклало договір купівлі-продажу майна, однак згодом з'ясувалося, що контрагент навмисно надав недостовірну інформацію щодо технічного стану об'єкта, що суттєво вплинуло на рішення щодо укладення договору.

Запитання:

Який спосіб захисту доцільно застосувати?

Завдання 9.

ТОВ «МедТехніка» здійснило 100 % передоплату за медичне обладнання німецького виробництва. Постачальник повідомив, що товар затримується на митниці, а згодом взагалі відмовився від поставки через розірвання контракту з іноземним партнером.

Запитання:

Які вимоги може заявити покупець?

Завдання 10.

ТОВ «Агро-Трейд» уклало з ПП «ХлібПостач» договір поставки зерна пшениці у кількості 500 т із строком поставки до 1 вересня. Покупець планував перепродаж зерна за форвардними контрактами. Постачальник поставив лише 200 т із запізненням на 25 днів, а решту не поставив взагалі, пояснивши це «складною логістичною ситуацією». Внаслідок цього покупець втратив частину прибутку та змушений був укласти новий договір за вищою ціною.

Запитання:

Які права має покупець?

Чи є підстави для розірвання договору та стягнення збитків?

Завдання 11.

Один суб'єкт господарювання безпідставно заволодів майном іншого суб'єкта господарювання і продовжує незаконно утримувати та використовувати це майно, внаслідок чого потерпіла сторона понесла збитки.

Потерпіла сторона звернулася з позовом до суду з метою захисту своїх прав і законних інтересів.

Запитання.

1. Чи може сторона в позові використати (викласти) не один, а відразу декілька способів захисту своїх прав і законних інтересів?
2. Який спосіб / Які способи захисту своїх прав і законних інтересів може використати (викласти) потерпіла сторона у позовній заяві?

Завдання 12.

Вирішіть завдання та поясніть правові підстави відповіді на запитання.

За договором купівлі-продажу одна сторона (суб'єкт господарювання, у подальшому – Продавець) зобов'язалася реалізувати (передати у власність) іншій стороні (суб'єкту господарювання, у подальшому – Покупець) сільськогосподарську техніку. Проте у встановлений договором строк Продавець не виконав свій обов'язок продажу (передачі у власність) Покупцеві зазначеного товару (продукції – сільськогосподарської техніки).

Продавець факт порушення умов договору визнав, але зазначив, що невиконання свого обов'язку – передачі сільськогосподарської техніки у власність Покупцеві виявилось неможливим через порушення умов контрагентами за іншими договорами (не були поставлені комплектуючі запчастини). Покупець подав позов до суду з метою притягнення до відповідальності Продавця та захисту своїх прав.

Запитання.

Який спосіб / Які способи захисту своїх прав і законних інтересів може використати (викласти) у позові Покупець?

Яке рішення має винести суд?

Тестові завдання до теми

1. Кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі (виберіть найбільш точний, коректний і повний варіант відповіді):

- а) його нехтування, заперечення або оспорювання;
- б) його порушення або невизнання;
- в) його порушення, невизнання або оспорювання;
- г) його невизнання або нехтування.

2. Кожна особа має право на захист свого інтересу, який (виберіть найбільш коректний варіант відповіді):

- а) не суперечить загальним засадам цивільного законодавства;

- б) не суперечить моральним засадам суспільства;
- в) не відповідає загальним засадам Декларації прав і свобод людини і громадянина;
- г) не порушує громадський порядок.

3. Здійснюючи правосуддя, господарський суд захищає права та інтереси фізичних і юридичних осіб, державні та суспільні інтереси (виберіть найбільш точний і повний варіант відповіді):

- а) у спосіб, визначений законом;
- б) у спосіб, вибраний судом;
- в) у спосіб, визначений договором;
- г) у спосіб, визначений законом або договором.

4. У випадку, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного права чи інтересу особи, яка звернулася до суду, суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який:

- а) не суперечить моральним засадам суспільства;
- б) відповідає звичаю ділового обороту;
- в) не суперечить закону;
- г) не порушує загальних засад суспільного господарського порядку.

5. Єдиним способом захисту прав осіб, які є (були) учасниками банку і права та інтереси яких були порушені внаслідок виведення неплатоспроможного банку з ринку або ліквідації банку на підставі протиправного (незаконного) індивідуального акта Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, рішення Кабінету Міністрів України, є (виберіть найбільш коректний варіант відповіді):

- а) відшкодування завданої шкоди у грошовій формі чи іншим способом;
- б) відшкодування завданої шкоди у грошовій або іншій формі;
- в) відшкодування завданої моральної та матеріальної шкоди;
- г) відшкодування завданої шкоди у грошовій формі.

6. Одним із способів судового захисту прав та інтересів у цивільному законодавстві визначено (виберіть найбільш точний, коректний та повний варіант відповіді):

- а) визнання наявності або відсутності права;
- б) визнання наявності або відсутності прав;
- в) визнання права;
- г) визнання відсутності права.

7. Якого способу захисту прав НЕ передбачено у законодавстві України:

- а) примусове виконання зобов'язання;
- б) примусове виконання обов'язку в натурі;
- в) припинення дії, яка порушує право;
- г) відновлення становища, яке існувало до порушення?

8. Одним із способів судового захисту прав та інтересів у цивільному законодавстві визначено (виберіть найбільш точний, коректний та повний варіант відповіді):

- а) присудження до виконання зобов'язання;
- б) примусове виконання обов'язку в натурі;
- в) присудження до належного виконання обов'язку;
- г) примусове виконання зобов'язання в натурі.

9. Якого способу захисту прав НЕ передбачено у законодавстві України:

- а) припинення правовідношення;
- б) припинення дій, що порушують умови домовленості;
- в) припинення дії, яка порушує право;
- г) відновлення становища, яке існувало до порушення?

10. Формами захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів є:

- а) нотаріальний захист, адміністративний захист, претензійний порядок врегулювання спорів, судовий захист;
- б) визнання права; припинення дії, яка порушує право; примусове виконання обов'язку в натурі;
- в) заява, претензія, позов;
- г) усе зазначене вище.

Рекомендовані правові акти, наукова та навчальна література до теми

Основні нормативні акти:

– Закони України:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к 96-ВР.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 03.06.2026).

2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV (втрата чинності – 28.08.2025). URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

4. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
5. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
6. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
7. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
8. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
9. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
10. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 03.06.2026).
12. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень : Закон України від 05.06.2012 № 4901-VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/4901-17> (дата звернення: 03.06.2026).
13. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12.02.2015 р. № 192-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
14. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
15. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19> (дата звернення: 03.06.2026).
16. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення: 03.06.2026).
17. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
18. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

19. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 16.03.2004 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

20. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

21. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

22. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

23. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

24. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 23.05.2024 р. № 3755-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

25. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб : Закон України від 09.01.2025 р. № 4196-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

– Підзаконні акти:

1. Господарський кодекс України втратив чинність: Мін'юст роз'яснив зміст реформи. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 27.08.2025 р. URL : <https://minjust.gov.ua/news/ministry/nablijaetsya-moment-skasuvannya-gk-minyust-rozjasnyue-zmist-reformi?> (дата звернення: 03.06.2026).

2. Деякі питання виконання рішень судів, що гарантовані державою, а також рішень Європейського суду з прав людини : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 № 703. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-2015-%D0%BF> (дата звернення: 03.06.2026).

3. Положення про автоматизовану систему документообігу суду : рішення Ради суддів України № 39 від 11.11.2024 р. URL : <https://court.gov.ua/sudova-vlada/969076/polozhenniapasds/> (дата звернення: 03.06.2026).

4. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#n23> (дата звернення: 03.06.2026).

5. Щодо роботи судів в умовах воєнного стану : рекомендації Ради суддів України від 02.03.2022 р. URL : <http://surl.li/cgror> (дата звернення: 03.06.2026).

6. Про здійснення правосуддя в умовах війни станом на 31.05.2022 р. *Державна судова адміністрація України*. URL : <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1279804/> (дата звернення: 03.06.2026).

7. Скасування Господарського кодексу: нові правила для юросіб та адвокатів. URL : <https://7eminar.ua/news/9707-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-novi-pravila-dlya-yurosib-ta-advokativ> (дата звернення: 03.06.2026).

Наукова та навчальна література:

1. Андрійко О. Ф. Захист прав споживачів у системі публічно-правового регулювання. *Юридична Україна*. 2022. № 6. С. 34–40. DOI: 10.37749/2308-9636-2022-6(234)-4.

2. Бобровник С. В. Форми захисту прав суб'єктів господарювання: теоретико-правовий аналіз. *Право України*. 2021. № 9. С. 45–53. DOI: 10.33498/loiu-2021-09-045.

3. Братель О. Ю. Судовий захист прав суб'єктів господарювання: проблеми ефективності. *Вісник господарського судочинства*. 2023. № 2. С. 78–86. DOI: 10.31359/2311-4894-2023-2-78.

4. Вавженчук С. Я. Захист прав та інтересів суб'єктів господарювання : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 312 с.

5. Винник О. М. Господарське право: сучасні виклики та трансформації захисту прав суб'єктів господарювання. Київ : Алерта, 2022. 356 с.

6. Гаращук В. М. Адміністративно-правовий захист прав суб'єктів господарювання. *Форум права*. 2021. № 3. С. 25–32. DOI: 10.5281/zenodo.5529187.

7. Гриняк А. Б. Відшкодування збитків як спосіб захисту прав у господарських відносинах. *Часопис цивільного і господарського судочинства*. 2022. № 4. С. 112–120. DOI: 10.33498/chs-2022-4-112.

8. Дзера О. В. Захист цивільних прав: сучасні тенденції розвитку. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 496 с.

9. Жукова Л. В. Нотаріальний захист прав суб'єктів господарювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2023. № 1. С. 37–42. DOI: 10.32849/2663-5313/2023.1.07.

10. Жорнокуй Ю. М. Господарсько-правові способи захисту прав суб'єктів господарювання. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2022. № 3. С. 95–104. DOI: 10.31359/1993-0909-2022-29-3-95.

11. Кібенко О. Р. Корпоративні спори та захист прав учасників господарських товариств. Харків : Право, 2021. 420 с.

12. Кравчук В. М. Судовий захист прав споживачів: проблеми теорії та практики. *Юридичний вісник України*. 2022. № 5. С. 21–27.

13. Кучер В. О. Претензійний порядок врегулювання господарських спорів: сучасний стан. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 8. С. 65–70. DOI: 10.32849/2663-5313/2021.8.12.
14. Луць В. В. Цивільно-правові способи захисту прав : монографія. Київ : Алерта, 2022. 380 с.
15. Мельник Р. С. Адміністративний захист прав суб'єктів господарювання. Київ : Юстініан, 2021. 288 с.
16. Оніщенко Н. М. Теоретико-правові засади захисту прав учасників господарських відносин. *Право України*. 2023. № 4. С. 33–41. DOI: 10.33498/loiu-2023-04-033.
17. Погрібний С. О. Визнання правочину недійсним як спосіб захисту прав. *Часопис цивільного і господарського судочинства*. 2021. № 2. С. 98–106.
18. Притика Д. М. Господарський процес: сучасні аспекти захисту прав. Київ : Ін Юре, 2022. 512 с.
19. Романюк Я. М. Судовий захист прав суб'єктів господарювання: практика Верховного Суду. *Вісник Верховного Суду*. 2023. № 1. С. 12–20.
20. Селіванов В. М. Правовий механізм захисту прав суб'єктів господарювання. Київ : Логос, 2021. 340 с.
21. Стефанчук Р. О. Захист цивільних прав та інтересів: сучасні доктринальні підходи. Київ : Алерта, 2021. 520 с.
22. Харитонов Є. О. Цивільне право України: способи захисту прав. Одеса : Фенікс, 2022. 400 с.
23. Хрімлі О. Г. Відшкодування моральної шкоди у господарських правовідносинах. *Юридична наука*. 2023. № 2. С. 55–61. DOI: 10.32844/2222-5374-2023-2-7.
24. Чернадчук В. Д. Господарське право України: захист прав суб'єктів господарювання. Суми : Університетська книга, 2021. 410 с.
25. Шевченко Я. М. Судовий та позасудовий захист прав суб'єктів господарювання. *Актуальні проблеми господарського права* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф. Київ, 2024. С. 112–116.

ТЕМА 7. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО ТА ГОСПОДАРСЬКЕ СУДОЧИНСТВО В УКРАЇНІ

Практичне заняття – 2 години.

Навчальна мета заняття: комплексна характеристика господарського процесуального права та господарського судочинства в Україні, поглиблення знань щодо цієї теми, формування умінь і навичок використання отриманих знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Навчальні питання

Вступ.

1. Господарське процесуальне право як галузь права. Предмет і метод господарського процесуального права.

2. Поняття господарських процесуальних правовідносин. Суб'єкти господарських процесуальних правовідносин. Об'єкти господарських процесуальних правовідносин.

3. Поняття і система принципів господарського процесуального права.

4. Джерела господарського процесуального права. Законодавство про господарське судочинство. Нормативні акти, які регулюють організацію, компетенцію і порядок діяльності господарських судів України.

5. Правила застосування законодавства господарськими судами. Аналогія закону. Аналогія права. Міжнародні торгові звичаї.

6. Поняття правосуддя. Судова система України. Господарські суди в судовій системі України.

7. Поняття та значення досудового врегулювання господарських спорів. Правова природа досудового врегулювання господарських спорів. Організація претензійної роботи.

8. Поняття та види юрисдикції. Предметна та суб'єктна юрисдикція господарських судів (підвідомчість). Інстанційна юрисдикція. Територіальна юрисдикція (підсудність).

9. Поняття, склад та класифікація учасників господарського процесу. Сторони в господарському процесі, їх права та обов'язки. Позивачі в господарському процесі. Відповідачі в господарському процесі. Процесуальна співучасть. Процесуальне правонаступництво. Представники в господарському процесі. Представництво осіб, які беруть участь у справі. Треті особи в господарському процесі. Прокурор в господарському процесі. Правове положення інших учасників господарського процесу. Свідок. Експерт в господарському процесі. Експерт з питань права. Спеціаліст. Перекладач в господарському процесі.

10. Третейські суди в системі судочинства. Міжнародний комерційний арбітраж. Позасудові засоби врегулювання господарських спорів. Медіація як форма правової роботи. Врегулювання спору за участі судді до початку

розгляду справи по суті. Інші альтернативні способи врегулювання господарських спорів.

Висновки.

Методичні вказівки до теми

Вивчення теми «Господарське процесуальне право та господарське судочинство в Україні» є базовим етапом опанування навчальної дисципліни, оскільки формує у здобувачів вищої освіти системне розуміння організації та функціонування господарських судів, процесуальної форми розгляду господарських спорів, а також механізмів судового та позасудового захисту прав суб'єктів господарювання. Підготовка до семінарського заняття передбачає опрацювання теоретичних положень, нормативної бази та практичних аспектів господарського судочинства.

Підготовка до практичного заняття з теми «Господарське процесуальне право та господарське судочинство в Україні» передбачає ґрунтовне опрацювання норм Господарського процесуального кодексу України, законодавства про судоустрій і статус суддів, а також практики Верховного Суду щодо застосування процесуальних норм. Особливу увагу треба приділити розумінню господарського процесу як самостійної процесуальної форми реалізації права на судовий захист у сфері господарських відносин.

Насамперед необхідно засвоїти поняття господарського процесуального права як самостійної галузі права, що регулює суспільні відносини, які виникають у процесі здійснення правосуддя у господарських судах. Предметом господарського процесуального права є процесуальні відносини, що виникають між судом та іншими учасниками процесу під час розгляду і вирішення господарських спорів. Метод правового регулювання характеризується поєднанням імперативних та диспозитивних засад, що відображає баланс між владними повноваженнями суду та процесуальною ініціативою сторін.

Важливим є розуміння господарської процесуальної форми як встановленого законом порядку здійснення правосуддя у господарських судах. Вона характеризується такими основними ознаками: нормативністю (закріпленням у процесуальному законодавстві), незаперечністю (обов'язковістю для всіх учасників процесу), системністю (внутрішньою узгодженістю процесуальних дій) та універсальністю (застосуванням до всіх категорій господарських справ). Саме процесуальна форма забезпечує законність, рівність учасників та ефективність судового захисту.

Окрему увагу треба приділити господарським процесуальним правовідносинам, які виникають між судом та учасниками процесу у зв'язку з розглядом справи. Їх суб'єктами є суд, сторони (позивач і відповідач), треті особи, прокурор, представники, а також інші учасники процесу – свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі. Об'єктом процесуальних правовідносин є процесуальні дії та спір щодо матеріального права, який підлягає вирішенню судом.

Важливим елементом теми є система принципів господарського процесуального права, які визначають засади організації та здійснення судочинства. До них належать принципи верховенства права, законності, рівності учасників процесу перед законом і судом, змагальності сторін, диспозитивності, гласності та відкритості судового розгляду, обов'язковості судових рішень.

Необхідно також опрацювати джерела господарського процесуального права, до яких належать Конституція України, Господарський процесуальний кодекс України, закони України, міжнародні договори, а також судова практика. Важливим є розуміння правил застосування законодавства господарськими судами, зокрема інституту аналогії закону та аналогії права, а також ролі міжнародних торгових звичаїв у регулюванні господарських відносин.

Суттєве значення має вивчення системи судоустрою України та місця господарських судів у цій системі. Господарські суди здійснюють правосуддя на засадах територіальності та спеціалізації, розглядаючи спори, що виникають у сфері господарської діяльності. Важливо розуміти завдання господарських судів, їх інстанційну структуру, склад суду, а також правовий статус судді господарського суду та засади суддівського самоврядування.

Окрему увагу треба приділити досудовому врегулюванню господарських спорів, яке має превентивне та організаційне значення. Воно включає претензійну роботу між суб'єктами господарювання, підготовку та розгляд претензій, формування відповідей на них, що сприяє зменшенню кількості судових спорів та ефективному захисту прав сторін.

Необхідно засвоїти поняття юрисдикції господарських судів, яка поділяється на предметну, суб'єктну, інстанційну та територіальну. Важливим є розмежування видів підсудності: загальної, альтернативної, виключної та договірної, що визначає порядок розгляду справ конкретним судом.

У межах теми треба також розглянути форми господарського судочинства та систему учасників процесу. Особливу увагу необхідно приділити процесуальному статусу сторін, їх правам та обов'язкам, інститутам процесуальної співучасті, заміни неналежного відповідача та процесуального правонаступництва. Важливим є також вивчення представництва в господарському процесі, його видів, суб'єктів, обсягу повноважень представника та порядку їх підтвердження.

Окремим блоком є участь третіх осіб, прокурора та інших учасників процесу, включаючи свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів та експертів у галузі права. Необхідно розуміти їх процесуальну роль та межі участі у розгляді справи.

Важливим елементом є альтернативні способи врегулювання господарських спорів, зокрема третейське судочинство, міжнародний комерційний арбітраж, медіація, а також врегулювання спору за участю судді до розгляду справи по суті. Ці інститути дозволяють забезпечити ефективне, швидке та гнучке вирішення конфліктів у сфері господарювання.

Підготовка до практичного заняття передбачає обов'язкове опрацювання положень Господарського процесуального кодексу України, законів про судоустрій і статус суддів, міжнародних договорів, а також аналіз актуальної судової практики Верховного Суду щодо застосування норм процесуального права.

За результатами вивчення теми здобувач повинен уміти визначати сутність господарського процесуального права, орієнтуватися в системі господарських судів, розрізняти види юрисдикції та підсудності, характеризувати процесуальний статус учасників справи, а також застосовувати норми процесуального законодавства при вирішенні практичних ситуацій у сфері господарського судочинства.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню

Господарське процесуальне право як галузь права. Предмет і метод господарського процесуального права. Основні риси господарської процесуальної форми. Ознаки процесуальної господарської форми: нормативність, незаперечність, системність, універсальність.

Поняття господарських процесуальних правовідносин. Суб'єкти господарських процесуальних правовідносин. Об'єкти господарських процесуальних правовідносин.

Поняття і система принципів господарського процесуального права.

Джерела господарського процесуального права. Законодавство про господарське судочинство. Нормативні акти, які регулюють організацію, компетенцію і порядок діяльності господарських судів України. Правила застосування законодавства господарськими судами. Аналогія закону. Аналогія права. Міжнародні торгові звичаї.

Поняття правосуддя. Концепція правосуддя. Судова система України. Принципи здійснення правосуддя. Господарські суди в судовій системі України. Принципи організації і діяльності господарських судів. Принципи територіальності і спеціалізації. Завдання господарського суду. Склад господарських судів. Правовий статус судді господарського суду. Суддівське самоврядування.

Поняття та значення досудового врегулювання господарських спорів. Правова природа досудового врегулювання господарських спорів. Організація претензійної роботи. Завдання претензійної роботи. Зміст претензій. Зміст відповіді на претензію.

Поняття та види юрисдикції. Предметна та суб'єктна юрисдикція господарських судів (підвідомчість). Інстанційна юрисдикція. Територіальна юрисдикція (підсудність). Поняття підсудності справ господарським судам. Територіальна підсудність. Альтернативна підсудність. Виняткова підсудність. Договірна підсудність.

Поняття, склад та класифікація учасників господарського процесу. Сторони в господарському процесі, їх права та обов'язки. Позивачі в господарському процесі. Відповідачі в господарському процесі. Процесуальна

співучасть. Заміна неналежного відповідача. Процесуальне правонаступництво. Представники в господарському процесі. Представництво осіб, які беруть участь у справі. Представництво в суді. Види представництва. Суб'єкти представництва. Повноваження представника. Треті особи в господарському процесі. Прокурор в господарському процесі. Правове положення інших учасників господарського процесу. Свідок. Експерт в господарському процесі. Експерт з питань права. Спеціаліст. Перекладач в господарському процесі.

Третейські суди в системі судочинства. Міжнародний комерційний арбітраж. Право на звернення до третейського суду. Право на звернення до міжнародного комерційного арбітражу. Позасудові засоби врегулювання господарських спорів. Медіація як форма правової роботи. Врегулювання спору за участі судді до початку розгляду справи по суті. Інші альтернативні способи врегулювання господарських спорів.

Питання до теми для підсумкового контролю знань

1. Господарське процесуальне право як галузь права. Предмет і метод господарського процесуального права.

2. Поняття господарських процесуальних правовідносин. Суб'єкти господарських процесуальних правовідносин. Об'єкти господарських процесуальних правовідносин.

3. Поняття і система принципів господарського процесуального права.

4. Джерела господарського процесуального права. Законодавство про господарське судочинство Нормативні акти, які регулюють організацію, компетенцію і порядок діяльності господарських судів України.

5. Правила застосування законодавства господарськими судами. Аналогія закону. Аналогія права. Міжнародні торгові звичаї.

6. Поняття правосуддя. Судова система України. Господарські суди в судовій системі України.

7. Поняття та значення досудового врегулювання господарських спорів. Правова природа досудового врегулювання господарських спорів. Організація претензійної роботи.

8. Поняття та види юрисдикції. Предметна та суб'єктна юрисдикція господарських судів (підвідомчість). Інстанційна юрисдикція. Територіальна юрисдикція (підсудність).

9. Поняття, склад та класифікація учасників господарського процесу.

10. Сторони в господарському процесі, їх права та обов'язки. Процесуальна співучасть. Процесуальне правонаступництво.

11. Представники в господарському процесі. Представництво осіб, які беруть участь у справі.

12. Треті особи в господарському процесі. Прокурор в господарському процесі. Правове положення інших учасників господарського процесу. Свідок. Експерт в господарському процесі. Експерт з питань права. Спеціаліст. Перекладач в господарському процесі.

13. Третейські суди в системі судочинства. Міжнародний комерційний арбітраж. Позасудові засоби врегулювання господарських спорів.

Завдання та кейси для поточного контролю знань, умінь і навичок здобувачів вищої освіти

Завдання:

1. Підготувати таблицю «Предмет і метод господарського процесуального права».
2. Розробити схему «Система господарського процесуального законодавства».
3. Підготувати порівняльну таблицю «Предметна та суб'єктна юрисдикція господарських судів».
4. Підготувати порівняльну таблицю «Інстанційна юрисдикція господарських судів».
5. Підготувати порівняльну таблицю «Територіальна юрисдикція господарських судів».
6. Розробити схему «Учасники господарського процесу».
7. Підготувати порівняльну таблицю «Процесуальний статус учасників господарського процесу».

Вирішити завдання й дати відповіді на запитання з аргументацією та посиланням на норми чинного законодавства:

Завдання 1.

Між *суб'єктом господарювання* та не суб'єктом господарювання – *юридичною особою* був укладений договір поставки, за яким перший виконав зобов'язання на думку другого неналежним чином. Між сторонами щодо цього виник спір.

Запитання:

1. Який суд буде розглядати спір між цими сторонами – господарський або загальний суд?
2. Поясніть правові підстави відповіді на запитання.

Завдання 2.

Між *суб'єктом господарювання* та не суб'єктом господарювання – *фізичною особою* був укладений договір купівлі-продажу за яким перший виконав зобов'язання на думку другого неналежним чином. Між сторонами щодо цього виник спір.

Запитання:

1. Чи можуть застосовуватися в цьому випадку норми Господарського

процесуального кодексу?

2. Поясніть правові підстави відповіді на запитання.

Завдання 3.

Підприємство «ЕнергоПром» подало позов до районного суду загальної юрисдикції до іншого суб'єкта господарювання про стягнення 1,5 млн грн за договором поставки обладнання.

Суддя районного суду відкрив провадження і призначив справу до розгляду, мотивуючи це тим, що відповідач зареєстрований як фізична особа – підприємець.

Відповідач подав клопотання про передачу справи за юрисдикцією до господарського суду.

Запитання:

Чи підлягає справа розгляду цим судом?

Завдання 4.

ФОП уклав договір поставки з фізичною особою, яка придбала товар для особистого використання (не для підприємницької діяльності). У зв'язку з несплатою коштів ФОП звернувся до господарського суду.

У позові він зазначив, що є суб'єктом господарювання, а отже, справа має розглядатися господарським судом.

Відповідач заперечив, вказавши, що не є підприємцем і не здійснює господарську діяльність.

Запитання:

1. Чи підвідомча справа господарському суду?
2. Які критерії юрисдикції?

Завдання 5.

У справі про стягнення збитків між двома підприємствами третя компанія заявила, що саме вона є власником частини спірного майна і подала заяву про вступ у справу із самостійними вимогами.

Позивач заперечував проти її участі, вказуючи, що це затягне процес. Суд допустив третю особу до участі у справі.

Після цього третя особа подала власні докази, заявила клопотання про витребування документів і подала апеляційну скаргу.

Запитання:

1. Який статус цієї особи?
2. Які її права?

Завдання 6.

ТОВ «Будсервіс» звернулося з позовом до АТ «Мегабанк» про стягнення 500 тис. грн за виконані будівельні роботи за договором підряду. Відповідач заперечував обсяг виконаних робіт і їх якість.

Суд, враховуючи складність справи, призначив судову будівельно-технічну експертизу. Експерт отримав доступ до об'єкта, дослідив документи, склав висновок. У судовому засіданні відповідач заявив, що експерт не є учасником процесу, оскільки не має матеріально-правового інтересу, і просив виключити його висновок із доказів.

Крім того, позивач подав клопотання про виклик експерта для допиту.

Запитання:

1. Чи є експерт суб'єктом процесуальних правовідносин?
2. Яка структура господарських процесуальних правовідносин?

Завдання 7.

У справі про стягнення заборгованості позивач подав як доказ електронне листування сторін у месенджері, яке містило домовленості щодо поставки товару.

Відповідач заперечив допустимість такого доказу, посилаючись на відсутність прямого регулювання у ГПК щодо месенджерів як джерела доказів.

Суд визнав такі повідомлення допустимими, застосувавши правила щодо письмових доказів.

Запитання:

1. Який правовий механізм застосував суд?
2. Чи допустиме таке застосування?

Завдання 8.

Господарський суд відкрив провадження у справі за позовом ТОВ «ЛогістикСервіс» до ПП «ТрансЛайн» про стягнення штрафних санкцій за порушення строків перевезення.

Суд направив ухвалу про відкриття провадження відповідачу за юридичною адресою, однак поштове відправлення було повернуто з відміткою «адресат відсутній». Суд не вжив додаткових заходів повідомлення (електронна пошта, ЄДРПОУ, телефон) і провів розгляд справи за відсутності відповідача.

Рішення було ухвалено на користь позивача. Відповідач дізнався про рішення після відкриття виконавчого провадження і подав апеляційну скаргу.

Запитання:

1. Які принципи порушено?
2. Які наслідки такого порушення?

Завдання 9.

Між українським ТОВ «ІнвестБуд» та польською компанією було укладено зовнішньоекономічний контракт. У договорі передбачено застосування положень міжнародної конвенції про купівлю-продаж товарів.

У процесі розгляду спору господарський суд встановив, що норми цієї конвенції відрізняються від положень національного законодавства України

щодо строків пред'явлення вимог. Суд ухвалив рішення на основі норм міжнародної конвенції.

Відповідач наполягав на застосуванні українського закону, аргументуючи це тим, що спір розглядається в Україні.

Запитання:

1. Чи правомірні дії суду?
2. Які джерела застосовуються у господарському процесі?

Завдання 10.

Між українським ТОВ та німецькою компанією укладено контракт, який містить арбітражне застереження про передачу спорів до Міжнародного комерційного арбітражного суду.

Після виникнення спору позивач звернувся до господарського суду України, аргументуючи це тим, що арбітраж є дорогим і тривалим.

Відповідач подав заперечення, посиляючись на арбітражне застереження, і просив суд припинити провадження.

Крім того, сторони обговорювали можливість медіації, але не досягли згоди.

Запитання:

1. Які дії має вчинити суд?
2. Яке значення та правові підстави звернення до арбітражу і медіації?

Рекомендовані правові акти, наукова та навчальна література до теми

Основні нормативні акти:

– Закони України:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к 96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 03.06.2026).

2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV (втрата чинності – 28.08.2025). URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

4. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

5. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

6. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

7. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

8. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

9. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 03.06.2026).

10. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень: Закон України від 05.06.2012 № 4901-VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/4901-17>. (дата звернення: 03.06.2026).

11. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12.02.2015 р. № 192-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

12. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

13. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1403-19> (дата звернення: 03.06.2026).

14. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення: 03.06.2026).

15. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

16. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

17. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 16.03.2004 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

18. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

19. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

20. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон

України від 23.05.2024 р. № 3755-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

21. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України від 09.01.2025 р. № 4196-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

– Підзаконні акти:

1. Господарський кодекс України втратив чинність: Мін'юст роз'яснив зміст реформи. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 27.08.2025 р. URL : <https://minjust.gov.ua/news/ministry/nablijaetsya-moment-skasuvannya-gk-minyust-rozjasnyue-zmist-reformi?> (дата звернення: 03.06.2026).

2. Деякі питання виконання рішень судів, що гарантовані державою, а також рішень Європейського суду з прав людини : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 р. № 703. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-2015-%D0%BF> (дата звернення: 03.06.2026).

3. Положення про автоматизовану систему документообігу суду : рішення Ради суддів України № 39 від 11.11.2024 р. URL : <https://court.gov.ua/sudova-vlada/969076/polozhenniapasds/> (дата звернення: 03.06.2026).

4. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#n23> (дата звернення: 03.06.2026).

5. Про визначення територіальної підсудності справ : Розпорядження Верховного Суду України. URL : <http://surl.li/ccpbtt> (дата звернення: 03.06.2026).

6. Щодо роботи судів в умовах воєнного стану : рекомендації Ради суддів України від 02.03.2022 р. URL : <http://surl.li/cgror> (дата звернення: 03.06.2026).

7. Про здійснення правосуддя в умовах війни станом на 31.05.2022 р. *Державна судова адміністрація України.* URL : <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1279804/> (дата звернення: 03.06.2026).

8. Скасування Господарського кодексу: нові правила для юросіб та адвокатів. URL : <https://7eminar.ua/news/9707-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-novi-pravila-dlya-yurosib-ta-advokativ> (дата звернення: 03.06.2026).

Наукова та навчальна література:

1. Беломестнов О. Ю. Механізм реалізації права на судовий захист у господарських відносинах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2023. Вип. 77. Ч. 1. С. 155–160. DOI: 10.24144/2307-3322.2023.77.1.28.

2. Бобрик В. І. Медіація у господарському процесі: сучасний стан і перспективи розвитку. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 5. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-5/41.
3. Боднарчук О. Г., Никитченко Н. Г. Господарські процесуальні правовідносини: теоретико-прикладні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-2/31.
4. Власенко М. П. Принципи господарського процесуального права: сучасний стан. *Підприємництво, господарство і право*. 2022. № 9. С. 58–63.
5. Гнатюк М. О. Джерела господарського процесуального права: проблеми систематизації. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 102–107.
6. Грабовський В. О. Господарське судочинство в Україні: теоретико-прикладні аспекти. *Економіка та право*. 2023. № 2. С. 78–85. DOI: 10.15407/econlaw.2023.02.078.
7. Дрозд О. Ю. Судова система України та місце господарських судів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Юридичні науки. 2024. № 2. С. 88–93. DOI: 10.32999/ksu2307-8049/2024-2-15.
8. Журавель В. В. Юрисдикція господарських судів: проблеми визначення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-5/36.
9. Лисенко О. М. Суб'єкти господарських процесуальних правовідносин. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-1/28.
10. Мельник Р. С. Учасники господарського процесу: поняття та класифікація. *Підприємництво, господарство і право*. 2024. № 6. С. 41–46.
11. Олюха В. Г., Лига А. І. Господарсько-правові аспекти захисту прав суб'єктів господарювання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 256–262. DOI: 10.24144/2788-6018.2024.01.46.
12. Пашинін О. А. Юрисдикційні повноваження господарських судів. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 2. С. 89–94. DOI: 10.31558/2786-5835.2023.2.13.
13. Петруненко Я. В. Особливості дерегуляції господарських правовідносин у сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2023. Вип. 78. Ч. 1. С. 210–215. DOI: 10.24144/2307-3322.2023.78.1.44.
14. Розгон О. В. Судові витрати у господарському процесі: теоретико-прикладні аспекти. *Економіка та право*. 2024. № 1. С. 46–59. DOI: 10.15407/econlaw.2024.01.046.
15. Савчук І. М. Принципи господарського процесуального права. *Право і суспільство*. 2024. № 2. С. 120–125.
16. Ткачук О. В. Судова практика у спорах, що виникають із господарських правовідносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2025. № 2. С. 60–65.

17. Хом'як В. І. Представництво у господарському процесі: проблеми правозастосування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-6/47.

18. Шевченко Я. М. Досудове врегулювання господарських спорів: теоретичні аспекти. *Право і суспільство*. 2024. № 1. С. 52–57.

19. Ярошенко О. М. Аналогія права та закону у господарському судочинстві. *Юридична Україна*. 2022. № 10. С. 45–50.

20. Коваленко Т. О. Міжнародний комерційний арбітраж як альтернативний спосіб вирішення господарських спорів. *Право і суспільство*. 2023. № 4. С. 130–135.

ТЕМА 8. ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ. ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ. СУДОВІ ВИТРАТИ

Семінарське заняття – 2 години.

Навчальна мета заняття: характеристика доказів та доказування в господарському процесі, процесуальних строків, судових витрат, поглиблення знань щодо цієї теми, формування умінь і навичок використання отриманих знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Навчальні питання

Вступ.

1. Докази та доказування.

1.1. Поняття та види доказів в господарському процесі. Предмет доказування. Факти, які не підлягають доказуванню.

1.2. Обов'язок доказування і подання доказів. Суб'єкти судового доказування. Об'єкти доказування. Ознаки доказування. Представлення і витребування доказів. Підстави звільнення від доказування.

1.3. Належність доказів. Допустимість доказів. Достовірність доказів. Вірогідність доказів. Подання доказів. Витребування доказів. Оцінка доказів.

1.4. Класифікація судових доказів. Показання свідків. Письмові докази. Речові докази. Електронні докази. Висновок експерта. Висновок експерта у галузі права. Забезпечення доказів.

2. Процесуальні строки.

2.1. Поняття і види процесуальних строків у господарському процесі.

2.2. Обчислення процесуальних строків. Початок і закінчення процесуальних строків. Розумність процесуальних строків.

3. Судові витрати.

3.1. Поняття та види судових витрат.

3.2. Попереднє визначення суми судових витрат.

3.3. Забезпечення та попередня оплата судових витрат.

3.4. Судовий збір. Повернення сум судового збору. Звільнення від сплати судового збору.

3.5. Розподіл судових витрат. Розподіл витрат у разі визнання позову, закриття провадження у справі або залишення позову без розгляду.

Висновки.

Методичні вказівки до теми

Вивчення теми доказів і доказування, процесуальних строків та судових витрат є важливим елементом підготовки здобувачів юридичної освіти, оскільки саме ці інститути забезпечують ефективність господарського судочинства та реалізацію принципу змагальності сторін. У процесі підготовки до семінарського заняття студентам треба звернути особливу увагу на

системне розуміння поняття доказів, механізму доказування, а також практичні аспекти застосування процесуальних строків і розподілу судових витрат.

Насамперед необхідно з'ясувати, що доказами у господарському процесі є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює обставини, що мають значення для вирішення справи. Важливо усвідомити, що доказування є процесуальною діяльністю учасників справи та суду, спрямованою на встановлення істини у справі. При цьому ключове значення має предмет доказування, який охоплює сукупність юридично значущих обставин, що підлягають встановленню. Окрему увагу треба приділити фактам, які не підлягають доказуванню, зокрема загальновідомим фактам, преюдиційним обставинам та фактам, визнаним сторонами.

У ході опрацювання теми студентам необхідно чітко розмежовувати обов'язок доказування, який покладається на сторони відповідно до їхніх вимог і заперечень, та процес подання доказів. Важливим є розуміння суб'єктів доказування, об'єктів доказування та основних ознак доказування. Треба звернути увагу на такі критерії оцінки доказів, як належність, допустимість, достовірність та вірогідність (достатність у сукупності), оскільки саме вони визначають можливість використання доказів судом при ухваленні рішення.

Окремого опрацювання потребує класифікація доказів, зокрема поділ на письмові, речові, електронні докази, показання свідків, а також висновки експертів. Особливу актуальність має інститут електронних доказів у зв'язку з цифровізацією господарських відносин. Доцільно також звернути увагу на процесуальні механізми витребування доказів судом та забезпечення доказів у випадках, коли існує ризик їх втрати або неможливості подання в майбутньому.

Другим важливим блоком теми є процесуальні строки. Студентам необхідно засвоїти, що процесуальні строки є встановленими законом або судом часовими межами для вчинення процесуальних дій. Важливо розрізняти види строків, порядок їх обчислення, а також визначати момент початку та закінчення строку. Особливу увагу треба приділити принципу розумності процесуальних строків, який пов'язаний із забезпеченням права на справедливий судовий розгляд упродовж розумного часу.

Практичне значення має вивчення наслідків пропуску процесуальних строків, які можуть полягати у втраті права на вчинення відповідної процесуальної дії. Водночас студентам необхідно розуміти механізми поновлення та продовження строків, що застосовуються судом за наявності поважних причин або відповідних клопотань сторін.

Третім складовим елементом теми є судові витрати, які включають судовий збір та витрати, пов'язані з розглядом справи. У процесі підготовки треба звернути увагу на види судових витрат, зокрема витрати на професійну правничу допомогу, витрати, пов'язані із залученням свідків, експертів, проведенням експертиз, витребуванням доказів та іншими процесуальними діями. Важливим є розуміння порядку попереднього визначення суми судових витрат та їх попередньої оплати.

Окремого аналізу потребує інститут судового збору, включаючи порядок його обчислення залежно від ціни позову, підстави повернення та випадки звільнення від сплати. Особливу увагу треба приділити правилам розподілу судових витрат між сторонами, зокрема залежно від результатів розгляду справи. Необхідно враховувати, що судові витрати, як правило, покладаються на сторону, яка програла спір, однак можливий і пропорційний розподіл витрат або їх особливий розподіл у разі визнання позову, закриття провадження у справі чи залишення позову без розгляду.

У процесі підготовки до семінарського заняття студентам рекомендується не обмежуватися теоретичним опрацюванням матеріалу, а також аналізувати судову практику, що дозволяє глибше зрозуміти особливості застосування норм господарського процесуального права. Доцільним є виконання практичних завдань, зокрема визначення предмета доказування у конкретних справах, оцінка допустимості доказів, розрахунок процесуальних строків та моделювання розподілу судових витрат.

Таким чином, комплексне засвоєння інститутів доказування, процесуальних строків та судових витрат сприятиме формуванню у студентів цілісного уявлення про механізм здійснення господарського судочинства та розвитку навичок практичного застосування норм процесуального права.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню.

Докази та доказування. Поняття та види доказів в господарському процесі. Предмет доказування. Факти, які не підлягають доказуванню. Обов'язок доказування і подання доказів. Суб'єкти судового доказування. Об'єкти доказування. Ознаки доказування. Представлення і витребування доказів. Підстави звільнення від доказування. Належність доказів. Допустимість доказів. Достовірність доказів. Вірогідність доказів. Подання доказів. Витребування доказів. Оцінка доказів. Класифікація судових доказів. Показання свідків. Письмові докази. Речові докази. Електронні докази. Висновок експерта. Висновок експерта у галузі права. Забезпечення доказів.

Процесуальні строки. Поняття і види процесуальних строків у господарському процесі. Розумність процесуальних строків. Обчислення процесуальних строків. Початок і закінчення процесуальних строків. Зупинення процесуальних строків. Наслідки пропуску процесуальних строків. Поновлення та продовження процесуальних строків.

Судові витрати. Види судових витрат. Попереднє визначення суми судових витрат. Забезпечення та попередня оплата судових витрат. Витрати на професійну правничу допомогу. Витрати, пов'язані із залученням (викликом) свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів, проведенням експертиз. Витрати, пов'язані з витребуванням доказів, проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням, забезпеченням доказів та вчиненням інших дій. Судовий збір. Ціна позову. Повернення сум судового збору. Звільнення від сплати судового збору. Розподіл судових витрат. Розподіл витрат у разі визнання позову, закриття провадження у справі або залишення позову без розгляду.

Теми до підготовки рефератів

1. Поняття та види доказів у господарському процесі.
2. Суб'єкти судового доказування в господарському судочинстві.
3. Об'єкти доказування в господарському процесі.
4. Класифікація судових доказів в господарському судочинстві.
5. Поняття і види процесуальних строків у господарському судочинстві.
6. Обчислення процесуальних строків у господарському судочинстві.
7. Зупинення процесуальних строків, наслідки пропуску процесуальних строків, поновлення та продовження процесуальних строків.
8. Поняття та види судових витрат у господарському процесі.
9. Визначення суми судових витрат у господарському процесі.
10. Витрати на професійну правничу допомогу в господарському судочинстві.
11. Витрати, пов'язані із залученням (викликом) свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів, проведенням експертиз у господарському процесі.
12. Судовий збір, розподіл судових витрат у господарському судочинстві.

Завдання

1. Підготувати таблицю «Поняття та види доказів в господарському процесі».
2. Розробити схему «Класифікація доказів у господарському процесі».
3. Скласти таблицю «Поняття і види процесуальних строків у господарському процесі».
4. Підготувати порівняльну таблицю «Поняття та види судових витрат».
5. Розробити схему «Класифікація судових витрат».
6. Скласти таблицю «Розподіл судових витрат».

Питання до теми для підсумкового контролю знань

1. Поняття та види доказів в господарському процесі. Предмет доказування. Факти, які не підлягають доказуванню.
2. Обов'язок доказування і подання доказів. Суб'єкти судового доказування. Об'єкти доказування. Ознаки доказування. Представлення і витребування доказів. Підстави звільнення від доказування.
3. Належність доказів. Допустимість доказів. Достовірність доказів. Вірогідність доказів. Подання доказів. Витребування доказів. Оцінка доказів.
4. Класифікація судових доказів. Показання свідків. Письмові докази. Речові докази. Електронні докази. Висновок експерта. Висновок експерта у галузі права. Забезпечення доказів.
5. Поняття і види процесуальних строків у господарському процесі.
6. Обчислення процесуальних строків. Початок і закінчення процесуальних строків. Розумність процесуальних строків.
7. Поняття та види судових витрат.

8. Попереднє визначення суми судових витрат. Забезпечення та попередня оплата судових витрат.

9. Судовий збір. Повернення сум судового збору. Звільнення від сплати судового збору.

10. Розподіл судових витрат. Розподіл витрат у разі визнання позову, закриття провадження у справі або залишення позову без розгляду.

Тестові завдання до теми

1. Доказування в господарському процесі це:

а) врегульована правовими нормами діяльність господарського суду та учасників господарського процесу зі збирання і закріплення, дослідження і оцінки доказів;

б) фактичні дані, на підставі яких господарський суд у визначеному законом порядку встановлює наявність чи відсутність обставин;

в) коло фактів, які необхідно встановити для ухвалення обґрунтованого рішення;

г) результат відображення фактів, подій, явищ об'єктивної дійсності і розумової діяльності людини за допомогою письмового відображення.

2. Предмет доказування становлять:

а) сукупність фактів, які мають матеріально-правове значення, встановлення яких необхідне для винесення судом законного й обґрунтованого рішення по справі;

б) сукупність юридичних дій, встановлених і представлених для судового розгляду;

в) тільки письмові й електронні документи;

г) тільки речові докази.

3. За характером зв'язку змісту доказів з тими фактами, які необхідно встановити, докази поділяють на:

а) прямі й непрямі;

б) особисті й речові;

в) первісні й похідні;

г) письмові й речові докази.

4. Доказами у справі є будь-які фактичні дані, на підставі яких господарський суд встановлює:

а) наявність обставин;

б) законність обставин;

в) належність обставин;

г) цінність обставин.

5. Обставини, які мають значення для правильного вирішення господарського спору, встановлюються:

- а) поясненнями свідків;
- б) поясненнями сторін;
- в) науковими дослідженнями;
- г) речовими доказами.

6. Обставини, на які сторона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень, має доводити:

- а) сама сторона;
- б) господарський суд;
- в) свідки;
- г) судовий експерт.

7. Докази до господарського суду подають:

- а) суддя;
- б) сторони;
- в) прокурор;
- г) перекладач.

8. Процесуальний строк – це період часу:

- а) встановлений судом, протягом якого вчиняється певна процесуальна дія сторонами;
- б) встановлений законом або судом, протягом якого повинна бути вчинена певна процесуальна дія господарським судом, сторонами, іншими особами, які беруть участь у справі;
- в) вчинення процесуальних дій сторонами;
- г) встановлений законом або сторонами, протягом якого вчиняється певна процесуальна дія.

9. Перебіг процесуального строку починається:

- а) з 24 години;
- б) з наступного дня після відповідної календарної або настання події, з якою пов'язано його початок;
- в) з наступного дня та настання події, з якою пов'язано його початок;
- г) з відповідного числа наступного місяця.

10. У разі невнесення у визначений судом строк коштів для забезпечення судових витрат або несплати у визначений судом строк відповідних сум авансом суд має право:

- а) відхилити клопотання про виклик свідка, призначення експертизи, залучення спеціаліста, перекладача, забезпечення, витребування або огляд доказів та ухвалити рішення на підставі інших поданих учасниками справи доказів;

- б) залишити позовну заяву без руху;
- в) повернути позовну заяву;
- г) оплатити судові витрати за рахунок суду.

Рекомендовані правові акти, наукова та навчальна література до теми

Основні нормативні акти:

– Закони України:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к 96-ВР. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр (дата звернення: 03.06.2026).
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV (втрата чинності – 28.08.2025). URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
4. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
5. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
6. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
7. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
8. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 03.06.2026).
9. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень : Закон України від 05.06.2012 № 4901-VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/4901-17> (дата звернення: 03.06.2026).
10. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12.02.2015 р. № 192-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
11. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
12. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення: 03.06.2026).

13. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

14. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

15. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 16.03.2004 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

16. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

17. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

18. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

19. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 03.06.2026).

20. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 23.05.2024 р. № 3755-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

– підзаконні акти:

1. Господарський кодекс України втратив чинність: Мін'юст роз'яснив зміст реформи. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 27.08.2025 р. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/nablijaetsya-moment-skasuvannya-gk-minyust-rozjasnyue-zmist-reformi>? (дата звернення: 03.06.2026).

2. Деякі питання виконання рішень судів, що гарантовані державою, а також рішень Європейського суду з прав людини : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 р. № 703. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-2015-%D0%BF> (дата звернення: 03.06.2026).

3. Положення про автоматизовану систему документообігу суду : рішення Ради суддів України № 39 від 11.11.2024 р. URL : <https://court.gov.ua/sudova-vlada/969076/polozhenniapasds/> (дата звернення: 03.06.2026).

4. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-

21. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#n23> (дата звернення: 03.06.2026).

5. Щодо роботи судів в умовах воєнного стану : рекомендації Ради суддів України від 02.03.2022 р. URL: <http://surl.li/cgror> (дата звернення: 03.06.2026).

6. Про здійснення правосуддя в умовах війни станом на 31.05.2022 р. *Державна судова адміністрація України*. URL : <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1279804/> (дата звернення: 03.06.2026).

7. Скасування Господарського кодексу: нові правила для юросіб та адвокатів. URL : <https://7eminar.ua/news/9707-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-novi-pravila-dlya-yurosib-ta-advokativ> (дата звернення: 03.06.2026).

Наукова та навчальна література:

1. Беломестнов О. Ю. Механізм реалізації права на судовий захист у господарських відносинах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2023. Вип. 77. Ч. 1. С. 155–160. DOI: 10.24144/2307-3322.2023.77.1.28.

2. Боднарчук О. Г., Никитченко Н. Г. Докази у господарському процесі: теоретико-практичні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-4/37.

3. Власенко М. П. Доказування у господарському судочинстві: поняття та значення. *Підприємництво, господарство і право*. 2022. № 7. С. 55–60.

4. Гнатюк М. О. Процесуальні строки у господарському процесі: проблеми дотримання. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 102–107.

5. Дрозд О. Ю. Оцінка доказів судом у господарському процесі. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Юридичні науки. 2024. № 2. С. 88–93. DOI: 10.32999/ksu2307-8049/2024-2-15.

6. Журавель В. В. Допустимість і належність доказів у господарському судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-5/34.

7. Лисенко О. М. Письмові докази у господарському процесі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-1/25.

8. Мельник Р. С. Електронні докази у господарському судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2024. № 4. С. 33–38.

9. Олюха В. Г., Лига А. І. Господарсько-правові аспекти захисту прав суб'єктів господарювання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 256–262. DOI: 10.24144/2788-6018.2024.01.46.

10. Орлова О. С. Правове регулювання господарської діяльності в умовах цифровізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2023. Вип. 77. Ч. 1. С. 173–178. DOI: 10.24144/2307-3322.2023.77.1.31.

11. Савчук І. М. Доказування у господарському процесі: сучасні проблеми. *Право і суспільство*. 2024. № 2. С. 120–125.
12. Ткачук О. В. Судова практика у питаннях доказування в господарському процесі. *Підприємництво, господарство і право*. 2025. № 2. С. 60–65.
13. Шевченко Я. М. Електронне судочинство та доказування у господарському процесі. *Право і суспільство*. 2024. № 1. С. 52–57.
14. Ярошенко О. М. Процесуальні строки у цивільному та господарському судочинстві: порівняльний аспект. *Юридична Україна*. 2022. № 9. С. 34–39.

ТЕМА 9. ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Практичне заняття – 2 години.

Навчальна мета заняття: характеристика позовного провадження, поглиблення знань щодо цієї теми, формування умінь і навичок використання отриманих знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Навчальні питання

Вступ.

1. Письмові заяви учасників справи у позовному провадженні. Заяви по суті справи. Види та зміст заяв по суті справи.

2. Поняття позову у господарському процесі. Елементи та види позову. Позовна заява. Ціна позову. Документи, що додаються до позовної заяви.

3. Відзив на позовну заяву. Відповідь на відзив. Заперечення. Пояснення третьої особи щодо позову або відзиву. Зустрічна позовна заява.

4. Заяви з процесуальних питань. Заяви, клопотання і заперечення. Загальні вимоги до форми та змісту письмової заяви, клопотання, заперечення.

5. Відкриття провадження у справі. Пред'явлення позову. Об'єднання і роз'єднання позовів. Залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви. Відмова у відкритті провадження у справі. Відкриття провадження у справі.

6. Підготовче провадження. Завдання та строк підготовчого провадження. Подання відзиву. Подання пояснень третіх осіб щодо позову або відзиву. Пред'явлення зустрічного позову. Мета і строк проведення підготовчого засідання. Порядок проведення підготовчого засідання. Судові рішення у підготовчому засіданні.

7. Розгляд справи по суті. Завдання розгляду справи по суті. Строки розгляду справи по суті. Судове засідання. Участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції. Порядок у судовому засіданні.

8. Відкриття розгляду справи по суті. Відкриття судового засідання. Оголошення складу суду. Роз'яснення прав та обов'язків. Розгляд заяв та клопотань.

9. Порядок з'ясування обставин справи та дослідження доказів. Порядок допиту свідків. Використання свідком письмових записів. Допит сторін, третіх осіб, їх представників як свідків. Дослідження письмового висновку експерта. Консультації та роз'яснення спеціаліста. Відкладення розгляду справи або перерва в судовому засіданні. Закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами.

10. Судові дебати та ухвалення рішення. Судові дебати. Стадія ухвалення судового рішення. Таємниця ухвалення судового рішення. Ухвалення рішення про судові витрати.

11. Фіксування судового засідання технічними засобами. Протокол судового засідання. Зауваження щодо технічного запису судового засідання,

протоколу судового засідання та їх розгляд. Порядок складання і оформлення протоколу вчинення окремої процесуальної дії.

12. Залишення позову без розгляду. Зупинення і закриття провадження у справі. Обов'язок суду зупинити провадження у справі. Право суду зупинити провадження у справі. Строки, на які зупиняється провадження у справі. Поновлення провадження у справі. Закриття провадження у справі.

13. Судові рішення. Види судових рішень. Порядок ухвалення судових рішень. Зміст ухвали суду. Набрання ухвалою законної сили. Законність і обґрунтованість судового рішення. Питання, які вирішує суд під час ухвалення рішення суду. Зміст рішення суду. Визначення порядку і строку виконання рішення суду, забезпечення його виконання.

Висновки.

Методичні вказівки до теми

Позовне провадження є центральною та найбільш поширеною формою здійснення господарського судочинства, в межах якої вирішуються спори між суб'єктами господарювання щодо порушених, невизнаних або оспорюваних прав та інтересів. У процесі підготовки до семінарського заняття студентам необхідно сформулювати цілісне уявлення про структуру позовного провадження, його стадії, а також особливості реалізації процесуальних прав та обов'язків учасників справи.

Насамперед треба звернути увагу на письмові заяви учасників справи, які є основною формою реалізації процесуальних прав у позовному провадженні. Особливе місце серед них займають заяви по суті справи, до яких належать позовна заява, відзив, відповідь на відзив, заперечення, а також пояснення третіх осіб. Важливим є розуміння їх видів, змісту та процесуального значення. Студентам необхідно також засвоїти загальні вимоги до форми і змісту письмових заяв, клопотань та заперечень, оскільки недотримання цих вимог може мати наслідком їх залишення без руху або повернення.

Ключовим елементом теми є поняття позову у господарському процесі, яке включає вимогу позивача до відповідача та обґрунтування цієї вимоги. Треба розглянути елементи позову – предмет і підставу, а також види позовів. Важливою є категорія права на позов та передумов його реалізації. Окрему увагу треба приділити позовній заяві як процесуальному документу, вимогам до її змісту, визначенню ціни позову та переліку документів, що додаються до неї. Доцільно також проаналізувати інститути об'єднання і роз'єднання позовів, що сприяють процесуальній економії.

У процесі підготовки студентам необхідно розглянути стадію відкриття провадження у справі, яка включає пред'явлення позову, перевірку судом відповідності позовної заяви встановленим вимогам, а також можливі процесуальні наслідки, такі як залишення позовної заяви без руху, її повернення або відмова у відкритті провадження. Важливим є розуміння порядку надсилання копій позовної заяви іншим учасникам справи.

Наступним етапом є підготовче провадження, метою якого є забезпечення всебічного, повного та своєчасного розгляду справи. Студентам треба звернути увагу на завдання та строки підготовчого провадження, порядок проведення підготовчого засідання, а також процесуальні дії, що здійснюються на цій стадії, зокрема подання відзиву, відповіді на відзив, заперечень, пояснень третіх осіб і пред'явлення зустрічного позову. Важливим є також аналіз судових рішень, які можуть бути ухвалені у підготовчому засіданні.

Окрему увагу необхідно приділити інституту врегулювання спору за участю судді, який спрямований на досягнення сторонами взаємоухваленого рішення без розгляду справи по суті. Треба з'ясувати підстави, порядок призначення та проведення такої процедури, а також наслідки її припинення. У цьому контексті важливим є також розуміння правових наслідків відмови позивача від позову, визнання позову відповідачем та укладення мирової угоди.

Центральною стадією позовного провадження є розгляд справи по суті. Студентам необхідно засвоїти завдання цієї стадії, строки розгляду справи, порядок проведення судового засідання, а також правила поведінки учасників процесу. Особливу увагу треба приділити процесуальним наслідкам неявки учасників справи, свідків, експертів та інших осіб, а також порядку відкриття судового засідання, оголошення складу суду і роз'яснення прав та обов'язків.

У процесі розгляду справи важливим є етап з'ясування обставин справи та дослідження доказів. Студентам треба звернути увагу на порядок виступів учасників, дослідження доказів, допиту свідків, використання письмових записів, дослідження висновків експертів та консультацій спеціалістів. Необхідно також розуміти підстави для відкладення розгляду справи або оголошення перерви.

Завершальною частиною розгляду справи є судові дебати та ухвалення рішення. Важливо засвоїти порядок проведення судових дебатів, принцип таємниці ухвалення рішення та вимоги до його законності й обґрунтованості. Студентам необхідно також звернути увагу на зміст судового рішення, порядок його проголошення, набрання законної сили та вручення сторонам.

Окремого опрацювання потребують питання фіксування судового процесу, складання протоколу судового засідання та подання зауважень щодо нього. Важливо також розглянути інститути залишення позову без розгляду, зупинення та закриття провадження у справі, підстави їх застосування та правові наслідки.

Завершуючи вивчення теми, студентам треба проаналізувати види судових рішень, порядок їх ухвалення, можливість виправлення описок, ухвалення додаткового рішення, роз'яснення судового рішення та постановлення окремої ухвали господарського суду.

У процесі підготовки до семінарського заняття рекомендується системно опрацювати положення Господарського процесуального кодексу України, використовувати судову практику та виконувати практичні завдання, зокрема складання процесуальних документів. Такий підхід сприятиме формуванню

навичок практичного застосування норм господарського процесуального права та розвитку професійної компетентності майбутніх юристів.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню

Письмові заяви учасників справи у позовному провадженні. Заяви по суті справи. Види та зміст заяв по суті справи. Поняття позову у господарському процесі. Елементи та види позову. Право на позов. Передумови права на позов. Позовна заява. Ціна позову. Документи, що додаються до позовної заяви. Об'єднання і роз'єднання позовів. Відзив на позовну заяву. Відповідь на відзив. Заперечення. Пояснення третьої особи щодо позову або відзиву. Зустрічна позовна заява. Заяви з процесуальних питань. Заяви, клопотання і заперечення. Загальні вимоги до форми та змісту письмової заяви, клопотання, заперечення.

Відкриття провадження у справі. Пред'явлення позову. Надсилання копії позовної заяви і доданих до неї документів. Об'єднання і роз'єднання позовів. Залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви. Відмова у відкритті провадження у справі. Відкриття провадження у справі.

Підготовче провадження. Завдання та строк підготовчого провадження. Подання відзиву. Подання пояснень третіх осіб щодо позову або відзиву. Пред'явлення зустрічного позову. Мета і строк проведення підготовчого засідання. Підготовче засідання. Порядок проведення підготовчого засідання. Подання відповіді на відзив та заперечення. Судові рішення у підготовчому засіданні.

Врегулювання спору за участю судді. Підстави проведення врегулювання спору за участю судді. Порядок призначення врегулювання спору за участю судді. Порядок проведення врегулювання спору за участю судді. Припинення врегулювання спору за участю судді. Строк проведення врегулювання спору за участю судді.

Відмова позивача від позову, визнання позову відповідачем. Мирова угода сторін. Виконання мирової угоди.

Розгляд справи по суті. Завдання розгляду справи по суті. Строки розгляду справи по суті. Судове засідання. Участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції. Головуючий у судовому засіданні. Звертання до суду у судовому засіданні. Порядок у судовому засіданні.

Відкриття розгляду справи по суті. Відкриття судового засідання. Наслідки неявки в судове засідання учасника справи. Наслідки неявки в судове засідання свідка, експерта, спеціаліста, перекладача. Оголошення складу суду. Роз'яснення прав та обов'язків. Видалення свідків із зали судового засідання. Розгляд заяв та клопотань.

З'ясування обставин справи та дослідження доказів. Вступне слово учасників справи. Порядок з'ясування обставин справи та дослідження доказів. Дослідження доказів. Порядок допиту свідків. Використання свідком письмових записів. Допит сторін, третіх осіб, їх представників як свідків. Дослідження письмового висновку експерта. Консультації та роз'яснення

спеціаліста. Відкладення розгляду справи або перерва в судовому засіданні. Закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами.

Судові дебати та ухвалення рішення. Судові дебати. Стадія ухвалення судового рішення. Таємниця ухвалення судового рішення. Ухвалення рішення про судові витрати.

Фіксування судового процесу. Фіксування судового засідання технічними засобами. Протокол судового засідання. Зауваження щодо технічного запису судового засідання, протоколу судового засідання та їх розгляд. Порядок складання і оформлення протоколу вчинення окремої процесуальної дії.

Залишення позову без розгляду. Зупинення і закриття провадження у справі. Залишення позову без розгляду. Обов'язок суду зупинити провадження у справі. Право суду зупинити провадження у справі. Строки, на які зупиняється провадження у справі. Поновлення провадження у справі. Закриття провадження у справі.

Судові рішення. Види судових рішень. Порядок ухвалення судових рішень. Зміст ухвали суду. Набрання ухвалою законної сили. Законність і обґрунтованість судового рішення. Питання, які вирішує суд під час ухвалення рішення суду. Зміст рішення суду. Визначення порядку і строку виконання рішення суду, забезпечення його виконання. Проголошення рішення. Набрання рішенням суду законної сили. Вручення судового рішення. Виправлення описок та арифметичних помилок. Додаткове рішення. Роз'яснення судового рішення. Окрема ухвала господарського суду.

Питання до теми для підсумкового контролю знань

1. Письмові заяви учасників справи у позовному провадженні. Позовна заява. Заяви з процесуальних питань.
2. Відкриття позовного провадження у справі. Підготовче провадження.
3. Розгляд справи по суті у позовному провадженні.
4. З'ясування обставин справи та дослідження доказів у позовному провадженні.
5. Судові дебати та ухвалення рішення у позовному провадженні.
6. Фіксування судового процесу у позовному провадженні.
7. Судові рішення. Види судових рішень. Порядок ухвалення судових рішень у позовному провадженні.

Завдання та кейси для поточного контролю знань, умінь і навичок здобувачів вищої освіти

Підготувати схеми й таблиці:

1. Підготувати таблицю «Письмові заяви учасників справи у позовному провадженні».

2. Розробити схему «Учасники розгляду справи у позовному провадженні».
3. Скласти таблицю «Розгляд справи по суті у позовному провадженні».
4. Розробити схему «Докази у позовному провадженні».
5. Підготувати порівняльну таблицю «Особливості розгляду справ у позовному провадженні та у порядку спрощеного позовного провадження».

Підготувати позовні заяви:

1. Підготувати позовну заяву про стягнення заборгованості за договором поставки.
2. Підготувати позов про визнання недійсним додатку до договору оренди.
3. Підготувати позовну заяву про стягнення вартості наданих послуг.
4. Підготувати позовну заяву, пов'язану із стягненням збитків, завданих неналежним виконанням обов'язків перевізником-експедитором.
5. Підготувати позов про розірвання договору на розрахунково-касове обслуговування.

Вирішити завдання та дати відповіді на запитання з аргументацією та посиланням на норми чинного законодавства:

Завдання 1.

ТОВ «Альфа» звернулося до господарського суду з позовом до ПП «Бета» про стягнення 500 000 грн заборгованості за договором поставки, посилаючись на невиконання відповідачем зобов'язань щодо оплати товару.

Запитання:

Визначте предмет і підставу позову.

Завдання 2.

ТОВ «Альфа» подало позов до ПП «Бета» про стягнення 500 000 грн за договором поставки. До позовної заяви не додано доказів направлення копії позову відповідачу та не сплачено судовий збір у повному обсязі (сплачено лише 50 %).

Запитання:

1. Яке процесуальне рішення має ухвалити суд?
2. Які наслідки невиконання вимог суду?

Завдання 3.

ТОВ «Сігма-Плюс» подало позов до ТОВ «Інвест-Буд» про:

- стягнення 200 000 грн основного боргу;
- 45 000 грн пені за прострочення;
- 20 000 грн інфляційних втрат;

- 10 000 грн 3% річних;
- розірвання договору підряду;
- визнання недійсним додаткової угоди.

Позивач визначив ціну позову як 275 000 грн.

Запитання:

1. Чи правильно визначено ціну позову?
2. Які вимоги не включаються до ціни?

Завдання 4.

Відповідач не подав відзив на позов у встановлений судом строк без поважних причин.

Запитання:

Які процесуальні наслідки неподання відзиву на позовну заяву?

Завдання 5.

У справі про стягнення боргу відповідач подав зустрічний позов про визнання договору недійсним після закінчення підготовчого засідання, мотивуючи це тим, що лише нещодавно виявив порушення.

Запитання:

Чи прийме суд зустрічний позов?

Завдання 6.

ТОВ «Омега-Енерджі» подало три позови до ТОВ «Газ-Ресурс»:

- 1) про стягнення боргу та про стягнення штрафних санкцій;
- 2) про визнання договору розірваним.

Справи розглядаються різними суддями.

Запитання:

Чи можливе об'єднання справ?

Завдання 7.

Позов подано адвокатом, але:

- відсутній ордер;
- договір про правову допомогу не подано;
- довіреність відсутня.

Запитання:

Яке рішення суду?

Завдання 8.

Позов подано про стягнення 50 000 грн за договором поставки, без складних доказів.

Запитання:

Яку форму провадження має визначити суд?

Завдання 9.

Позивач повторно не з'явився у судові засідання без поважних причин.

Запитання:

Яке рішення повинен ухвалити суд?

Завдання 10.

Відповідач не з'явився, але подав клопотання про відкладення судового засідання без доказів поважних причин.

Запитання:

Яке рішення може ухвалити суд?

Завдання 11.

Представник відповідача просить участі в засіданні через відеоконференцію.

Запитання:

Чи може суд відмовити?

Завдання 12.

Свідок у справі – бухгалтер підприємства – під час допиту користується виписками з облікових документів.

Запитання:

Чи є допустимою така поведінка свідка?

Завдання 13.

Після ухвалення рішення суду було виявлено арифметичну помилку у розрахунку суми стягнення.

Запитання:

Як вона може бути виправлена?

Завдання 14.

Сторони уклали мирову угоду, яка передбачає розстрочку боргу та часткове прощення штрафу.

Запитання:

Що в такому випадку перевіряє суд і яке рішення повинен ухвалити?

Тестові завдання до теми**1. Позов у господарському процесі є процесуальним засобом:**

- а) зупинення провадження у справі;
- б) певних процесуальних дій;
- в) захисту порушеного права;
- г) рішення до виконання.

2. Під правом на позов розуміється:

- а) отримання захисту у процесуальному порядку, у не примусовій його реалізації;
- б) можливість отримання захисту у визначеному процесуальному порядку, у визначеній процесуальній формі і разом із тим у примусовій його реалізації;
- в) можливість отримання захисту від обох сторін;
- г) право на судовий захист у господарському процесі, що реалізується через право на позов.

3. Елементи позову визначають його внутрішні специфічні ознаки, а саме:

- а) предмет, підстави, зміст;
- б) інформацію про суб'єктивне право, думку позивача захисту, фактичні основи;
- в) суб'єктивне право, думку, фактичні засади;
- г) інформацію, право, обставини.

4. Зміст позову – це вид судового захисту, за яким позивач звертається до суду. Зміст позову визначається:

- а) правовідношенням, яке складає предмет позову;
- б) положенням, яке існувало до порушення права;
- в) позивачем, виходячи зі способу судового захисту, передбаченого законом;
- г) юридичними фактами та предметом позову.

5. Предметом позову є матеріально-правова вимога, що:

- а) заявлена відповідачем порушення суб'єктивного права позивача;
- б) заявлена позивачем у суд до відповідача стосовно усунення відповідачем порушення суб'єктивного права позивача;
- в) заявлена позивачем у суд до суб'єктивного права позивача;
- г) заявлена стосовно усунення позивачем порушення суб'єктивного права.

6. Підстави позову складають наведені позивачем обставини, з якими:

- а) позивач як з юридичними фактами пов'язує свою матеріально-правову вимогу;
- б) позивач пов'язує предмет позову;
- в) позивач як з юридичними фактами пов'язує предмет позову;
- г) позивач пов'язує правовідношення, яке складає предмет позову.

7. Відзив на позовну заяву належить до тих процесуальних засобів, за допомогою яких відповідач у справі:

- а) має надати відзив на позов;
- б) здійснює принципи змагальності й процесуальної рівності;
- в) досягає процесуальної рівності;
- г) має можливість захищати свої інтереси проти пред'явленого до нього позову.

8. За процесуально-правовим критерієм позови класифікують на:

- а) позови про визнання та про присудження;
- б) позови про визнання, про присудження і перетворювальні позови;
- в) про присудження і перетворювальні позови;
- г) позови та перетворювальні позови.

9. Позовом про присудження називається позов, який спрямований на:

- а) визнання певного суб'єктивного права без примусу відповідача до здійснення конкретних дій;
- б) суб'єктивне право без примусу відповідача та здійснення конкретних дій;
- в) визнання певного суб'єктивного права й примусу відповідача;
- г) примусове виконання підтвердженого судом обов'язку відповідача.

10. Позовом про визнання є вимога, спрямована на підтвердження судом існування або відсутності певного правовідношення. Оскільки рішенням суду щодо цих позовів встановлюється існування або відсутність спірного правовідношення, ці позови називають також:

- а) позитивними позовами про визнання;
- б) негативними позовами про не визнання;
- в) установчими позовами;
- г) певними правовідношеннями.

Рекомендовані правові акти, наукова та навчальна література до теми

Основні нормативні акти:

– Закони України:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к 96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 03.06.2026).
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV (втрата чинності – 28.08.2025). URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
4. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
5. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
6. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
7. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
8. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
9. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 03.06.2026).
10. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень : Закон України від 05.06.2012 № 4901-VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/4901-17> (дата звернення: 03.06.2026).
11. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12.02.2015 р. № 192-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
12. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
13. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

14. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

15. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 16.03.2004 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

16. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

17. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

18. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

19. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

20. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 23.05.2024 р. № 3755-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

21. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України від 09.01.2025 р. № 4196-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

– підзаконні акти:

1. Господарський кодекс України втратив чинність: Мін'юст роз'яснив зміст реформи. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 27.08.2025 р. URL : <https://minjust.gov.ua/news/ministry/nablijaetsya-moment-skasuvannya-gk-minyust-rozjasnyue-zmist-reformi>? (дата звернення: 03.06.2026).

2. Господарські договори після 28.08.2025: що зміниться після скасування ГКУ. URL : <https://7eminar.ua/news/11564-gospodarski-dogovori-pislya-28082025-shho-zminitsya-pislya-roxoron-gku> (дата звернення: 03.06.2026).

3. Деякі питання виконання рішень судів, що гарантовані державою, а також рішень Європейського суду з прав людини : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 р. № 703. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-2015-%D0%BF> (дата звернення: 03.06.2026).

4. Положення про автоматизовану систему документообігу суду : рішення Ради суддів України № 39 від 11.11.2024 р. URL : <https://court.gov.ua/sudova-vlada/969076/polozhenniapasds/> (дата звернення: 03.06.2026).

5. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#n23> (дата звернення: 03.06.2026).

6. Про визначення територіальної підсудності справ : Розпорядження Верховного Суду України. URL : <http://surl.li/ccpbt> (дата звернення: 03.06.2026).

7. Щодо роботи судів в умовах воєнного стану : рекомендації Ради суддів України від 02.03.2022 р. URL : <http://surl.li/cgror> (дата звернення: 03.06.2026).

8. Про здійснення правосуддя в умовах війни станом на 31.05.2022 р. *Державна судова адміністрація України*. URL : <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1279804/> (дата звернення: 03.06.2026).

9. Скасування Господарського кодексу: нові правила для юросіб та адвокатів. URL : <https://7eminar.ua/news/9707-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-novi-pravila-dlya-yurosib-ta-advokativ> (дата звернення: 03.06.2026).

Наукова та навчальна література:

1. Беломестнов О. Ю. Механізм реалізації права на судовий захист у господарських відносинах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2023. Вип. 77. Ч. 1. С. 155–160. DOI: 10.24144/2307-3322.2023.77.1.28.

2. Боднарчук О. Г., Никитченко Н. Г. Процесуальні документи у господарському судочинстві: теоретико-прикладні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-3/39.

3. Власенко М. П. Позов у господарському процесі: поняття, елементи та види. *Підприємництво, господарство і право*. 2022. № 8. С. 64–69.

4. Гнатюк М. О. Подання позовної заяви у господарському процесі: проблеми правозастосування. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 102–107.

5. Грабовський В. О. Підготовче провадження у господарському судочинстві. *Економіка та право*. 2023. № 2. С. 78–85. DOI: 10.15407/econlaw.2023.02.078.

6. Дрозд О. Ю. Судове засідання у господарському процесі: порядок та процесуальні гарантії. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Юридичні науки. 2024. № 2. С. 88–93. DOI: 10.32999/ksu2307-8049/2024-2-15.

7. Журавель В. В. Доказування у господарському процесі: сучасні проблеми. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-5/35.

8. Лисенко О. М. Відзив на позовну заяву та інші процесуальні документи у господарському процесі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-1/27.

9. Мельник Р. С. Зустрічний позов у господарському судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2024. № 5. С. 39–44.
10. Олюха В. Г., Лига А. І. Господарсько-правові аспекти захисту прав суб'єктів господарювання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 256–262. DOI: 10.24144/2788-6018.2024.01.46.
11. Пашинін О. А. Процесуальні строки у господарському судочинстві. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 2. С. 89–94. DOI: 10.31558/2786-5835.2023.2.13.
12. Розгон О. В. Судові витрати у господарському процесі: теорія і практика. *Економіка та право*. 2024. № 1. С. 46–59. DOI: 10.15407/econlaw.2024.01.046.
13. Савчук І. М. Розгляд справи по суті у господарському судочинстві. *Право і суспільство*. 2024. № 2. С. 120–125.
14. Сопрун В. В. Механізм правового регулювання господарських правовідносин. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 1. С. 112–118. DOI: 10.31558/2786-5835.2023.1.3.13.
15. Ткачук О. В. Судова практика у спорах, що виникають із господарських правовідносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2025. № 2. С. 60–65.
16. Хом'як В. І. Протокол судового засідання у господарському процесі: проблеми правозастосування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-6/46.
17. Шевченко Я. М. Підготовче засідання у господарському процесі: теоретичні та практичні аспекти. *Право і суспільство*. 2024. № 1. С. 52–57.

ТЕМА 10. ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ. ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ

Практичне заняття – 2 години.

Навчальна мета заняття: характеристика перегляду судових рішень, виконання судових рішень у господарських справах, поглиблення знань щодо цієї теми, формування умінь і навичок використання отриманих знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Навчальні питання

Вступ.

1. Сутність та поняття апеляційного провадження. Форма, зміст і порядок подання апеляційної скарги.

2. Відкриття апеляційного провадження. Відзив на апеляційну скаргу. Закриття апеляційного провадження.

3. Порядок розгляду справи в апеляційній інстанції. Строк розгляду апеляційної скарги. Повноваження суду апеляційної інстанції. Постанова суду апеляційної інстанції.

4. Сутність та поняття касаційного провадження. Форма, зміст і порядок подання касаційної скарги.

5. Відкриття касаційного провадження. Відзив на касаційну скаргу. Закриття касаційного провадження.

6. Порядок розгляду справи в касаційній інстанції. Строк розгляду касаційної скарги. Повноваження суду касаційної інстанції. Постанова суду касаційної інстанції.

7. Поняття та підстави перегляду рішень за нововиявленими або виключними обставинами.

8. Порядок перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами.

9. Виконання судових рішень – заключна стадія господарського процесу.

10. Права та обов'язки сторін й інших осіб у виконавчому провадженні.

11. Виконавчі документи.

12. Звернення судових рішень до виконання.

Висновки.

Методичні вказівки до теми

Вивчення інституту перегляду судових рішень та виконання судових рішень у господарському процесі має важливе значення для формування у студентів цілісного розуміння механізму судового захисту прав суб'єктів господарювання. Ця тема охоплює як стадії перевірки законності й обґрунтованості судових рішень, так і завершальну стадію судового процесу – їх примусове виконання, що забезпечує реальне відновлення порушених прав.

Під час підготовки до практичного заняття студентам необхідно насамперед звернути увагу на апеляційне провадження як форму перегляду судових рішень суду першої інстанції. Сутність апеляційного провадження полягає у повторному розгляді справи з перевіркою правильності встановлення фактичних обставин та застосування норм права. Важливим є розуміння права на апеляційне оскарження, яке належить учасникам справи та іншим особам у передбачених законом випадках. Необхідно детально опрацювати строки апеляційного оскарження, порядок подання апеляційної скарги, а також вимоги до її форми і змісту.

Треба звернути увагу на стадію відкриття апеляційного провадження та підстави відмови у його відкритті. Окремого значення набуває інститут відзиву на апеляційну скаргу, який є важливим елементом реалізації принципу змагальності. Важливо також розуміти підстави закриття апеляційного провадження та можливість приєднання до апеляційної скарги інших осіб.

У процесі вивчення порядку розгляду справи судом апеляційної інстанції треба акцентувати на межах перегляду справи, строках розгляду апеляційної скарги та повноваженнях апеляційного суду. Особливу увагу варто приділити видам судових рішень, які може ухвалити апеляційна інстанція, а також особливостям оскарження ухвал суду першої інстанції.

Наступним етапом є касаційне провадження, яке спрямоване на забезпечення однакового застосування норм права судами. Студентам необхідно з'ясувати сутність касаційного перегляду, право касаційного оскарження, строки подання касаційної скарги та вимоги до її змісту. Важливим є розуміння підстав відкриття касаційного провадження та підстав відмови у його відкритті.

Окрему увагу треба приділити порядку розгляду справи судом касаційної інстанції, зокрема межах перегляду, які обмежуються перевіркою правильності застосування норм матеріального і процесуального права без переоцінки доказів. Важливим є також аналіз повноважень суду касаційної інстанції та змісту постанови, яка ухвалюється за результатами касаційного розгляду.

Важливою складовою теми є перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами. Студентам необхідно засвоїти поняття таких обставин, їх відмінність та підстави для перегляду судових рішень у зв'язку з їх виникненням. Треба звернути увагу на строки подання відповідних заяв, порядок їх розгляду та правові наслідки такого перегляду.

Завершальним елементом теми є виконання судових рішень, яке становить окрему стадію господарського процесу. Необхідно усвідомити, що ефективність судового захисту значною мірою залежить саме від належного виконання судового рішення. У цьому контексті важливо розглянути склад учасників виконавчого провадження, їх права та обов'язки.

Студентам треба детально опрацювати поняття й види виконавчих документів, вимоги до їх форми і змісту, а також порядок звернення судових

рішень до виконання. Особливу увагу варто приділити заходам примусового виконання рішень, які застосовуються органами виконавчої служби.

Важливим є також вивчення таких інститутів, як відстрочення або розстрочення виконання судового рішення, зміна способу і порядку його виконання, що дозволяють враховувати обставини конкретної справи. Окремого аналізу потребує інститут повороту виконання рішення, який застосовується у разі скасування судового рішення після його виконання.

У процесі підготовки до практичного заняття студентам рекомендується працювати з нормами Господарського процесуального кодексу України, аналізувати судову практику, а також виконувати практичні завдання, пов'язані з підготовкою процесуальних документів (апеляційних та касаційних скарг, заяв про перегляд судових рішень). Такий підхід сприятиме формуванню навичок практичного застосування процесуального законодавства.

Отже, комплексне вивчення процедур перегляду судових рішень та їх виконання дозволяє сформувати системне уявлення про функціонування господарського судочинства та забезпечує підготовку майбутніх фахівців до ефективної правозастосовної діяльності.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню

Сутність та поняття апеляційного провадження. Право апеляційного оскарження. Строк на апеляційне оскарження. Порядок подання апеляційної скарги. Форма і зміст апеляційної скарги. Відкриття апеляційного провадження. Відмова у відкритті апеляційного провадження. Відзив на апеляційну скаргу. Закриття апеляційного провадження. Приєднання до апеляційної скарги. Порядок розгляду справи в апеляційній інстанції. Строк розгляду апеляційної скарги. Повноваження суду апеляційної інстанції. Апеляційні скарги на ухвали суду першої інстанції. Постанова суду апеляційної інстанції.

Сутність та поняття касаційного провадження. Право касаційного оскарження. Строк на касаційне оскарження. Порядок подання касаційної скарги. Форма і зміст касаційної скарги. Відкриття касаційного провадження. Відмова у відкритті касаційного провадження. Відзив на касаційну скаргу. Закриття касаційного провадження. Приєднання до касаційної скарги. Порядок розгляду справи в касаційній інстанції. Строк розгляду касаційної скарги. Повноваження суду касаційної інстанції. Постанова суду касаційної інстанції.

Поняття та підстави перегляду рішень за нововиявленими або виключними обставинами. Порядок і строк подання заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами. Порядок перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами.

Виконання судових рішень – заключна стадія господарського процесу. Учасники виконавчого провадження. Права та обов'язки сторін й інших осіб у виконавчому провадженні.

Поняття та види виконавчих документів. Форма та зміст виконавчого документу. Заходи примусового виконання рішень у виконавчому провадженні.

Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у господарських справах. Звернення судових рішень до виконання. Відстрочення або розстрочення виконання судового рішення, зміна способу та порядку виконання судового рішення. Поворот виконання рішення, постанови.

Теми до підготовки рефератів

1. Поняття та сутність апеляційного провадження.
2. Порядок розгляду справи в апеляційній інстанції.
3. Сутність та поняття касаційного провадження.
4. Порядок розгляду справи в касаційній інстанції.
5. Поняття та підстави перегляду рішень за нововиявленими або виключними обставинами.
6. Порядок перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами.
7. Виконання судових рішень – заключна стадія господарського процесу.
8. Права та обов'язки сторін й інших осіб у виконавчому провадженні.
9. Виконавчі документи.
10. Звернення судових рішень до виконання.

Завдання

1. Підготувати таблицю «Апеляційне провадження в господарському процесі».
2. Розробити схему «Учасники розгляду справи у апеляційному провадженні».
3. Підготувати таблицю «Касаційне провадження в господарському процесі».
4. Розробити схему «Учасники розгляду справи у касаційному провадженні».
5. Підготувати порівняльну таблицю «Апеляційне та касаційне провадження в господарському процесі».
6. Розробити схему «Учасники виконавчого провадження».
7. Підготувати таблицю «Виконання судових рішень – заключна стадія господарського процесу».

Питання до теми для підсумкового контролю знань

1. Апеляційна скарга.
2. Відкриття апеляційного провадження.
3. Порядок розгляду справи в апеляційній інстанції.
4. Касаційна скарга.
5. Відкриття касаційного провадження.

6. Порядок розгляду справи в касаційній інстанції.
7. Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами.
8. Права та обов'язки сторін й інших осіб у виконавчому провадженні.
9. Виконавчі документи.
10. Звернення судових рішень до виконання.

Тестові завдання до теми

1. Що таке нововиявлені обставини:

- а) фактичні дані, які не були з певних причин досліджені судом при розгляді справи;
- б) це юридичні факти (фактичні обставини), які існують в момент розгляду справи і мають суттєве значення для її вирішення, та які не були і не могли бути відомі ні заявнику, ні суду, який розглядав справи;
- в) подане після закінчення встановленого строку без клопотання про його відновлення або відхилення такого клопотання господарським судом;
- г) докази сплати державного мита у порядку й розмірі, встановлених законодавством?

2. Що вважається виключними обставинами:

- а) фактичні дані, які не були з певних причин досліджені судом під час розгляду справи;
- б) це юридичні факти (фактичні обставини), які існують в момент розгляду справи і мають суттєве значення для її вирішення, та які не були і не могли бути відомі ні заявнику, ні суду, який розглядав справи;
- в) подане після закінчення встановленого строку без клопотання про його відновлення або відхилення такого клопотання господарським судом;
- г) фактичні дані, які становлять виняток серед загальних правил (неконституційність правового акта під час вирішення справи; порушення Україною міжнародних зобов'язань під час вирішення справи судом; вина судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено судове рішення)?

3. Судове рішення господарського суду може бути переглянute за нововиявленими або виключними обставинами за заявою учасників справи, поданою протягом:

- а) одного місяця з дня встановлення обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення;
- б) двох місяців з дня встановлення обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення;
- в) трьох місяців з дня встановлення обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення;

г) тридцяти днів з дня, коли особа дізналася або могла дізнатися про існування обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення.

4. Матеріально-правові факти, на яких ґрунтуються вимоги і заперечення сторін, а також інші факти, які мають значення для правильного вирішення спору – це:

- а) нові факти;
- б) нововиявлені факти;
- в) нові обставини;
- г) нововиявлені обставини.

5. У який строк заява учасників справи про перегляд рішення, ухвали, постанови за нововиявленими або виключними обставинами розглядаються господарським судом у судовому засіданні:

- а) протягом 3 місяців після надходження;
- б) протягом 2 місяців після надходження;
- в) протягом 2 місяців з дня відкриття провадження за нововиявленими або виключними обставинами;
- г) протягом тридцяти днів з дня відкриття провадження за нововиявленими або виключними обставинами?

6. Про що суддя (суддя-доповідач) постановляє ухвалу після перевірки заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами відповідності її вимогам ГПК України:

- а) про місце знаходження суду;
- б) про час і місце розгляду заяви;
- в) про відкриття провадження за нововиявленими або виключними обставинами;
- г) про час і місце реєстрації заяви?

7. Які особи можуть звертатися з вимогою перегляду рішення, ухвали, постанови за нововиявленими або виключними обставинами:

- а) учасники справи;
- б) лише треті особи;
- в) лише прокурор;
- г) лише адвокати чи суддя?

8. Сукупність дій, що спрямовані на примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) – це:

- а) виконавче провадження;
- б) апеляційне провадження;
- в) касаційне провадження;
- г) окреме провадження.

9. Фізична або юридична особа, на користь чи в інтересах якої видано виконавчий документ – це:

- а) позивач;
- б) відповідач;
- в) стягувач;
- г) боржник.

10. Який процесуальний акт виноситься в разі зупинення виконання судового рішення:

- а) рішення;
- б) скарга;
- в) ухвала;
- г) постанова?

Рекомендовані правові акти, наукова та навчальна література до теми

Основні нормативні акти:

– Закони України:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к 96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 03.06.2026).
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV (втрата чинності – 28.08.2025). URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
4. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
5. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
6. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
7. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
8. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 03.06.2026).
9. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень : Закон України від 05.06.2012 № 4901-VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/4901-17> (дата звернення: 03.06.2026).
10. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12.02.2015 р. № 192-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
11. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
12. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19> (дата звернення: 03.06.2026).
13. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення: 03.06.2026).

14. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

15. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

16. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 16.03.2004 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

17. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

18. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

19. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

20. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

21. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 23.05.2024 р. № 3755-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

– Підзаконні акти:

1. Господарський кодекс України втратив чинність: Мін'юст роз'яснив зміст реформи. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 27.08.2025 р. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/nablijaetsya-moment-skasuvannya-gk-minyust-rozjasnyue-zmist-reformi?> (дата звернення: 03.06.2026).

2. Деякі питання виконання рішень судів, що гарантовані державою, а також рішень Європейського суду з прав людини : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 р. № 703. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-2015-%D0%BF> (дата звернення: 03.06.2026).

3. Положення про автоматизовану систему документообігу суду : рішення Ради суддів України № 39 від 11.11.2024 р. URL : <https://court.gov.ua/sudova-vlada/969076/polozhenniapasds/> (дата звернення: 03.06.2026).

4. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#n23> (дата звернення: 03.06.2026).

5. Про визначення територіальної підсудності справ : Розпорядження Верховного Суду України. URL : <http://surl.li/ccsrbt> (дата звернення: 03.06.2026).

6. Щодо роботи судів в умовах воєнного стану : рекомендації Ради суддів України від 02.03.2022 р. URL : <http://surl.li/cgror> (дата звернення: 03.06.2026).

7. Про здійснення правосуддя в умовах війни станом на 31.05.2022 р. *Державна судова адміністрація України*. URL : <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1279804/> (дата звернення: 03.06.2026).

8. Скасування Господарського кодексу: нові правила для юросіб та адвокатів. URL : <https://7eminar.ua/news/9707-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-novi-pravila-dlya-yurosib-ta-advokativ> (дата звернення: 03.06.2026).

Наукова та навчальна література:

1. Беломестнов О. Ю. Механізм реалізації права на судовий захист у господарських відносинах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2023. Вип. 77. Ч. 1. С. 155–160. DOI: 10.24144/2307-3322.2023.77.1.28.

2. Боднарчук О. Г., Никитченко Н. Г. Процесуальні гарантії перегляду судових рішень у господарському процесі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-3/41.

3. Власенко М. П. Апеляційне провадження у господарському судочинстві: проблеми теорії та практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2022. № 9. С. 78–83.

4. Гнатюк М. О. Касаційне провадження у господарському процесі: сучасні підходи. *Право і суспільство*. 2023. № 4. С. 112–118.

5. Грабовський В. О. Повноваження суду апеляційної інстанції у господарському процесі. *Економіка та право*. 2023. № 2. С. 78–85. DOI: 10.15407/econlaw.2023.02.078.

6. Дрозд О. Ю. Виконання судових рішень у господарських справах: проблеми правозастосування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Юридичні науки. 2024. № 2. С. 88–93. DOI: 10.32999/ksu2307-8049/2024-2-15.

7. Журавель В. В. Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами у господарському процесі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-5/33.

8. Лисенко О. М. Апеляційне оскарження у господарському судочинстві: новели законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-1/29.

9. Мельник Р. С. Виконавче провадження як стадія господарського процесу. *Підприємництво, господарство і право*. 2024. № 6. С. 45–49.

10. Олюха В. Г., Лига А. І. Господарсько-правові аспекти захисту прав суб'єктів господарювання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 256–262. DOI: 10.24144/2788-6018.2024.01.46.
11. Орлова О. С. Правове регулювання господарської діяльності в умовах цифровізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2023. Вип. 77. Ч. 1. С. 173–178. DOI: 10.24144/2307-3322.2023.77.1.31.
12. Пашинін О. А. Оскарження судових рішень у господарському процесі: теоретичні та практичні аспекти. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 2. С. 89–94. DOI: 10.31558/2786-5835.2023.2.13.
13. Розгон О. В. Судовий контроль за виконанням рішень у господарських справах. *Економіка та право*. 2024. № 1. С. 46–59. DOI: 10.15407/econlaw.2024.01.046.
14. Савчук І. М. Касаційне оскарження у господарському судочинстві. *Право і суспільство*. 2024. № 1. С. 98–103.
15. Сопрун В. В. Механізм правового регулювання господарських правовідносин. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 1. С. 112–118. DOI: 10.31558/2786-5835.2023.1.3.13.
16. Ткачук О. В. Практика Верховного Суду щодо перегляду судових рішень у господарських справах. *Підприємництво, господарство і право*. 2025. № 2. С. 60–65.
17. Хом'як В. І. Виконавчі документи у господарському процесі: проблеми правозастосування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-6/48.

**КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ АУДИТОРНОЇ РОБОТИ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
(денна та заочна форми навчання)**

Бали	Пояснення
5	Високий рівень компетентностей. Питання, винесені на розгляд, засвоєні у повному обсязі; на високому рівні сформовані необхідні практичні навички та вміння; всі навчальні завдання, передбачені планом заняття, виконані в повному обсязі. Під час заняття продемонстрована стабільна активність та ініціативність. Відповіді на теоретичні питання, вирішення практичних завдань, висловлення власної думки стосовно дискусійних питань ґрунтуються на глибокому знанні чинного законодавства, теорії та правозастосовної практики.
4	Невисокий рівень компетентностей. Питання, винесені на розгляд, засвоєні у повному обсязі; в основному сформовані необхідні практичні навички та вміння; всі передбачені планом заняття навчальні завдання виконані в повному обсязі з неістотними неточностями. Під час заняття продемонстрована ініціативність. Відповіді на питання, вирішення практичних завдань, висловлення власної думки стосовно дискусійних питань переважно ґрунтуються на знанні чинного законодавства, теорії та правозастосовної практики.
3	Достатній рівень компетентностей. Питання, винесені на розгляд, у цілому засвоєні; практичні навички та вміння мають поверхневий характер, потребують подальшого напрацювання та закріплення; навчальні завдання, передбачені планом заняття, виконані, деякі види завдань виконані з помилками.
2	Недостатній рівень компетентностей. Питання, винесені на розгляд, засвоєні частково, прогалини у знаннях не мають істотного характеру; практичні навички та вміння сформовані недостатньо; більшість навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань містять істотні помилки, які потребують подальшого усунення.
1	Мінімальний рівень компетентностей. Здобувач, не готовий до заняття, не знає більшої частини програмного матеріалу, з труднощами виконує завдання, невпевнено відтворює терміни і поняття, що розглядалися під час заняття, допускає змістовні помилки, не має відповідних вмінь і навичок, необхідних для вирішення професійних завдань.
0	Незадовільний рівень компетентностей. Відсутність на занятті.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Комплексна характеристика господарського права.
2. Господарське право як галузь вітчизняного права.
3. Предмет господарського права.
4. Методи правового регулювання господарських відносин.
5. Юридичне розмежування відносин у сфері господарювання з іншими видами правовідносин.
6. Визначення, ознаки та види господарської діяльності.
7. Суб'єкти господарської діяльності (господарювання).
8. Визначення та ознаки комерційної діяльності (підприємництва).
9. Організаційні форми підприємництва.
10. Господарське законодавство України.
11. Антимонопольно-конкурентне законодавство України.
12. Конкуренція у сфері господарювання та її обмеження органами державної влади та місцевого самоврядування.
13. Поняття монопольного (домінуючого) становища суб'єкта господарювання на ринку товару. Природні монополії. Обмеження монополізму в економіці.
14. Правопорушення законодавства про захист економічної конкуренції.
15. Відповідальність за порушення законодавства про захист економічної конкуренції.
16. Правопорушення законодавства про недобросовісну конкуренцію.
17. Юридична відповідальність за недобросовісну конкуренцію.
18. Визначення та ознаки суб'єкта господарювання.
19. Класифікація та загальна характеристика видів суб'єктів господарювання в Україні.
20. Суб'єкти мікропідприємництва.
21. Суб'єкти малого підприємництва.
22. Суб'єкти середнього підприємництва.
23. Суб'єкти великого підприємництва.
24. Поняття «підприємство» в законодавстві України.
25. Визначення та ознаки господарського товариства.
26. Загальна характеристика видів господарських товариств.
27. Акціонерне товариство.
28. Товариство з обмеженою відповідальністю.
29. Товариство з додатковою відповідальністю.
30. Повне товариство.
31. Командитне товариство.
32. Виробничий кооператив.
33. Правовий статус фізичних осіб – підприємців.
34. Правовий режим майна суб'єктів господарювання.
35. Речові права у сфері господарювання.

36. Право власності – основне речове право у сфері господарювання.
37. Право господарського відання.
38. Право оперативного управління.
39. Майно у сфері господарювання.
40. Визначення й ознаки, сторони та зміст зобов'язань цивільно-правового характеру в господарській сфері.
41. Поняття господарського зобов'язання.
42. Сторони та зміст господарського зобов'язання
43. Нормативно-правові засади регулювання договірних відносин у сфері господарювання.
44. Поняття та види господарських договорів.
45. Форма господарського договору.
46. Зміст господарського договору.
47. Істотні умови господарського договору.
48. Види істотних умов господарського договору.
49. Звичайні умови господарського договору.
50. Випадкові умови господарського договору.
51. Загальна характеристика законодавства про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом.
52. Судові процедури, які застосовуються щодо боржника.
53. Судові процедури, які можуть застосовуватися щодо боржника – юридичної особи.
54. Судові процедури, які можуть застосовуватися щодо боржника – фізичної особи.
55. Банкрутство юридичних осіб.
56. Відновлення платоспроможності фізичної особи.
57. Механізм захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів.
58. Форми захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів.
59. Способи захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів.
60. Поняття, принципи та джерела господарського процесуального права.
61. Господарські суди в судовій системі України.
62. Учасники господарського судового процесу.
63. Сторони господарського процесу.
64. Докази та доказування в господарському процесі.
65. Процесуальні строки.
66. Наказне провадження.
67. Розгляд справ у порядку спрощеного позовного провадження.
68. Позовне провадження.
69. Перегляд судових рішень.
70. Виконання судових рішень у господарських справах.

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
(рекомендовані джерела інформації)**

Основні нормативні акти:

– Закони України:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 03.06.2026).
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV (втрата чинності – 28.08.2025). URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
4. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
5. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
6. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
7. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
8. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
9. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
10. Про кооперацію : Закон України від 10 липня 2003 року № 1087-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
11. Про господарські товариства : Закон України від 19 вересня 1991 року № 1576-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
12. Про акціонерні товариства : Закон України від 27 липня 2022 року № 2465-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

13. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 6 лютого 2018 року № 2275-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
14. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
15. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 03.06.2026).
16. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень : Закон України від 05.06.2012 № 4901-VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/4901-17> (дата звернення: 03.06.2026).
17. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12.02.2015 р. № 192-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
18. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
19. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1403-19> (дата звернення: 03.06.2026).
20. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення: 03.06.2026).
21. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
22. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
23. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 16.03.2004 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
24. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
25. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 03.06.2026).
26. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
27. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

28. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

29. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 23.05.2024 р. № 3755-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.06.2026).

30. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України від 09.01.2025 р. № 4196-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

– підзаконні акти:

1. Господарський кодекс України втратив чинність: Мін'юст роз'яснив зміст реформи. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 27.08.2025 р. URL : <https://minjust.gov.ua/news/ministry/nablijaetsya-moment-skasuvannya-gk-minyust-rozjasnyue-zmist-reformi?> (дата звернення: 03.06.2026).

2. Господарські договори після 28.08.2025: що зміниться після скасування ГКУ. URL : <https://7eminar.ua/news/11564-gospodarski-dogovori-pislya-28082025-shho-zminitsya-pislya-roxoron-gku> (дата звернення: 03.06.2026).

3. Деякі питання виконання рішень судів, що гарантовані державою, а також рішень Європейського суду з прав людини : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 № 703. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-2015-%D0%BF> (дата звернення: 03.06.2026).

4. Положення про автоматизовану систему документообігу суду : рішення Ради суддів України № 39 від 11.11.2024 р. URL : <https://court.gov.ua/sudova-vlada/969076/polozhenniapasds/> (дата звернення: 03.06.2026).

5. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#n23> (дата звернення: 03.06.2026).

6. Про визначення територіальної підсудності справ : Розпорядження Верховного Суду України. URL : <http://surl.li/ccpbt> (дата звернення: 03.06.2026).

7. Щодо роботи судів в умовах воєнного стану : рекомендації Ради суддів України від 02.03.2022 р. URL : <http://surl.li/cgror> (дата звернення: 03.06.2026).

8. Про здійснення правосуддя в умовах війни станом на 31.05.2022 р. *Державна судова адміністрація України.* URL :

<https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1279804/> (дата звернення: 03.06.2026).

9. Про затвердження Порядку передачі державного та комунального майна на праві узуфрукта державного або комунального майна, здійснення контролю за використанням такого майна : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2025 р. № 1103. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.06.2026).

10. Скасування Господарського кодексу: нові правила для юросіб та адвокатів. URL : <https://7eminar.ua/news/9707-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-novi-pravila-dlya-yurosib-ta-advokativ> (дата звернення: 03.06.2026).

Наукова та навчальна література:

1. Резворович К. Р., Фролов М. М., Нагорна О. О., Логінова М. В. Відшкодування завданої шкоди : навч. посіб. Дніпро : ДДУВС, 2024. 85 с.

2. Швидка Т. І. Господарське право в схемах і таблицях : навч. посіб. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 6-е вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2024. 208 с.

3. Господарське право (Загальна частина) : підручник / за ред. В. С. Щербини, В. В. Резнікової. Київ : Вид-во Ліра-К, 2023. 588 с.

4. Мілаш В. С. Господарське право : навч. посіб. для підготовки до іспитів. 8-е вид., змін. Харків : Право, 2024. 400 с.

5. Подцерковний О. П., Олюха В. Г., Квасніцька О. О. Господарське право : підручник / за ред. О. П. Подцерковного. 4-е вид., допов. і перероб. Одеса : Фенікс, 2024. 584 с.

6. Подцерковний О. П., Добровольська В. В., Зятіна Д. В., Будурова Г. М. Господарське право : навч.-метод. посіб. (для студентів денної та заочної форми навчання). Одеса : НУ «ОЮА», 2021. 166 с.

7. Резворович К. Р., Юнін О. С. Господарське право : навч. практикум. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2021. 507 с.

8. Обушенко О. М., Коваленко А. В., Саксонов В. Б. Господарське право (загальна частина) : навч. посіб. Київ : «Хай-Тек Прес», 2014. 352 с.

9. Резворович К. Р., Юнін О. С., Юніна М. П. Господарське право: загальна частина : навч. посіб. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2019. 262 с.

10. Долинська М. С., Смолин Г. В., Туркот О. А., Хомко Л. В., Гамалюк Б. М. Господарське право України. Особлива частина : підручник / за ред. Г. В. Смолина. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 536 с.

11. Господарський договір: порядок укладання, зміни та розірвання. *Міністерство юстиції України.* URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/hospodarskyi-dohovir-poriadok-ukladannia-zminy-ta-rozirvannia> (дата звернення: 03.06.2026).

12. Господарський процес : курс лекцій / за ред. Лариси Герасименко та Павла Борцевича. Київ : НАВС, 2024. 262 с.

13. Кройтор В. А., Синегубов О. В., Бортнік О. Г. Господарський процес : навч. посіб. / за заг. ред. проф. В. А. Кройтора; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 328 с.
14. Світличний О. П. Господарський процес : підручник. 2-е вид., перероб. і допов. Київ : НУБіП України, 2023. 342 с.
15. Господарський процес України : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 316 с.
16. Чижмарь Катерина. Кодекс України з питань банкрутства. Науково-практичний коментар. Станом на 15 вересня 2021 р. Київ : Професіонал. 2021. 314 с.
17. Господарський процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. Академії наук Вищої школи України М. М. Ясинка. Київ : Алерта, 2024. 696 с.
18. Мелех Л. В. Господарський процес України : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 316 с.
19. Резворович К. Р., Юніна М. П., Фролов М. М. Міжнародне приватне право : навч. посіб. / ред. К. Р. Резворович. Дніпро : ДДУВС, 2024. 92 с.
20. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / за заг. ред. Г. Л. Знаменського, В. С. Щербини. 3-є вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 776 с.
21. Науково-практичний коментар Господарського процесуального кодексу України / за заг. ред. Короєда С. О. Станом на 1 лютого 2022 р. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2022. 420 с.
22. Рабко Тетяна. Електронне судочинство. Сучасні виклики та реалії : посібник. Київ : Вища школа адвокатури НААУ, 2024. 97 с.
23. Юнін О. С., Резворович К. Р., Юніна М. П. Право інтелектуальної власності : підручник. Дніпро : ДДУВС, 2025. 148 с.
24. Практикум з господарського права та процесу : навч. посіб. для здобувачів вищої освіти / кол. авт. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2021. 521 с.
25. Роїна О. М. Договори у господарській діяльності : практ. посіб. 2-е вид., допов. Київ : КНТ, 2017. 732 с.
26. Саксонов В. Б. Поняття «підприємство» в законодавстві України: наявні проблеми та перспективи їх вирішення. *Управління підприємствами в національній економіці України: теоретичні та практичні аспекти* : колективна моногр. Полтава : ПП «Астроя», 2025. 156 с. С. 7–18.
27. Чернега В. М. Господарське процесуальне право: загальна частина : підручник. Київ : Вид-во Ліра-К, 2023. 178 с.
28. Швидка Т. І. Господарське право в схемах і таблицях : навч. посіб. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 6-е вид., без змін. Харків : Право, 2025. 208 с.
29. Ясинок М. М. Господарський процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Київ : Вид-во Ліра-К, 2024. 696 с.

Інтернет-ресурси:

1. URL : <https://www.rada.gov.ua/> Офіційний портал Верховної Ради України.
2. URL : <https://www.president.gov.ua/> Офіційне інтернет-представництво Президента України.
3. URL : <https://www.kmu.gov.ua/> Урядовий портал.
4. URL : <https://court.gov.ua/> Судова влада України.
5. URL : <https://hcj.gov.ua/> Вища рада правосуддя.
6. URL : <https://ccu.gov.ua/index.php> Конституційний Суд України.
7. URL : <https://id.court.gov.ua/> Електронний суд.
8. URL : <https://minjust.gov.ua/> Міністерство юстиції України.
9. URL : <http://www.nbuv.gov.ua/> Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
10. URL : <https://nlu.org.ua/> Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого.

Навчальне видання

**Киян Володимир Якович
Саксонов Владислав Борисович
Журавель Олег Євгенович**

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Методичні рекомендації до семінарських і практичних занять

для здобувачів вищої освіти 3-го курсу денної/заочної форми навчання

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Спеціальність: 262 Правоохоронна діяльність

Редактор, оригінал-макет – *А. В. Самотуга*
Редактор *О. М. Врублевська*

Підп. до друку 18.08.2026. Формат 60×84/16. Друк – цифровий.
Гарнітура – Times New Roman. Ум.-друк. арк. 8,84. Обл.-вид. арк. 9,50.

Дніпровський державний університет внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26, sed@dduvs.edu.ua
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців ДК № 8112 від 13.06.2024